

**Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**International scientific
and practical conference**

8 лютого 2024 р.
м. Дніпро, Україна

.....
February 8, 2024
Dnipro, Ukraine

**Досягнення науки
та освіти в XXI столітті**

.....
**Achievements of science and
education in the XXI century**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Досягнення
науки та освіти
в ХХІ столітті**

Матеріали

8 лютого 2024 р.

м. Дніпро, Україна

International
scientific and practical
conference

**Achievements of
science and education
in the XXI century**

Proceedings

February 8, 2024

Dnipro, Ukraine

Досягнення науки та освіти в XXI столітті : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 8 лютого 2024 р). Research Europe, 2024. 128 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Досягнення науки та освіти в XXI столітті", яка відбулася 8 лютого 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024
© Research Europe, 2024

UDC 37

Achievements of science and education in the XXI century : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Dnipro, 2024, February 8). Research Europe, 2024. 128 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Achievements of science and education in the XXI century", which took place on 8th February 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Даниленко О. О.

Оволодіння граматичним матеріалом майбутніми вчителями у процесі самостійної роботи при навчанні англійської мови після німецької. 10

Назаренко Т. Г.

Самостійна робота з географії як вид навчальної діяльності в закладах загальної середньої освіти. 13

Радкевич В. О.

Роль державно-приватного партнерства у розширенні можливостей здобуття професійної освіти в сучасних умовах. 16

Tu Chuanjie

Stakeholders in the formation of the academic culture of future pianists. 21

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES

AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Bosa, V.,

Training of future philologists using modern information technologies: conceptual fundamentals of the problem research. 25

Васильків Н. М., Хлібойко М. Я., Заблоцький М. М., Хміль В. А.

Нейро-нечіткі системи в контексті оцінювання якості інформаційних систем. 30

Гуменний О. Д.

Функціональні аспекти інноваційної освітньої платформи для підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі. 32

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....
SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Левінець Н. В.

Особливості використання цифрових дидактичних матеріалів у роботі з дітьми дошкільного віку. 37

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....
SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Радкевич О. П.

Електронні системи моніторингу та оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників. 41

Ткаченко В. М., Коршиков Б. В., Гопак І. С.

Мотивація та інтерес учнів – ключ до вивчення фізики. 46

Скирда Т. С.

Військово-патріотичне виховання учнівської молоді: форми та методи роботи. 50

Шищенко В. О., Денисенко Є. В.

Індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів. 53

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....
SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бровченко А. І.

Вимоги до дизайн-освіти України в контексті соціально-економічних змін. 55

Golub, T. P., Nazarenko, O. I., Zhygzhytova, L. M., Kovalenko, O. O.

Challenges and achievements in teaching ESP. 57

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

.....
SECTION 6. ADULT EDUCATION

Гуменна Л. С.

Роль інституту наставництва в дуальному навчанні. 63

Калініченко І. О.

Розвиток інклюзивної культури педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. 66

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Готич В. О.

Арт-терапевтичні методи при розвитку посттравматичного зростання студентів в умовах війни. 69

Єрмольєва К. А.

Обов'язки держави при організації і проведенні профілактичних щеплень: проблеми дотримання. 70

Нохріна І. С.

Деякі аспекти соціальної успішності студентів в умовах закладу вищої освіти. 73

Панченко С. А.

Конфесійні особливості паломництва на Закарпатті: соціокомунікаційний аспект. 76

Радкевич Г. Ю.

Духовна синергетика слов'янської фраземіки з теонімним компонентом крізь призму сакральної літератури як маркер національно-мовної картини світу українців. 79

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Калабін В. Г.

Проблемні аспекти діагностики рівня фінансової безпеки підприємства. 85

Калинка А. К., Лесик О. Б.

Вплив собівартості при виробництві дешевої яловичини в умовах передгірської зони регіону Буковини. 88

Огданський К. М.

Глобалізація як основоположний вектор прогресивного розвитку національної економічної системи: практичні аспекти. 92

Подаков Є. С.

Сучасні аспекти оподаткування суб'єктів
готельного бізнесу в Україні. 94

Риб'як В. В.

Фінансування інноваційного розвитку
інтегрованих структур бізнесу. 99

Степасюк Л. М., Старомінський В. Б.

Вплив війни на продовольчу безпеку в Україні. 101

Сук П. Л.

Розрахунок амортизації необоротних активів за методом
на основі доходу від продажу іноземної валюти. 104

Сухорукова А. І.

Відмінні риси мережевого ресторанного бізнесу. 108

СЕКЦІЯ 9. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.

SECTION 9. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Бабаліч В. А.

Шляхи покращення підготовки майбутніх фахівців галузі
фізичного виховання і спорту в умовах воєнного стану. 111

Корягін В. М.

Удосконалення системи визначення рівня розвитку
фізичних якостей спортсменів (на прикладі баскетболу). 115

Собко Н. Г.

Роль швидкісної сили у підготовці єдиноборця. 117

СЕКЦІЯ 10. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.

SECTION 10. CULTURE AND ART

Овчаренко С. В.

Українська народна художня творчість та хорове
виконавство у хронотопі соціалістичного реалізму. 120

Шкарбан Д. П., Онойченко П. В.

Хореографічне мистецтво як терапевтичний
фактор впливу на організм людини. 125

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Даниленко О. О.,

УДК 378.016:811.111'36

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

**ОВОЛОДІННЯ ГРАМАТИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ МАЙБУТНІМИ
ВЧИТЕЛЯМИ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПРИ НАВЧАННІ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПІСЛЯ НІМЕЦЬКОЇ**

Оволодіння граматичною компетентністю зумовлене засвоєнням спеціально структурованої навчальної інформації та практичним застосуванням отриманих граматичних знань. У свідомості студента відбувається перехід експліцитно представлених та сприйнятих знань у імпліцитні, які є основою здібності розуміти сприйняті на слух, прочитані іншомовні повідомлення та продукувати власні іншомовні висловлювання у говорінні, письмі [2, с. 234; 5, с. 529].

Формування продуктивної граматичної компетентності (на якій ми зосереджуємо увагу у дослідженні) майбутніх учителів у процесі самостійної роботи при навчанні англійської мови після німецької відбувається поетапно. Нами виокремлено підготовчий, стереотипний та варіативний етапи. Підготовчий етап полягає в ознайомленні з новими граматичними структурами, ідентифікації та диференціації цих граматичних структур у говорінні та письмі. На стереотипному етапі відбувається автоматизація опрацьованих на підготовчому етапі граматичних структур на рівні словоформ, словосполучень, фраз, речень і надфразових єдностей. На варіативному етапі реалізується автоматизація нових граматичних структур на рівні тексту в діалогічному, монологічному мовленні та різних формах письма [3, с. 69-70]. Підготовчий етап розпочинається з ознайомлення з новими граматичними структурами.

Попередні наші розвідки продемонстрували, що на підготовчому етапі більш домінує частково-залежна автономія та відносно гнучкий тип управління викладачем [1; 4]. Це спонукало нас детальніше дослідити особливості організації самостійної роботи під час ознайомлення студентів з новою граматичною інформацією.

Ми припустили, що попереднє самостійне ознайомлення з граматичною інформацією до аудиторного заняття дозволить ефективніше формувати граматичні знання студентів. Ознайомлення з граматичним матеріалом може відбуватися індуктивно, коли студенти знайомляться з граматичними структурами у зразках мовлення та в процесі аналізу формулюють правила. Також можливий дедуктивний спосіб, коли студенти спочатку знайомляться з правилами, а потім їх застосовують [6, с. 279-280]. Перевагою ознайомлення з новими граматичними структурами перед поясненням викладача є те, що студент зможе брати участь в евристичній бесіді. Доцільно, щоб у результаті цієї бесіди студенти сформулювали власні правила-інструкції, що унормують виконання дій, які дозволять досягти певної комунікативної мети.

Представимо приклад правила-інструкції, яке студенти можуть вивести в ході евристичної бесіди з викладачем:

*Use **Type I conditional sentences** to say something is real or very probable. To make a sentence you have to combine the if-clause with the main clause.*

*The if-clause shows the condition. Use **the Present Simple Tense** in the if-clause to express the condition.*

*The main clause expresses the result. Use **the Future Simple Tense** in the main clause to express the result.*

Follow this pattern: if + Present Simple, Future Simple.

For example:

- *If the weather is fine, Tony will play tennis.*

*In German, usually, **Präsens** is used for the condition and the result:*

- *Wenn das Wetter gut ist, spielt Tony Tennis.*

In Ukrainian, we use the following structures:

- *Якщо погода буде гарною, Тоні гратиме в теніс.*

Нами проведено експериментальне навчання з метою вивчення особливостей організації самостійної роботи під час ознайомлення студентів з новою граматичною інформацією. Експериментальне навчання проводилось у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка серед 38 студентів IV курсу спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (німецька)).

Під час експериментального навчання, студентам експериментальних груп, які навчалися за варіантом методики А пропонувалося попередньо ознайомитися з граматичним матеріалом у процесі позааудиторної самостійної роботи та обговорити граматичний матеріал з викладачем у формі евристичної бесіди. У варіанті методики Б ознайомлення студентів з новим граматичним матеріалом відбувалось на занятті з викладачем.

Порівняння середніх показників до- та післяекспериментальних зрізів показали приріст коефіцієнта навченості в експериментальних групах, які навчалися за методикою, де передбачалося самостійне ознайомлення студентів з новими граматичними структурами та евристична бесіда з викладачем. В ЕГ-5 приріст середнього коефіцієнта навченості становить 0,31, в ЕГ-7 – 0,32, в ЕГ-9 – 0,33. Значно менший приріст відбувся у показниках експериментальних груп, де студенти самостійно не ознайомлювалися з новими граматичними структурами. В ЕГ-6 приріст середнього коефіцієнта навченості становить 0,22, в ЕГ-8 – 0,17, в ЕГ-10 – 0,2.

Результати експериментального дослідження підтвердили доцільність на підготовчому етапі формування продуктивної граматичної компетентності попереднього самостійного ознайомлення студентами з новими граматичними структурами поза аудиторією з подальшою евристичною бесідою. Варто, щоб аудиторна самостійна робота на цьому етапі підкріплювалася візуалізацією граматичної інформації та розвивала вміння порівняльного аналізу для визначення можливого переносу або інтерференції з боку першої іноземної мови.

Можливості для подальшого дослідження вбачаємо в розробці методичних рекомендацій щодо самостійного опрацювання навчального матеріалу з граматики.

Список використаних джерел

1. Даниленко О. О. Шляхи підвищення ефективності формування продуктивної граматичної компетентності майбутніх учителів у процесі самостійної роботи з другої іноземної мови. *Франкофонія в умовах глобалізації і полікультурності світу*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 28 квіт. 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 158–161.

2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

3. Danylenko O. Developing grammatical competence of prospective teachers learning English after German through independent work activities. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2018. № 2. Р. 65–73.

4. Danylenko O. Experimental verification of methodology of developing productive grammatical competence of prospective teachers learning English after German through individual work. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2022. № 1. Р.182–190.

5. De Bot K. The Psycholinguistics of the Output Hypothesis. *Language Learning*, 1996, Vol. 46, P. 529–555.

6. Richards J. C. Key Issues in Language Teaching. Cambridge; Cambridge University Press, 2015. 826 p.

Назаренко Т. Г.,

УДК 37.022

д-р пед. наук, професор,

завідувачка відділом

навчання географії та економіки,

Інститут педагогіки Національної академії

педагогічних наук України, м. Київ

САМОСТІЙНА РОБОТА З ГЕОГРАФІЇ ЯК ВИД НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Реформа освітньої системи в Україні окреслює суттєве зростання частки самостійності учня під час навчання. Формування навичок до самостійної роботи – це необхідна умова вправності учнів. В зв'язку з цим постає питання щодо узагальнення та оновлення сучасного діапазону багатоманітних форм самостійної роботи з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, адже адаптована до вікових ознак самостійна робота учнів поволі має стати однією з вирішальних форм організації навчання на уроках географії в закладах загальної середньої освіти України. Для того, щоб сформувати вміння самостійної роботи у процесі педагогічної взаємодії, варто навчити учнів працювати самостійно, окресливши їм вирішальні аспекти самостійності.

Учитель географії потребує дидактико-методичних порад щодо організації навчальної діяльності, як спрямована на формування вмінь самостійної роботи учнів. Готуючись до уроків різних типів та створюючи завдання для домашньої роботи, вчитель в першу чергу аналізує резерви методичного апарату підручника. Практика демонструє, що дійовим є процес нестандартних уроків, впровадження в них прийомів активізації самостійної роботи, мотивація до навчання, застосування активних форм та методів роботи як з підручником, так і з різними джерелами інформації, в тому числі й з цифровими навчальними виданнями та електронними гаджетами [3, с. 150].

В різні роки проблему самостійної роботи досліджували: Ф. Дістервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Наукові дослідження даної педагогічної проблеми мають продовження у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників: А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Буряка, М. Данилова, Л. Добраєва, Д. Ельконіна, Г. Костюка, Л. Кондрашової, І. Лернера, М. Махмутова, В. Онищука, М. Откаленка, О. Пометун, О. Савченко, М. Скаткіна, Є. Шиянова, Г. Щукіна та інших.

Психологічні аспекти самостійної роботи висвітлено в працях: Л. Божович, Л. Виготського, І. Гальперіна, І. Зимньої, О. Леонтьєва, І. Менчинської, С. Рубінштейна та ін.

Питанням самостійної роботи учнів у географічній освіті висвітлювали: І. Барінова, М. Братко, Л. Вішнікіна, І. Душина, Л. Зеленська, С. Кобернік, В. Коринська, В. Корнєєв, Н. Кріт, О. Крилова, М. Криловець, Л. Круглик, Г. Ламекіна, О. Надтока, Т. Назаренко, М. Откаленко, Л. Покась, А. Сиротенко, Л. Тименко, О. Топузов, Б. Чернов та ін.

Науково-методичні джерела афішують активне вивчення методу навчання "самостійна робота", але недостатність спеціальних досліджень, переконують в актуальності досліджуваної проблеми щодо формування самостійних навичок роботи в учнів закладів загальної середньої освіти.

В методиці навчання географії виникли розбіжності між нинішніми викликами до формування індивідуума нової генерації та браком в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти моделі формування вмінь та навичок до самостійної роботи. Між вимогами освітньої програми з географії щодо формування конкурентоспроможної особистості, придатної незалежно брати відповідальність, підсумовувати здобуті знання та відсутністю методики формування вмінь самостійної роботи здобувачів освіти. Між традиційним змістом, формами і методами навчання з географії та попитом у новітніх логічних опрацюваннях, які б сприяли формуванню вмінь та навичок самостійної роботи учнів.

Отже, самостійна робота учнів – це вид навчальної діяльності під час якої здобувачі освіти самостійно виконують персональні, колективні та інші завдання, які їм надає вчитель.

Існує класифікація самостійних робіт з географії за джерелами та компонентами знань. За джерелами знань класифікують такі самостійні роботи: з географічними картами: атласом, контурними, настінними тощо; з підручником географії; роздатковим наочним матеріалом; з посібниками; з цифровим гаджетами; додатковою літературою; одночасним використанням різних джерел знань. Самостійні роботи можна систематизувати і за компонентами

знань, спрямованими на формування загальних наукових понять, на знання географічних законів, фактів, географічних закономірностей, формування прийомів навчальної діяльності [2, с. 47].

Сергій Кобернік згрупував наявні типи завдань для самостійної роботи, що виконуватимуться учнями на уроках географії в закладі загальної середньої освіти за напрямками залежно від пріоритетної дидактичної мети, а саме: оволодіння теоретичними знаннями; активізація пізнавальної діяльності; осмислення наявних причинно-наслідкових зв'язків та залежностей; закріплення набутих знань та формування вмінь і навичок застосування; відповідальність за прийняття самостійних рішень [1, с. 88].

В своїй праці "Загальна методика навчання географії" автори О. Топузов, Л. Вішнікіна та В. Самойленко вирізняють такі види організації освітньої діяльності: ініціувальну (діяльність учнів є самостійною досить умовно) – початкова організація і накопичення досвіду самостійної роботи учнів на уроках, що відбувається за участі вчителя та проявляється в організації та корекції їх діяльності; само організаційну – у якій вчитель не втручається, а тільки орієнтує самостійну діяльність учнів за допомогою вказівок; завершально-контрольну – вчитель опосередковано веде самостійну роботу учнів та контролює її результати [4, с. 62].

Аналіз наукових джерел сформував стійке бачення, що самостійна робота як вид навчальної діяльності потребує певних методичних рекомендацій щодо її проведення як з боку вчителя, так і з боку учня. Багатоманітність цього питання визначає й різноманітність підходів до трактування самого поняття "самостійна робота" у взаємовідношеннях з ближніми поняттями: "самостійна діяльність", "самостійність", "самоосвіта". Ми, в своїх подальших педагогічних розвідках будемо послуговуватися таким визначенням: "самостійна робота" – це вид освітньо-навчальної та пізнавальної діяльності, який відбувається за опосередкованим керуванням та контролем вчителя, під час якого учні застосовують, розвивають та об'єктивують знання, уміння, навички, особні якості та ключові і предметні компетентності.

Список використаних джерел

1. Кобернік С. Г. Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі: монографія. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 345 с.
2. Корнеєв В. П. Технології в навчанні географії. Харків: Вид. група "Основа", 2004. 112 с.

3. Кріт Н. В. Нетрадиційний підхід до використання підручника з географії у формуванні вмінь самостійної роботи учнів 6-8 класів. Збірник наукових праць "Педагогічні науки" Херсонського державного університету. Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2016. Том 1. С. 145-151.

4. Топузов О. М., Вішнікіна Л. П., Самойленко В. М. Загальна методика навчання географії: підручник. К.: ДНВП "Картографія", 2012. 512 с.

Радкевич В. О.,

УДК 351.82:377

д-р пед. наук, професор, дійсний член
(академік) НАПН України, директор,
Інститут професійної освіти Національної
академії педагогічних наук України, м. Київ

РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У РОЗШИРЕННІ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗДОБУТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Успіх державного приватного партнерства (далі – ДПП) у професійній освіті значною мірою залежить від якості взаємодії між заінтересованими сторонами партнерства, а також від їхньої здатності до нових викликів та можливостей. Ураховуючи складність сучасного воєнного стану, суттєвих змін зазнав національний ринок праці. Наприклад, якщо у Дніпропетровському регіоні в довоєнний час найбільш затребуваними були професії у сфері машинобудування, металургії, сфери послуг, то нині зріс попит на: водіїв, швачок, кухарів, електромонтерів з ремонту та обслуговування електроустаткування, медичних сестер, слюсарів ремонтників, електрогазозварювальників та ін., що пов'язано з потребами ЗСУ (<https://epravda.com.ua/publications/2024/01/9/708528>).

Унаслідок війни змін зазнали і заклади професійної освіти. Це стосується інфраструктури, педагогічного персоналу, матеріально-технічної та навчально-методичної бази, формування регіонального замовлення, працевлаштування випускників тощо. У цьому зв'язку, зумовлюється необхідність реалізації таких проєктів ДПП, що сприятимуть модернізації освітньої і соціальної інфраструктури закладів професійної освіти, розробленню нових професійних кваліфікацій, у тому

числі часткових і мікрокваліфікацій, впровадженню сучасних освітніх програм і технологій навчання, релевантних вимогам ринку праці й потребам особистості у здобутті професійної освіти для розширення можливостей працевлаштування.

Важлива роль ДПП у забезпеченні доступності професійної освіти для всіх категорій населення, їхній соціальній інтеграції та рівності можливостей. У цьому контексті особлива увага надається створенню освітніх програм, які враховують потреби різних категорій населення, охоплюючи осіб з обмеженими можливостями, представників вразливих груп, людей з різним соціально-економічним статусом; наданні стипендій, грантів для осіб із малозабезпечених та соціально вразливих груп населення; розвитку дистанційного навчання та онлайн курсів, а саме використанню цифрових технологій для розширення доступу до освітніх ресурсів, особливо для людей, які проживають у віддалених або сільських районах; адаптації навчального середовища, включаючи адаптацію приміщень для потреб осіб з особливими фізичними можливостями; підвищенню обізнаності про проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності про можливості професійної освіти серед всіх категорій населення; співпраці з громадськими та неурядовими організаціями, які працюють із вразливими групами населення. Наприклад, значна кількість закладів освіти спільно з роботодавцями створюють сучасні освітні і навчальні програми для здобуття особами часткових професійних кваліфікацій. Особливо це актуально для тих, які втратили роботу із-за релокації або закриття їхніх підприємств. Зокрема, у Дніпровському центрі ПТО створено умови для здобуття внутрішньо переміщеними особами часткових кваліфікацій з професій: електромонтер охоронно-пожежної сигналізації, електрогазозварник, водій автотранспортних засобів, слюсар-ремонтник, токарь, електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування, майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики, електромонтер лінійних споруд електрозв'язку та проводового мовлення, охоронник та ін. (<http://www.dnvcpprmgz.org.ua>).

Розроблення освітніх програм на основі співпраці, обміну знаннями та досвідом між різними заінтересованими сторонами партнерства є ефективним за умов використання відповідних цифрових платформ, які дають змогу активно залучати представників державного та приватного секторів, закладів освіти, експертів і здобувачів професійної освіти до комунікації, організовувати заходи у вигляді вебінарів, семінарів, круглих столів тощо, забезпечувати зворотний зв'язок від учасників ДПП та вносити необхідні корективи в освітні програми. З

огляду на це, важливе значення має застосування платформи "Партнерський простір 015" <https://015.org.ua>, створеної в рамках міжнародного проекту Erasmus+ "Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні" для налагодження комунікацій між здобувачами освіти, педагогами і стейкхолдерами з метою поширення інформації про освітні, освітньо-професійні програми, тренінги, проекти, гранти, курси підвищення кваліфікації, майстер-класи, стажування, виробничу практику, місця для працевлаштування випускників і педагогів [5].

У забезпеченні інклюзивності, інноваційності освітніх програм актуалізується співпраця закладів професійної освіти з громадськими та неурядовими організаціями, які поряд із профспілками, об'єднаннями роботодавців, професійними асоціаціями є зовнішніми сторонами ДПП, що займаються питаннями соціального розвитку [6]. До ключових аспектів цієї співпраці слід віднести: визначення спільних цілей та інтересів сторін ДПП і громадських організацій, наприклад, підвищення якості професійної освіти, соціальна інтеграція, розроблення спільних програм тренінгів, освітніх семінарів, які відповідають потребам громади та сприяють соціальному розвитку; залучення громадськими організаціями волонтерів і експертів для проведення лекцій, майстер-класів, менторства студентів, проведення спільних досліджень для усвідомленого розуміння потреб ринку праці, соціальних викликів та розроблення інноваційних рішень; розповсюдження громадськими організаціями інформації про освітні програми, можливості для студентів та важливість професійної освіти; участь громадських організацій у моніторингу та оцінюванні впливу освітніх програм на суспільство, надаючи цінний зворотний зв'язок для їх удосконалення. Зауважимо, що у більшості країн Європейського Союзу до партнерства у сфері професійної освіти залучаються не тільки представники державного і приватного секторів, але й громадських організацій. Наприклад, у Франції для цього створена мережа центрів професійної компетентності [1], як інноваційних платформ, що об'єднують підприємства, професійні школи та громадські структури. Їх метою є розвиток кваліфікацій, розроблення та впровадження нових програм професійної підготовки фахівців, орієнтованих на формування практичних навичок і компетентностей актуальних на ринку праці.

Для забезпечення доступності, гнучкості та індивідуалізації здобуття освітніх і професійних кваліфікацій важливе значення мають проекти ДПП щодо цифровізації професійної освіти. Це у свою чергу зумовлює необхідність

створення або вдосконалення онлайн-платформ для дистанційного навчання, що містять інтерактивні курси, відеолекції, тести для самоперевірки; використання інструментів, таких як віртуальна реальність, штучний інтелект тощо для створення інтерактивного навчального середовища; організації тренінгів та семінарів для викладачів з метою підвищення рівня їхньої компетентності у сфері цифрових технологій та дистанційного навчання; надання студентам доступу до електронних бібліотек, наукових баз даних, освітніх ресурсів; налагодження партнерства з ІТ-сектором для розроблення новітніх освітніх технологій; проведення регулярного моніторингу та аналізу результативності дистанційного навчання з метою оптимізації та вдосконалення. Наприклад, для забезпечення рівного і безоплатного доступу здобувачів професійної освіти до якісних та актуальних навчальних матеріалів Міністерством освіти і науки України за підтримки Міжнародної організації праці створено всеукраїнську платформу для дистанційного та змішаного навчання "Професійна освіта онлайн" <https://profosvita.online>. Означена платформа створена спеціально для здобувачів і педагогічних працівників закладів професійної освіти, а також для здобувачів часткових професійних кваліфікацій [3].

ДПП є необхідним для підтримки інновацій у сфері професійної освіти, адже з їх урахуванням розробляються нові організаційні форми, освітні програми, методики і технології навчання, що відповідають сучасним вимогам ринку праці. Інноваційним проектом ДПП є дуальна форма здобуття професійної освіти, що забезпечує практико орієнтовану професійну підготовку майбутніх фахівців, підвищення рівня працевлаштування випускників, тісний зв'язок професійної освіти, науки і виробництва [4]. Ключовими для підтримки інновацій у сфері професійної освіти є проекти ДПП щодо оновлення інфраструктури та технологічного обладнання закладів професійної освіти. Це дає змогу не тільки підвищити якість освітнього процесу, але й забезпечити його відповідність сучасним стандартам. У реалізації цього завдання необхідно провести детальний аналіз існуючого стану технічного обладнання та інфраструктури з визначенням їх недоліків, потреб пріоритетного оновлення й модернізації, а також розробити перелік необхідного обладнання; залучати партнерів з приватного сектору до фінансування та доступу до сучасного обладнання і технологій; впроваджувати план оновлення/модернізації інфраструктури й технологічного обладнання; забезпечити навчання педагогічного персоналу і студентів навичкам ефективного використання сучасного обладнання. Зокрема, з метою розвитку

технологічних стартапів у сфері професійної освіти в Італії запроваджена програма "Tech Peaks" [2]. Її реалізація дає змогу підприємствам отримувати фінансову та консультаційну підтримку від уряду і приватних інвесторів для стимулювання інноваційних проєктів у сфері професійної освіти.

Таким чином, роль ДПП у сфері професійної освіти є непересічною і має бути зосереджена на відновленні інфраструктури професійної освіти, що передбачає відбудову зруйнованих об'єктів, реконструкцію пошкоджених, модернізацію вцілілих, створення нових навчальних центрів, високотехнологічних (зелених, цифрових) робочих місць; розробленні професійних та освітніх стандартів, організації інклюзивної освіти, підтримці ветеранів і соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб, що потребує підвищення доступності до здобуття професійної освіти. Основна увага ДПП у сфері професійної освіти в умовах воєнного й повоєнного часу має бути спрямована на розширення умов для надання часткових і мікрокваліфікацій, які в найближчій перспективі зможуть забезпечити оперативне вирішення нагальних проблем у багатьох галузях, де через війну та трудову міграцію виник критичний брак фахівців.

Список використаних джерел

1. Ministry of National Education. Youth and Sports. Competency centers. 2021. URL: <https://www.education.gouv.fr/en/competency-centers-2567> (дата звернення: 06.02.2024).
2. Tech Peaks. [Електронний ресурс]. URL: <https://techpeaks.eu> (дата звернення: 06.02.2024).
3. Міністерство освіти і науки України. Професійна освіта онлайн. 2022. URL: <https://profosvita.online> (дата звернення: 06.02.2024).
4. Радкевич, В. Сучасні форми розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти. Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи. III Міжнародна науково-практична конференція м. Полтава, 2023, 329-331. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735541> (дата звернення: 06.02.2024).
5. Радкевич, В., Радкевич, О., Пригодій, М. Методичні рекомендації щодо використання веб-платформи "Партнерський простір 015" Інститут професійної освіти НАПН України, 2022, 28. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733304> (дата звернення: 06.02.2024).
6. Радкевич, О. Сторони в державно-приватному партнерстві. Інноваційна професійна освіта, 2022, 1(2), 214-217. URL: <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.214-217> (дата звернення: 06.02.2024).

Tu Chuanjie,

UDC 372.878

holder of the third (educational and scientific) level of higher education, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy

STAKEHOLDERS IN THE FORMATION OF THE ACADEMIC CULTURE OF FUTURE PIANISTS

The formation of academic culture is an essential element of the educational process, contributing to developing intellectual, ethical, and cultural aspects of the pianist's personality. Therefore, studying the opinions of students and future pianists on the formation of academic culture is an urgent problem. We conducted a survey involving 39 future musicians.

The answers to the question "1. Where should the academic culture of future pianists be formed (choose three answers)?" were divided: every second respondent said that in an educational institution; every fourth noted the importance of a professional circle and informal events for communication; every fifth emphasized the need for performances and concert activities (Fig. 1).

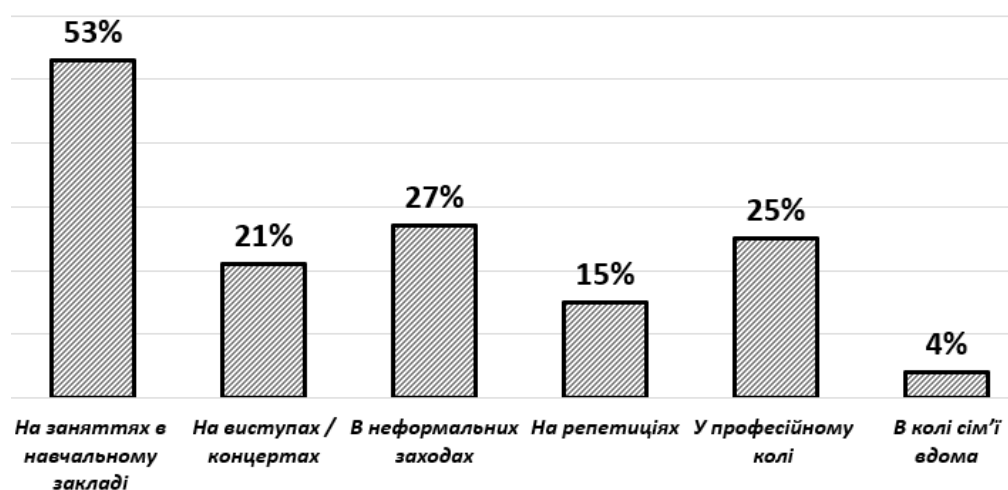

Fig. 1. Answers to question 1

To the question "2. In what ways is the academic culture of a musician manifested (choose the three most important manifestations)?" students noted professional knowledge and the ability to communicate in a professional circle (half of the respondents), value orientations and behavior on stage (37% and 39% respectively), the ability to play a musical instrument and improvise (26% and 15%) (Fig. 2).

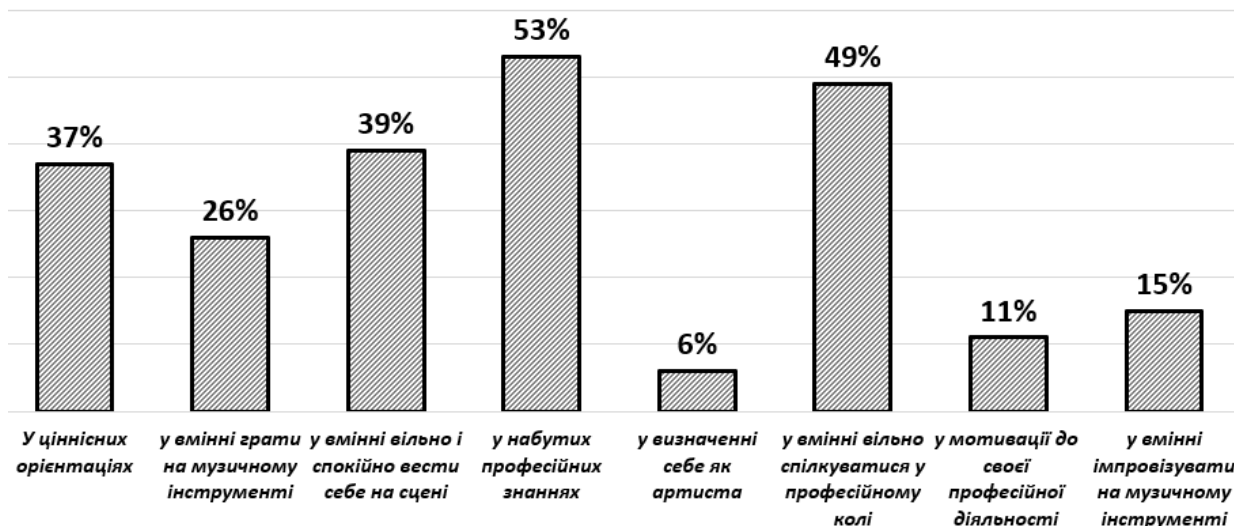

Fig. 2. Answers to question 2

To the question "3. Does the formation of a musician's academic culture affect his or her experience of performing activity?" the majority of students agreed (77%), but 15% believe that performing activity influences the formation of a musician's academic culture (Fig. 3). To the question "4. Does the formation of a musician's academic culture influence his environment?" the majority (81%) of students agreed (Fig. 4).

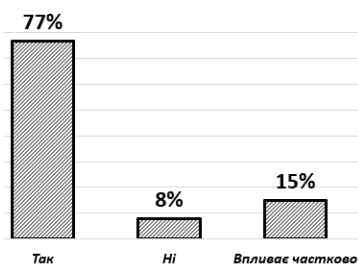

Fig. 3. Answers to question 3

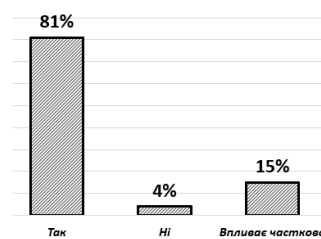

Fig. 4. Answers to question 4

To the question "5. Is the problem of developing your own academic culture relevant to you?" respondents generally did not have a prevailing opinion (Figure 5), but only a third (31%) answered in the affirmative. To the question "6. Do you know the basic methods of psychological preparation for performances?" the majority of students answered negatively, and only 9% answered "yes" (Fig. 6).

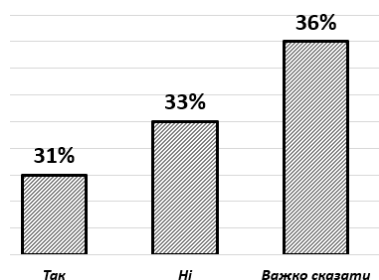

Fig. 5. Answers to question 5

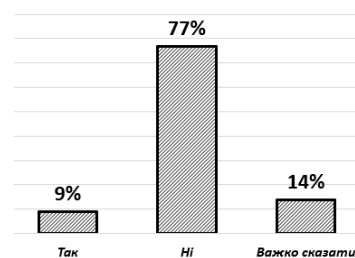

Fig. 6. Answers to question 6

To the question "7. In your opinion, is there a need for purposeful formation of the academic culture of future musicians?" only 11% of respondents answered "no" (Figure 7). To the question "8. In your opinion, does the academic culture formed in the HEI contribute to the achievement of professional success?" 72% of respondents answered in the affirmative, and only 4% answered that they did not (Figure 8).

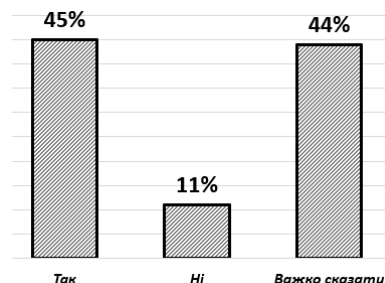

Fig. 7. Answers to question 7

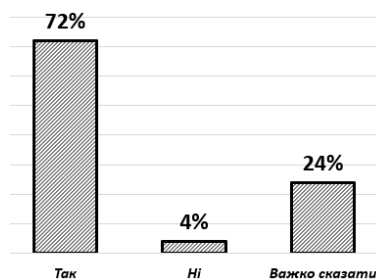

Fig. 8. Answers to question 8

To the question "9. What professional qualities distinguish a musician with an established academic culture from others?" students gave the following answers: technical skills, understanding of the work, ability to interpret musical works, and academic behavior in a professional circle.

Summarizing the survey results confirmed stakeholders' demand for academic culture but the need for more focus on programs on their formation. According to the analysis of the existing practices of professional training of future pianists [1-5], it is found that:

- Modern educational and professional training programs for future pianists are focused on achieving the primary goal of their future professional activity – the performance of their works and the disclosure of their artistic content to the audience, and therefore in their content and provide for both general and unique disciplines of professional direction;

- Almost all educational and professional programs contain professionally oriented disciplines (the lion's share, up to 50%) and such educational components as "Pedagogy," "Psychology," "Teaching Methods," "Pedagogical Practice" (15-18% of the total), the content of which is focused on the acquisition by pianists of skills to teach and disseminate the ideas of enlightenment among people of different generations.

The obtained conclusions encourage the study of the possibility of forming the academic culture of future pianists while studying psychological and pedagogical disciplines. Training future pianists should be aimed at mastering performing skills and as a means of creative embodiment of knowledge, skills, and abilities. Professional training should necessarily include forming the academic culture of future pianists. Such an academic culture will manifest in students through their

humanistic orientation, value orientation, desire to develop through creative independence in the disclosure of musical content, consolidation of aspirations for performing activities, etc.

References

1. EP (bachelor) RSUH, 2022. URL: <http://www.rshu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/bakalavr/2344-op-bakalavr-2022-rik-vprovadzhennia>.
2. Educational programs of NMAU named after P.I. Tchaikovsky. URL: <https://knmau.com.ua/osvita/vidomosti-pro-osvitni-programi>.
3. Educational programs of ONMA named after A.V. Nezhdanova. URL: <https://odma.edu.ua/osvita/bakalavrat/osvitni-programy>.
4. Educational programs and curricula. Faculty of Musical Art and Choreography, Borys Grinchenko Kyiv University. URL: <https://fmmh.kubg.edu.ua/struktura/kafedry-fakultetu/kafedra-instrumentalno-vykonavskoi-maisternosti/navchalno-metodychna-robota/3054-osvitni-prohramy-ta-navchalni-plany.html>.
5. Educational programs of Kharkiv National University named after I.P. Kotlyarevsky. URL: <http://num.kharkiv.ua/502-osvitni-programi>.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Bosa, V.,

UDC 378.4:37.004

Candidate of pedagogical sciences,
Docent of Chair of Romance Philology
and Comparative-typological,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan
University, Kyiv

**TRAINING OF FUTURE PHILOLOGISTS USING
MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES: CONCEPTUAL
FUNDAMENTALS OF THE PROBLEM RESEARCH**

We believe that for the formation of the concept of professional training of future philologists by means of modern information and communication technologies, modern theoretical developments in the field of pedagogics are of great importance, for example:

1. The concept of "Language as a unity", which we outline as the most significant for the analysis of the problem of our research; within this concept, a foreign language is studied on the basis of dialogue, humanistic subject-subject communications, equal partnership; each subject of the educational process is independent and active in its cognitive activity.

2. The concept of productive pedagogics (M. Lipman, 2005) [1], which is formed of 20 components in four groups of characteristics of the educational process; despite the fact that this concept is aimed, first of all, at institutions of general secondary education, the specified characteristics are also important for the professional training of specialists. The named four groups include components important for our research, such as high-level thinking skills, substantive conversation, metalanguage, inclusion in the learning process, knowledge of different cultures, connection with the world, and others.

3. Pedagogics of multiliteracies (Cope, B., Kalantzis, M., 2009) [2], the foundations of which actually come from the theory of information and communication technologies, which provided basic foreign languages (first of all, English) with exceptional communication value. The named British scientists advocate

the need for communication with representatives of different cultures and languages using multimedia resources – both readily available from the Internet and their own, author's, created by teachers and students in the process of professional training.

4. The concept of digitalization (Y. Nikitin, O. Kulchytskyi, 2019) [3], which provides for the transformation of the leading spheres of human activity due to their saturation with electronic and digital devices and systems, as well as the establishment of electronic and communicative exchange between them.

In our opinion, the above-mentioned pedagogical concepts have different orientations and different content potential. However, within the scope of the problem of our research, they play a conceptual role in view of their proximity to the issues of professional training of future philologists with the involvement of modern information and communication technologies. This definitely affects the actualization of the development of our own concept of professional training of philologists, taking into account the existing conceptual models and technologies belonging to other scientists.

So, based on the traditional structure of the pedagogical concept, outlined in numerous scientific sources analysed by us, we should outline its following components:

1. Relevance of the main idea of scientific research presented in the concept.

2. Purpose of development and training future philologists' practice application of using modern information and communication technologies.

3. The main contradictions that need to be resolved, as well as the principles of realization of the above-outlined goal of scientific and research activity.

4. Mechanism of application of the developed concept to the practice of professional training of future philologists.

5. Evaluation of the efficiency of the use of modern information and communication technologies as the basic idea of the developed concept.

The relevance of the concept of professional training of future philologists at higher education institutions using modern ICT means, first of all, involves the development of the main idea of scientific research, which is formulated by us in the following form: the formation of professional competence of future philologists (as specialists who implement native and foreign language communicative processes in further professional activity) is determined the level, content, types and techniques of implementation of the resource of modern information technologies, combined into an integral scientific and methodical system, which is created, developed and implemented in the informational educational environment of the institution of higher education, taking into account the principles of its functioning in the post-

postmodern society with the corresponding social order for a highly qualified philologist specialist, and in the conditions of the crisis organization of the information space as a result of the risks and challenges of the last decade.

The basic idea of our concept outlined above is in a certain way included in the already developed and projected regulatory documents in the field of education, among which, in our opinion, the Law of Ukraine "On Higher Education" (2014) occupies a prominent place, which declared "the creation of an educational environment focused on meeting the needs and interests of higher education seekers to the role of autonomous and responsible subjects of the educational process" [4].

The effective implementation of modern ICT into the process of professional training of a philologist is affected by the main risks and challenges of the post-postmodern era, when, according to V. Horbatenko (2010), "a creative person receives unprecedented freedom based on the constructive basis of spirituality" [5, p. 151.]. To the risks caused by modern information technologies in education, scientists (N. P. Dichek, P. Yu. Saukh, M. B. Yevtukh, M. I. Boichenko, N. B. Antonets, A. A. Zagorodnya, S. M. Shevchenko, 2022) include, for example: strengthening of cognitive distortions of the personality; decrease in the effectiveness of the educational process due to the impoverishment of traditional forms of interpersonal communication; narrowing of the space for the development of creative abilities; formalization of the sphere of education [6, p. 37].

In addition to the risks and challenges of a socio-cultural nature inherent to the post-postmodern era, the development of a scientific-methodical system of professional training of a philologist using modern ICT is influenced by leading contradictions that need to be resolved in the process of implementing the named system, namely:

- Between the expansion of qualitative and quantitative indicators of digitalisation of the educational environment of life and insufficient consideration of these processes in the professional training of philologists;

- Between the need to introduce modern information technologies in the professional training of future philologists in higher education institutions, and the dominance of traditional forms and methods of implementing humanitarian educational programs;

- Between the need to take into account the individual level of modern ICT proficiency of the entrants of the "Philology" educational program, and the actual impossibility of taking this into account in the conditions of standardized curricula and programs developed within this or that educational program;

- Between the need for digitalization of the educational environment of higher education institutions in the conditions of modern risks and challenges (the

organization of the educational process in the conditions of the lockdown and in the conditions of Russian aggression in Ukraine), and the lack of technical, organizational and personnel resources to fulfill the tasks of information and technological support of the process of professional training of philologists.

From a methodological point of view, the concept of the problem we are investigating, in addition to the leading idea, requires a detailed consideration of basic concepts, notions and definitions as components of the categorical conceptual field of the problem.

Therefore, within the scope of the concept of our research, we outline the hierarchy of its basic concepts, so that it is possible to formulate certain conclusions regarding the essence and content of information and communication technologies in the professional training of philologists at higher education institutions. Based on the topic and problem of the research, we note the need to correlate the main related concepts that determine the core methodological issues of categorical analysis: "professional training of philologists", "information technologies", "information and communication technologies", "digital technologies", "information and technological provision", "scientific and methodical system of information and technological provision".

The mechanism of application of modern information technologies into the practice of professional training of philologists as one of the basic components of the concept of our research is based on a set of basic principles and unfolds on several main levels presented below.

Thus, we singled out the main principles of professional training of future philologists using modern information technologies, which should take into account both basic scientific approaches to the research problem, and the expected result – a scientific and methodological system for the formation of their professional competence, developed and implemented in the process of training philologists, taking into account the possibilities modern information technologies.

The result of the development and implementation of the concept is the professional competence of future philologists formed with the help of modern ICT. The competence defined is a systemic phenomenon that includes several main components – target, substantive, instrumental, control, and evaluation. Evaluation of the effectiveness of the conducted research is carried out in the process of experimental verification of the effectiveness of the scientific and methodological system and the model of formation of professional competence of future philologists by means of modern information and communication technologies.

Thus, we have substantiated the concept of formation of professional competence of future philologists by means of modern information and communication technologies. The main characteristics of the pedagogical concept are defined as: subject relationships in the educational process; development of the educational environment of the institution of higher education and its external relations; development of a set of innovative pedagogical technologies of higher education institutions; development of the society of lifelong education. The components of the concept of formation of professional competence of future philologists by means of information and communication technologies are substantiated – relevance, purpose, contradictions, mechanism of implementation, and assessment of the effectiveness of ICT in the pedagogical process. The leading research idea is formulated: the formation of the professional competence of future philologists (as specialists who implement native and foreign language communicative processes in further professional activity) is determined by the level, content, types and techniques of implementation of the resource of modern information technologies, combined into a holistic scientific and methodological system that is created, developed and is implemented in the informational educational environment of a higher education institution taking into account the principles of its functioning in a post-postmodern society with the corresponding social order for a highly qualified specialist-philologist, and in the conditions of the crisis organization of the information space due to the risks and challenges of the last decade.

Список використаних джерел

1. Міщенко І.П. "Філософія для дітей" Метью Ліпмана: чи потрібна сучасній українській школі філософія? Постметодика. 2013. №6. С.19-21.
2. Cope B., Kalantzis M. Multiliteracies: New Literacies, New Learning. *Pedagogies: An International Journal*, Vol.4, 2009, pp.164-195.
3. Нікітін Ю.О., Кульчицький О.І. Цифрова парадигма як основа визначень: цифровий бізнес, цифрове підприємство, цифрова трансформація. Маркетинг і цифрові технології. 2019. №4. Т.3. с.77-87.
4. Про вищу освіту. Закон України. Електронний ресурс. Доступ: <https://zakon.help/law/1556-VII>.
5. Горбатенко В. Людина і суспільство в ситуації постмодерну: філософсько-політичні детермінанти. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. №5. С. 151-167.
6. Парадигми розвитку та тенденції реформування шкільної освіти в Україні у добу незалежності. Монографія. Авт.кол. Дічек Н.П., Саух П.Ю., Євтух М.Б., Бойченко М.І., Антоненко Н.Б., Загородня А.А., Шевченко С.М. Київ: Педагогічна думка, 2022. 507 с.

Васильків Н. М.,

канд. техн. наук, доцент кафедри інформаційно-
обчислювальних систем і управління,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

Хлібойко М. Я.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

Заблоцький М. М.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

Хміль В. А.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

НЕЙРО-НЕЧІТКІ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

У сучасному світі інформаційних технологій, де обсяги даних стрімко зростають, а сценарії роботи інформаційних систем змінюються у все більш невизначений спосіб, особливо важливим є забезпечення якості їх функціонування. В даний час використовуються різні методи оцінювання якості інформаційних систем та їх функціональної надійності, серед яких слід відзначити ті, що базуються на штучних нейронних мережах та нечіткій логіці.

Нейронні мережі складаються з серії штучних нейронів, з'єднаних між собою зваженими зв'язками. Ці мережі можуть навчатися на прикладах і використовувати набуті знання для вирішення нових завдань, таких як розпізнавання образів, класифікація даних, прогнозування результатів тощо [1].

Нечіткі системи використовуються для моделювання та управління нечіткими змінними. Теорія нечіткої логіки може бути використана для врахування

невизначеності та нечіткості даних. Вона використовує нечіткі множини, визначені нечіткими правилами, які встановлюють зв'язки між вхідними та вихідними змінними. Крім інших сфер застосування, теорія нечітких множин використовується для створення систем оцінювання якості функціонування інформаційних систем в умовах невизначеностей впливу різних факторів [2-4].

Переваги нечітких систем та нейронних мереж та їх можливості опрацьовувати кількісні та якісні параметри можна використовувати в комбінації для створення моделей, які дозволять ефективно вирішувати складні завдання, пов'язані із функціонуванням інформаційних систем.

Поєднання нечітких моделей та штучних нейронних мереж дає змогу отримати точніші та достовірні результати оцінювання, адже нечіткі системи можуть враховувати нечіткість даних і приймати рішення в умовах невизначеності, а нейронні мережі можуть навчатися і розпізнавати складні залежності в даних.

Нейро-нечіткі методи використовують інтеграцію нейронних мереж і нечітких систем для моделювання та управління складними системами [5]. Вони поєднують здатність нейронних мереж навчатися на прикладах зі здатністю працювати з нечіткою та невизначеною інформацією. Це дозволяє їм адаптуватися до мінливих умов і вирішувати проблеми в нечітких і невизначених ситуаціях.

В реальних умовах функціонування інформаційних систем часто виникають ситуації, спричинені появою нечітких, неструктурованих даних. Нейро-нечіткі системи дозволяють ефективно моделювати такі дані та враховувати невизначеність. Це робить їх ідеальними інструментами для аналізу та оцінювання якості функціонування інформаційних систем у ситуаціях, коли точність даних обмежена або їх важко визначити.

Оцінюючи якість інформаційних систем, які можуть піддаватися різним навантаженням і впливам, нейро-нечіткі системи можуть автоматично адаптуватися до нових умов роботи і оптимізувати свою продуктивність.

Таким чином, розуміння основних концепцій і принципів нейро-нечітких систем має вирішальне значення для їх ефективного використання при оцінюванні якості та функціональності інформаційних систем. Використання потенціалу таких систем сприятиме підвищенню ефективності сучасних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Субботін С. О. Нейронні мережі: теорія та практика: навч. посіб. Житомир: Вид. О.О.Євенок, 2020. 184 с.
2. Васильків Н.М., Дубчак Л.О., Турченко І.В. Нечітка система оцінювання якості функціонування інформаційної управляючої системи. Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки. 2019. № 4. С. 121-125.

3. Vasylykiv N., Dubchak L., Sachenko A. Estimation method of information system functioning quality based on the fuzzy logic. 2nd International Workshop on Modern Machine Learning Technologies and Data Science, MoMLeT+DS: CEUR Workshop Proceedings, Lviv-Shatsk, Ukraine; 2-3 June 2020. 2020. Vol. 2631. P. 40-56.

4. Vasylykiv N., Dubchak L., Turchenko I., Ivashchuk I., Savchyshyn R. Fuzzy Estimation Method of Information System Providing Part Influence on the Functioning Quality. The 10th IEEE International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications (IDAACS'2019), 18-21 September, 2019, Metz, France. Vol.1. P. 980-984.

5. Іванов С.М. Нейро-нечітка система управління недетермінованим економічним об'єктом Вісник ХДУ. Серія Економічні науки. 2021. № 43. С. 86-90.

Гуменний О. Д.,

канд. пед. наук, завідувач лабораторії
електронних навчальних ресурсів,
Інститут професійної освіти Національної
академії педагогічних наук України, м. Київ

УДК 372.862

ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

В умовах швидкого технологічного зростання та постійних змін, машинобудівна галузь стикається з гострою потребою в систематичній та ефективній підготовці кваліфікованих робітників. Відповіддю на цей виклик є розробка цифрової платформи, яка забезпечує доступність і гнучкість навчання завдяки актуальним навчальним матеріалам, віртуальним практикам та комплексному оцінюванню компетентностей.

Адаптивність до змін є ключовою характеристикою платформи, що дозволяє швидко інтегрувати новітні дослідження, стандарти та методики прямо у навчальний процес, забезпечуючи тим самим актуальність знань та навичок. Завдяки віртуальним лабораторіям, симуляціям та технологіям віртуальної реальності, платформа надає можливість майбутнім фахівцям набувати практичний досвід у безпечному та контрольованому середовищі, значно підвищуючи ефективність навчання.

Оцінка навичок та знань на платформі реалізується через автоматизовані тести та завдання, що відтворюють реальні виробничі ситуації, а системи відстеження прогресу уможливають виявлення недостатнього опрацювання навчального матеріалу в підготовці та визначати напрями для подальшого розвитку.

Інноваційність платформи виявляється також у її модульній структурі, яка дозволяє здобувачам освіти вивчати окремі модулі, спираючись на власну мету та цілі, тим самим формуючи персоналізовані навчальні траєкторії. Такий підхід не лише забезпечує глибоке розуміння конкретних аспектів галузі, але й сприяє розвитку здатності до самостійного навчання та самооцінювання.

Платформа має містити інтерактивні відео, симуляції, тести та завдання, які роблять навчання не тільки більш ефективним, але й цікавим та захоплюючим.

Тісна співпраця з експертами машинобудівної галузі є вирішальною в процесі створення та впровадження цифрової платформи. Це дозволяє не тільки забезпечити актуальність навчального матеріалу та його відповідність до потреб ринку, але й гарантувати високий рівень професійної підготовки робітників. Використання досвіду експертів забезпечить реалістичність та практичну спрямованість освітнього процесу, що є ключем до ефективної підготовки кадрів.

Прискорений розвиток технологій бездротового зв'язку і зростаюча популярність мобільних пристроїв розширюють можливості цифрової освіти[1]. Завдяки цьому з'являється можливість взаємодії з навчальними ресурсами у будь-який час та з будь-якої точки світу. Використання технологій зондування та інших цифрових інструментів може істотно поліпшити процес навчання майбутніх кваліфікованих робітників у машинобудівній галузі. Відобразимо кілька прикладів їх застосування:

Для навчання майбутніх робітників у машинобудівній галузі можна застосовувати сучасні технології, які значно підвищують ефективність навчального процесу та готують здобувачів освіти до роботи в реальних умовах, а саме:

1. Віртуальна і доповнена реальність (VR/AR):

– створення віртуальних моделей машин та обладнання для навчання роботи з ними без ризику для безпеки або витрат на матеріали;

– використання AR для візуалізації складних процесів, наприклад, збирання або обслуговування механізмів з можливістю отримання візуальної підтримки крок за кроком.

2. 3D-моделювання та друк:

– навчання здобувачів освіти створенню деталей та механізмів за допомогою 3D-моделювання та друку, що сприяє розвитку навичок проектування та виробництва;

– можливість розглядати складні машини та механізми в 3D, що сприяє кращому розумінню їхньої структури та принципів роботи.

3. Інтерактивні онлайн-платформи та мобільні додатки:

– використання онлайн-курсів та навчальних платформ для теоретичного навчання, що дозволяє здобувачам освіти навчатися у власному темпі;

– розробка спеціалізованих додатків для тренувань та відстеження прогресу в навчанні.

4. Ігрові методики навчання:

– застосування елементів ігор у навчанні, таких як накопичення балів, досягнення цілей, використання симуляторів для створення конкурентного та мотивуючого навчального середовища.

5. Робототехніка та автоматизація:

– використання роботизованого обладнання та автоматизованих систем для навчання здобувачів освіти сучасним методам виробництва.

6. Технології моніторингу та відстеження (наприклад, RFID):

– навчання здобувачів освіти ефективному управлінню ресурсами і відстеженню обладнання.

Ці методи та технології не тільки полегшують процес навчання, але й значно підвищують його якість, готуючи майбутніх робітників до реальних умов роботи в машинобудівній галузі.

Однак, наукові дослідження щодо розроблення та обґрунтування методик застосування цифрових платформ у професійній підготовці майбутніх робітників все ще потребують більш системного підходу. Необхідність подальших наукових розвідок для розроблення ефективних методів інтеграції цифрових технологій у процес професійної підготовки робітників є вагомою. З огляду на специфіку машинобудівної галузі, такі дослідження мають враховувати не тільки поточні технологічні тенденції, але й майбутні напрями розвитку, щоб створити гнучку та адаптивну систему навчання. Така система має відповідати як існуючим, так і майбутнім викликам ринку праці.

Відповідно до цих пріоритетів, наступна частина присвячена детальному аналізу цільового призначення платформи. На рис. 1 розміщено інформацію про основні функції та можливості, які може надавати цифрова платформа для навчання та підготовки кваліфікованих робітників.

Завершуючи, варто підкреслити важливість інтеграції цифрових технологій у процес професійної підготовки в машинобудівній галузі. Як видно з рис. 1, цифрова

платформа має включати широкий спектр функцій та можливостей, спрямованих на розвиток ключових навичок та компетенцій майбутніх робітників. Ефективне використання такої платформи забезпечить не тільки актуальність навчального процесу, але й його глибоку адаптацію до потреб ринку праці.

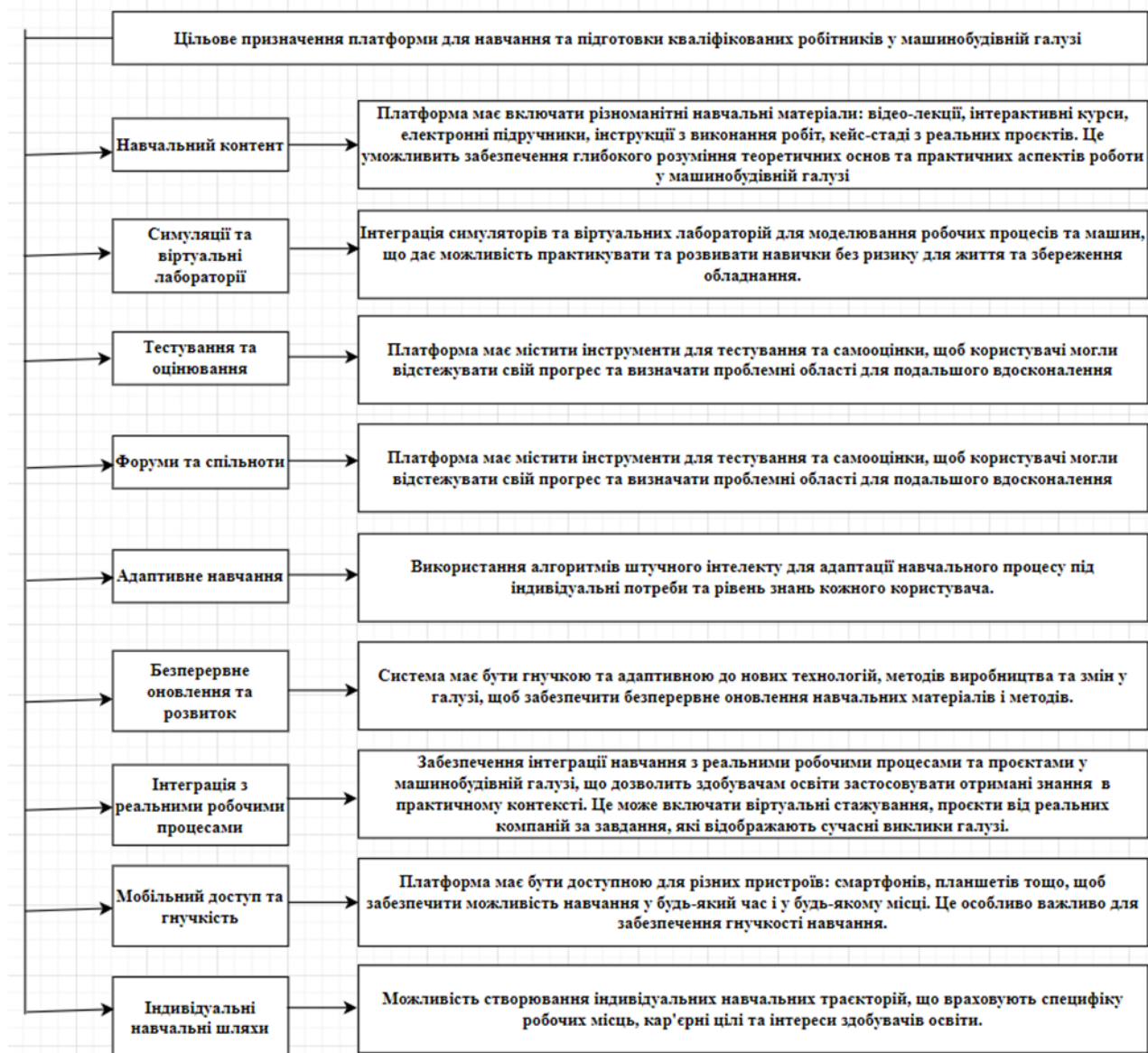

Рис. 1. Функціональні аспекти інноваційної освітньої платформи для професійного розвитку в машинобудуванні (розроблено у програмі diagrams.net. https://drive.google.com/file/d/1UHZSoBC0oGJY88d8thRQRmt2vq_XE6xx/view?usp=sharing)

Основним завданням на найближче майбутнє є створення гнучкої, адаптивної та інноваційної освітньої системи, яка може швидко реагувати на зміни в технологічних тенденціях та вимогах ринку праці. Це вимагає не тільки впровадження новітніх технологічних рішень, але й постійного оновлення

навчальних програм та методик. Така система буде сприяти підготовці кваліфікованих, конкурентноспроможних робітників, здатних адаптуватися до швидко змінюваного робочого середовища сучасного машинобудування. Над цим працюють співробітники лабораторії електронних навчальних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Bates A.W. (Tony) Technology, e-learning and Distance Education [Text] / A.W. Bates. – London and New York : Routledge. Taylor & Francis Group, 2005. – 256 p.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Левінець Н. В.,

УДК 373.2:004.9

канд. пед. наук, доцент,

старший науковий співробітник лабораторії

дошкільної освіти та виховання,

Центр раннього розвитку дитини та дошкільної

освіти Інституту проблем виховання Національної

академії педагогічних наук України, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ДИДАКТИЧНИХ
МАТЕРІАЛІВ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Однією із сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти України є її цифровізація. Педагоги широко використовують освітні можливості цифрового середовища у роботі з дітьми, забезпечуючи своєчасний розвиток дитини не лише в умовах дотримання безпекових обмежень, а й задля підвищення ефективності виховних впливів. Поєднання традиційних методів дошкільної дидактики з цифровими ресурсами створює додаткові можливості для розвитку дитини, оптимізує освітню діяльність, поглиблює взаємодію з батьками вихованців. Цей процес хоч і має масових характер, проте практики спираються переважно на власний досвід, їм бракує науково-методичного обґрунтування особливостей використання цифрових дидактичних матеріалів в роботі з дітьми дошкільного віку.

У "Рекомендаціях Ради Європи щодо поваги, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі" наголошується на тому, що цифрове середовище є фундаментальною частиною повсякденного життя та взаємодії дітей. Оскільки здібності дітей відрізняються залежно від віку, зрілості та обставин, то дії та політика щодо дітей у цифровому середовищі мають відповідати віку, пристосовуватися до відмінностей у розвитку та демонструвати різні види доступу дітей до цифрових технологій з урахуванням соціально-культурного та соціально-економічного походження та рівня участі батьків, опікунів та піклувальників [4]. Тому необхідно забезпечити сприятливі умови долучення дітей до взаємодії із цифровими ресурсами.

Питання використання цифрових дидактичних матеріалів широко представлено в наукових розвідках щодо навчання студентів та учнів, проте впровадженню електронних засобів навчання в практику дошкільних закладів освіти приділено недостатньо уваги. Так, у дослідженнях О. Чекан розкрито аспекти інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку в інформаційному середовищі [3].

Ряд досліджень (К. Андрющенко, А. Воропаєва, А. Давидова, Н. Добрун, І. Колеснікова, Л. Лохвицька, О. Орлова, Ю. Руденко, О. Собко, Л. Фамілярська) розкривають аспекти створення інформаційного освітнього середовища закладу дошкільної освіти, застосовуванні інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку дітей. Дані дослідження дозволяють окреслити можливості створення цифрового освітнього середовища, широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення освітніх завдань, проте не розкривають специфіки застосування цифрових ресурсів у взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Узагальнення наукових праць з питань використання можливостей цифрового середовища в освітньому процесі дозволило сформулювати поняття "цифрові дидактичні матеріали" як сукупність електронних ресурсів, спрямованих на досягнення дидактичних цілей в освітньому процесі, які створюються і відтворюються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і зберігаються на електронних носіях.

Ґрунтуючись на дослідженнях Н. Олефіренко, зазначимо, що цифровими дидактичними матеріалами можуть слугувати графічні засоби унаочнення (фотографії, зображення предметів, рисунки, ілюстрації тощо); аудіоматеріали (музичні твори, розповіді, записи казок, оповідань тощо); відео фрагменти та відео ефекти (відео-записи реальних подій, мультфільми, короткі відео тощо); анімовані зображення та анімаційні ефекти [1, с. 129-130].

Колеснікова І., Орлова О. описують кілька дидактичних напрямків використання цифрових технологій у закладі дошкільної освіти. Це гра, творчість, дозвілля та навчання. Крім того, автори виокремлюють декілька моделей використання цифрових технологій: візуальна (презентації, мультимедіа), ігрова (навчальні ігри та інтерактивні іграшки), методична (дидактичні матеріали), підготовча (матеріали для проведення занять, наприклад шаблони, що роздруковуються), діагностична, інформаційна та комунікаційна моделі [2, с. 190].

Таке розмаїття цифрових дидактичних матеріалів дозволяє широко використовувати їх для вирішення найрізноманітніших освітніх завдань від візуального підкріплення до розвитку інтелектуальних та соціальних навичок.

Переваги даних матеріалів в освітньому процесі можуть бути досягнуті лише за умови урахування вікових особливостей дітей дошкільного віку.

Насамперед потрібно зважати на те, що діти дошкільного віку потребують допомоги дорослого у використанні цифрового дидактичного матеріалу. Це стосується як вибору змісту цифрового контенту, так і опанування технічними аспектами взаємодії з електронним ресурсом.

Наступною особливістю є те, що дитина дошкільного віку не може оцінити доступність матеріалу, його користь та шкоду, тому дорослі мають ретельно обирати дидактичний матеріал, контролювати дії дитини в Інтернеті, запобігати витоку конфіденційної інформації. Ефективним є співдія дорослого і дитини в цифровому середовищі. Це дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані із здоров'ям (зорове перенапруження, порушення постави, асоціальна поведінка).

Цифрове середовище містить достатньо великий масив інформації, в тому числі як заявляють постачальники цифрового продукту, орієнтованого на дитячу аудиторію, тому важливо орієнтуватися на освітні потреби та індивідуальні інтереси дитини. Обираючи цифрові дидактичні матеріали, важливо урахувати їхню універсальність, комплексність впливу на особистісний розвиток дитини, інклюзивність. Оскільки взаємодія дитини із цифровим середовищем має бути короткочасною, тому дорослі мають сприяти високій продуктивності дидактичного матеріалу, що можливо досягнути за умови відповідного змістового наповнення та методичного супроводу. Ми переконані, що дитина дошкільного віку взаємодіяти із цифровим середовищем має спільно з дорослим. Тому дорослі повинні усвідомлювати те, що цифрові дидактичні матеріали не можуть замінити живе спілкування, взаємодію з предметним світом, сформувати навички самообслуговування, володіння рухами, емоціями, соціальної взаємодії з дітьми.

Також важливо дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог щодо перебування дитини перед екраном комп'ютера (ноутбука, планшета, телефону). Потрібно запобігати виникненню втоми як розумової, так фізичної. Добираючи цифровий дидактичний матеріал, слід віддавати перевагу тим, що не вимагають тривалого статичного перебування дітей перед екраном. Він має бути допоміжним (а не основним) засобом вирішення освітнього завдання, спонукати до пізнавальної активності, збагачувати сприймання. Якщо є можливість взаємодії з реальним предметом, то краще обирати цей варіант формування уявлення про предметний та природний світ. Цифрове середовище може допомогти у візуальному підкріпленні тих явищ або предметів, які важко спостерігати в реальному житті.

Серед особливостей використання цифрових дидактичних матеріалів виокремимо взаємодію вихователів закладів дошкільної освіти та батьків. Саме їхня спільна позиція щодо виду, способу та тривалості використання цифрового середовища допоможе сформувати стійкі навички безпечної поведінки дитини. Тому ефективним буде проведення колективних заходів щодо освітніх можливостей цифрового контенту таких як майстер-класи, вебінари, підготовка методичних рекомендацій та порадишників для батьків. Насамперед батьки потребують інформації про зміст освітнього контенту, цифрових дидактичних матеріалів та методів і прийомів їхнього використання. Завдання педагогів у даному контексті вбачаємо у спрямуванні батьків на використання цифрових дидактичних матеріалів як допоміжних засобів у розвитку особистості, а не самоосвіти. Насамперед має бути реалізована функція спонукання до активізації пізнавальної діяльності дитини, а не заміщення реального світу віртуальним. Наявність незначного життєвого досвіду обмежує дитину дошкільного віку у засвоєнні норм життєдіяльності і потребує постійної підтримки дорослого повсякчас.

Отже, виклики сучасного життя спонукають дорослих до пошуку ефективних шляхів залучення дітей до цифрового середовища. Оскільки вік зустрічі із цифровими ресурсами постійно зменшується, поступово заміщуючи ціннісні для дитини раннього та дошкільного віку види діяльності, необхідно виважено підходити до їх застосування. Саме використання цифрових дидактичних матеріалів із відповідним організаційно-методичним супроводом допоможе ефективно познайомити дитину із віртуальним світом, зважаючи на усі його розвивальні переваги і мінімізуючи шкоду. Урахування вікових, анатомо-фізіологічних особливостей дітей дошкільного віку сприятиме побудові цифрового середовища в закладі дошкільної освіти, спрямованого на використання інновацій для всебічного гармонійного розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Олєфіренко Н. В. Дидактичні електронні ресурси у системі сучасних засобів навчання / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Педагогіка, соціальна робота". 2014. Вип. 33. С. 129-132.
2. Колеснікова І. В, Орлова О. А. Цифровізація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 50. Т. 2. С. 188-191. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.37>
3. Чекан О. І. Використання сучасних комп'ютерних засобів у навчально-виховному процесі дошкільного закладу / О. І. Чекан // Дошкільна і початкова освіта: досягнення, проблеми, перспективи : Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 листопада 2012 року). Мукачево : МДУ, 2012. С.181-184.
4. Recommendation of the Council on Children in the Digital Environment. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0389> (дата звернення: 05.02.2024).

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Радкевич О. П.,

УДК 004.738.5:37.014.3

д-р пед. наук, старший дослідник,
головний науковий співробітник
відділу моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

**ЕЛЕКТРОННІ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНЮВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

У контексті підвищення вимог до професійної діяльності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти актуалізується значущість використання електронних систем моніторингу та оцінювання, здатних відображати не лише результати навчання учнів, але й процесу викладання. Електронні системи моніторингу та оцінювання дають змогу використовувати об'єктивні, надійні та прозорі методи оцінювання, а також сприяють підвищенню ефективності та зручності його проведення. Сучасні підходи до оцінювання якості професійної діяльності вчителів значною мірою ґрунтуються на компетентнісному підході. Це означає, що оцінювання не повинно обмежуватися лише кількісними показниками, а має враховувати широкий спектр компетентностей, які містять знання, вміння, навички та якості педагогів. Електронні системи моніторингу та оцінювання можуть використовуватися для моніторингу різноманітних аспектів професійної діяльності, забезпечуючи більш глибоке та всебічне розуміння її ефективності. Оцінювання професійної діяльності відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Цей процес дає змогу визначити рівень професійної кваліфікації педагогів, ідентифікувати їхні сильні та слабкі сторони, а також спрямувати їх на шлях неперервного професійного розвитку.

Ураховуючи викладене пропонується розглянути такі електронні системи: ExamSoft, Schoology, Teachscape, Kahoot та Quizlet. Зокрема, електронна система

ExamSoft являє собою інноваційний інструмент для оцінювання педагогічної майстерності викладача, що дає змогу реалізувати комплексний та адаптивний підхід до процесу оцінювання загалом. Завдяки його застосуванню можливе суттєве підвищення ефективності оцінювання, забезпечення вищої справедливості та точності в оцінюванні компетентностей викладачів. Застосування ExamSoft [1] забезпечує стандартизований процес оцінювання, базований на ґрунтовно визначених критеріях. Платформа надає великий спектр оцінювальних методик, охоплюючи тестування, завдання, спостереження, самооцінювання та портфоліо, що дає змогу викладачам обирати найбільш підходящі методи, відповідно до їхніх освітніх потреб та цілей.

ExamSoft автоматизує численні процеси, пов'язані з оцінюванням, такі як розрахунок балів, генерацію звітів та надання зворотного зв'язку, звільняючи час викладачів для зосередження на організації ними процесу навчання. Використання алгоритмів машинного навчання дає змогу мінімізувати упередженість у процесі оцінювання, забезпечуючи оцінки, на основі реальних знань та компетентностей викладачів.

Надання детального зворотного зв'язку викладачам є ще однією перевагою ExamSoft, [1] сприяючи їхньому професійному зростанню та підвищенню ефективності професійної діяльності. Платформа також уможлиблює швидке створення та проведення онлайн-тестувань, надає доступ до детальної аналітики даних, що може допомогти у вдосконаленні методики викладання, а також забезпечує можливість зберігання та спільного використання навчальних матеріалів. Тобто, ExamSoft є інноваційним та ефективним засобом для оцінювання педагогічної майстерності викладачів закладів загальної середньої освіти для підвищення якості освітнього процесу.

Ефективною у здійсненні моніторингу та оцінювання професійної діяльності викладачів закладів загальної середньої освіти є електронний ресурс Schoology, що інтегрується з різноманітними навчальними інструментами та системами управління навчанням. Schoology охоплює різноманітні функції, значно розширюючи інструментарій викладачів для оцінювання навчальних досягнень [2]. Зазначимо, Schoology має вдосконалені аналітичні інструменти для оцінювання, які охоплюють створення різних типів завдань і тестів. Це дає змогу використовувати множинний вибір, вікторини, есе, проекти та портфоліо, автоматизуючи процес моніторингу та оцінювання результатів професійної діяльності викладачів. Такий підхід дає змогу викладачам оцінити рівень засвоєння матеріалу здобувачами

освіти, виявити потреби у додатковій підтримці та адаптувати навчальний процес. Платформа надає можливості для всебічного зворотного зв'язку, коментувань з метою надання конструктивних рекомендацій щодо вдосконалення освітнього процесу. Використання рубрик для оцінювання сприяє об'єктивності та прозорості, а також заохочує здобувачів освіти до самоаналізу та рефлексії [2]. Зазначимо, що аналітика доступна для вчителів, сприяє моніторингу власної ефективності та вдосконаленню методик викладання. Це дає змогу відслідковувати прогрес учнів, виявляти слабкі місця у навчанні та обґрунтовувати педагогічні рішення. Інструменти Schoology допомагають створити інклюзивне навчальне середовище, адаптуючи завдання для учнів з особливими освітніми потребами та організовуючи онлайн-дискусії. Такий підхід сприяє розвитку комунікаційних навичок та забезпечує ефективну інклюзивну співпрацю. Значущість Schoology свідчить про те, що вона є не лише освітньою системою для онлайн-навчання, але й потужним інструментом для оцінювання та розвитку педагогічної майстерності учителів. Через свої аналітичні можливості, Schoology сприяє підвищенню якості освітнього процесу, ефективній комунікації між вчителями та учнями, створенню диференційованого та інклюзивного освітнього середовища.

Розглянемо інший спеціалізований інструмент для оцінювання професійної діяльності вчителів, як Teachscape. Teachscape представляє собою платформу, створену з метою забезпечення комплексного та неупередженого оцінювання професійної діяльності викладачів закладів загальної середньої освіти. В основу Teachscape покладено три фундаментальні елементи: спостереження за діяльністю вчителя, самооцінювання вчителя та зворотний зв'язок від учнів. Зокрема, спостереження за діяльністю вчителя охоплює в себе оцінювання педагогічних навичок, таких як планування уроків, знання предмета, методи викладання, комунікацію з учнями та управління класом. Для цього використовуються такі інструменти: спостереження в режимі реального часу, записи уроків, детальні звіти з оцінками, відгуки про сильні та слабкі сторони, а також рекомендації щодо покращення. Зазначимо, що самооцінювання професійної діяльності вчителя охоплює анкети та шкали для самооцінювання, визначення сильних і слабких сторін, а також індивідуальні плани розвитку, які сприяють особистісному зростанню. Оцінювання особистих якостей, таких як відповідальність, пунктуальність, креативність та комунікабельність, також відіграє важливу роль. Зворотний зв'язок від учнів, зібраний через анонімні

опитування, дає змогу оцінити пояснення матеріалу, його доступність, справедливість, мотивацію та загальне враження від уроку. Це дає змогу отримати додатковий вимір для оцінювання професійної діяльності вчителів.

Переваги Teachscape полягають у забезпеченні об'єктивності через комплексний підхід, застосування різноманітних інструментів і методів оцінювання, включаючи анонімний зворотний зв'язок. Платформа сприяє професійному розвитку через індивідуальні плани розвитку та надає рекомендації щодо вдосконалення навчального процесу. Teachscape є важливим інструментом для вчителів, що дає змогу не тільки постійно вдосконалювати свої навички та знання, але й забезпечує об'єктивну та всебічну оцінку педагогічної майстерності, що сприяє стимулюванню професійного розвитку.

Електронні інструменти, такі як Quizlet та Kahoot, зосереджуються на інтерактивному навчанні та перевірці знань через ігрові елементи, що дає змогу оцінити цифрову компетентність вчителів. Застосування цих ресурсів дає змогу підвищити ефективність освітнього процесу, а також сприяє більш точному та об'єктивному оцінюванню учнівських досягнень. Зауважимо, що Quizlet дає можливість створювати тести та вікторини, що відкриває широкі перспективи для перевірки знань учнів з будь-якої теми. Платформа також дає змогу відстежувати результати та прогрес учнів, надаючи вчителям цінну інформацію для аналізу та корекції навчального процесу. Детальна статистика, яку надає Quizlet, сприяє ідентифікації сильних та слабких сторін учнів, дозволяючи вчителям адаптувати свої методики викладання для досягнення кращих результатів. Платформа пропонує величезну базу готових наборів карток з різноманітних предметів, що економить час вчителів та сприяє використанню якісних навчальних матеріалів. Можливість створення власних наборів карток дає змогу вчителям кастомізувати навчальний контент під конкретні потреби та рівень підготовки учнів. Ігрові режими, доступні на платформі, забезпечують залучення учнів та перетворюють процес навчання на захопливу діяльність. Важливо зазначити, що Quizlet також сприяє оцінюванню креативності та навичок викладання, надаючи вчителям інструменти для створення власних навчальних матеріалів. Це дає змогу педагогам проявити свою креативність та педагогічну майстерність, а також ефективно використовувати новітні технології в освітньому процесі. Оцінювання рівня залученості учнів через аналіз активності та зворотний зв'язок від учнів є ще однією перевагою застосування Quizlet.

Підсумовуючи, зазначимо, що електронні системи: ExamSoft, Schoology, Teachscape, Kahoot, Quizlet та інші є важливими інструментами моніторингу та

оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Платформи надають можливості для всебічного зворотного зв'язку, коментувань з метою надання конструктивних рекомендацій вчителям щодо вдосконалення освітнього процесу, моніторингу власної ефективності та вдосконалення методик викладання, а також стимулюють до неперервного професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Zheng, M., Bender, D. Evaluating outcomes of computer-based classroom testing: Student acceptance and impact on learning and exam performance. *Medical teacher*, 2019, vol. 41(1), pp.75-82 URL: <https://doi.org/10.1080/0142159X.2018.1441984> (дата звернення: 06.02.2024).

2. Pritasari, A. C., Jannah, A. N., & Puspitasari, A. D. Schoology as the e-learning system for the Covid-19 pandemic period. *CITRA: International Journal of Community service, Informatics, Technology, Research in education, Art and humanities*, 2021, 1(1), pp.13-27.

3. Kim, M., Hushman, G. and Stocz, M. Capturing Physical Education Teacher Performance: Considerations and Ethical Conducts for Teachscape and Other New Technologies in the Classroom. *KAHPERD Journal*, 2015, 53(1). URL: https://www.academia.edu/19691369/Capturing_Physical_Education_Teacher_Performance_Considerations_and_Ethical_Conducts_for_Teachscape_and_Other_New_Technologies_in_the_Classroom (дата звернення: 06.02.2024).

4. Wang, A.I. and Tahir, R., The effect of using Kahoot! for learning—A literature review. *Computers & Education*, 2020, vol.149, p.103818. URL: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103818> (дата звернення: 06.02.2024).

5. Setiawan, M.R. and Wiedarti, P., The effectiveness of Quizlet application towards students' motivation in learning vocabulary. *Studies in English Language and Education*, 2020, vol.7(1), pp.83-95. URL: <https://jurnal.usk.ac.id/SiELE/article/view/15359> (дата звернення: 06.02.2024).

Ткаченко В. М.,

УДК 372.853

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри фізики,
ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний
університет", м. Слов'янськ/Дніпро

Коршиков Б. В.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний
університет", м. Слов'янськ/Дніпро

Гопак І. С.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний
університет", м. Слов'янськ/Дніпро

МОТИВАЦІЯ ТА ІНТЕРЕС УЧНІВ – КЛЮЧ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

За період свого існування людство накопичило великий запас досвіду і знань. А в наш час, завдяки розвитку мережі Інтернет, він збільшується в геометричній прогресії. У суспільстві завжди виникала потреба передачі цих знань. Це досягається шляхом навчання підростаючого покоління як в закладах загальної середньої так і вищої освіти. Не даремно державні освітні програми відводять на навчання значний проміжок часу життя людини. У наш час педагоги наголошують на безперервній освіті з формуванням компетенції здатності до самоосвіти протягом усього життя. А це можливо шляхом упровадження в навчання діяльнісного підходу. Освітня спільнота відходить від моделі навчання де вважається що вчитель подає інформацію а учень, як губка, "всмоктує" її, і переходить до моделі активного навчання. А ця модель виявляється дієвою при наявності інтересу і мотивації учнів до засвоєння відповідних знань. Відзначимо, що ці питання підіймались ще в епоху просвітництва. Французький просвітитель Дені Дідро ще у XVIII столітті висловлював думку: "Людина, що не знає нічого, може навчитися, справа тільки в тому, щоб запалити в ній бажання вчитися". Питанням формування інтересу і мотивації присвячено роботи І. Т. Богданова, О. І. Бугайова, С. У. Гончаренка, Є. В. Коршака, М. Т. Мартинюка, П. І. Самойленка,

Г. Г. Цветкової, М. І. Шута та ін. Слід зауважити, що процес формування інтересу і мотивації є взаємним. При цьому вчитель і учень знаходяться в діалектичній єдності. Адже яким би не був професіоналом вчитель його зусиль буде недостатньо, якщо учень не буде мати інтересу до отримання знань. Стародавнє китайське прислів'я мовить, що вчитель лише відчиняє двері, але зайти учень має сам. Тому компетентнісний підхід наголошує не на звичайному накопиченні знань, а й на вмінні застосовувати їх на практиці.

Педагоги-науковці відзначають, що інтерес учнів до отримання знань зростає в процесі самостійної діяльності. Активна самостійна діяльність стає підґрунтям для усвідомлення учнями того, що для її успішного виконання необхідно поповнювати відповідні знання.

Масовий перехід до дистанційного навчання в Україні відбувся починаючи з 2019 року. Це був вимушений захід обумовлений декількома чинниками. Спочатку це було пов'язано з карантинними обмеженнями внаслідок пандемії COVID-19. Не оговтавшись від цього, у 2022 році, наша країна отримала нові виклики у зв'язку з повномасштабною російською агресією. Практично без перерви, в умовах воєнного стану, дистанційне навчання було продовжене на невизначений термін. Успішність учнів в дистанційному навчанні залежить від багатьох чинників [1, с. 35]. Це, по-перше, наявність цифрових засобів навчання. По-друге, сформований високий рівень інформаційно-цифрової компетентності. При чому це стосується як учнів, так і вчителів. Як стверджують автори [2, с. 11219] успішність, у дистанційному режимі, краща у тих учнів, які мають навички самостійного навчання. Тому першочерговим завданням вчителя при дистанційному навчанні є мотивація учнів до самостійного навчання.

Експеримент є невід'ємною складовою вивчення фізики. Саме неможливість проведення реального навчального фізичного експерименту під час дистанційного навчання викликає найбільші проблеми. Можливими шляхами подолання цього недоліку, на нашу думку, є:

- відео версії демонстраційного експерименту і робіт фізичного практикуму;
- віртуальні лабораторні роботи та інтерактивні симуляції;
- використання анімаційного дизайну в навчальному фізичному експерименті.

Сучасні відеокамери, цифрові фотоапарати і смартфони дозволяють учителю відзняти свої відео версії демонстраційного експерименту і робіт фізичного практикуму. Перевагою таких відео версій є те, що використовуються наявні у конкретному фізичному кабінеті прилади. Крім того, наявні у вчителя методичні вказівки до виконання даної роботи не потребують додаткової зміни.

Вчитель може не мати можливості самостійно отримати конкретну відео версію. Наприклад, у випадку відсутності необхідного обладнання у фізичному кабінеті. Тоді конкретну версію можна знайти на відео хостингу You Tube. Там в наявності ціла низка варіантів відео версій до більшості рекомендованих навчальною програмою демонстрацій і практичних робіт. Серед цих варіантів вчитель може обрати ту відео версію, методичні вказівки до виконання якої не потребують зовсім, або потребують незначної додаткової адаптації. Вибираючи конкретну відео версію слід ретельно перевіряти розрахункову частину, включно з визначенням відносної похибки. Допустима відносна похибка має становити менше десяти відсотків. Досвідчені викладачі знають, наприклад, що навіть для демонстрації такого простого досліду, як перевірка закону Ома для ділянки кола, необхідно ретельно підбирати номінали реостатів. Інакше відносна похибка може становити величину значно більшу за десять відсотків. Виходячи з подібної ситуації вчителі пропонують визначити найімовірніші джерела такої похибки. У той самий час, широкий спектр варіантів постановки та виконання одного й того ж експерименту допомагає вчителям, особливо початківцям, знайомитись з різноманіттям фізичних приладів і приладдя. Особливо це важливо в теперішній час, коли практично відсутнє централізоване виробництво і постачання обладнання для фізичних кабінетів. В даному випадку важливою є модернізація приладів промислового виробництва до потреб навчального експерименту [3, с. 54; 4, с. 172; 5, с. 115; 6, с. 41; 7, с. 181].

З розвитком інформаційних технологій використання інтерактивних симуляцій стає невід'ємною частиною сучасного навчання фізики. Ці симуляції дозволяють учням взаємодіяти з фізичними процесами, сприяючи кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу.

Інтерактивні симуляції дозволяють візуалізувати абстрактні фізичні концепції, надаючи учням можливість спостерігати за процесами, які може бути важко демонструвати в реальному класі. Учні можуть експериментувати з різними параметрами, змінювати умови та спостерігати, як це впливає на результати. Це дозволяє їм вивчати закономірності та взаємозв'язки.

Використання інтерактивних симуляцій для демонстрації фізичних явищ, таких як рух тіл, світлові явища чи взаємодія сил, дозволяє зробити уроки більш наглядними та захоплюючими. Учні можуть використовувати симуляції для розв'язання фізичних завдань та експериментів, що розвиває їхні аналітичні та проблемно-розв'язуючі навички.

Важливо обрати або створити інтерактивні симуляції на платформах, які відповідають технічним можливостям класу та навчальних засобів. Заохочення учнів до обговорення та обміну думками під час використання симуляцій може підсилити груповий процес навчання.

Інтерактивні симуляції стають необхідним інструментом в сучасному навчанні фізики. Їхня ефективна інтеграція сприяє підвищенню рівня розуміння та зацікавленості учнів у вивченні фізики.

Проблемою активного залучення віртуальних лабораторних робіт та інтерактивних симуляцій у навчальний процес є їх обмежена кількість вітчизняного виробництва у вільному доступі. На іноземних сайтах часто відсутнє їх методичне забезпечення.

Список використаних джерел

1. С. Г. Головка, Ю. О. Жук, С. О. Науменко "Особливості організації оцінювання результатів дистанційного навчання учнів в умовах воєнного стану", *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 97, № 5, с. 35-54, 2023. doi: <https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5388>.

2. M. Ögeyik, "Using Bloom's Digital Taxonomy as a framework to evaluate webcast learning experience in the context of Covid-19 pandemic", *Education and Information Technologies*, vol. 27, no. 8, pp. 11219-11235, 2022. doi: <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11064-x>.

3. Вовкотруб В. П. Модернізація матеріального забезпечення до експериментальних завдань з фізики, пов'язаних із змінами і вимірюванням температури / Вовкотруб В. П. // Наукові записки. – Серія: проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – Вип. 11, Ч. 1. – С. 54-61.

4. Ткаченко В. М. Проектування предметних засобів для навчального експерименту / Лимарева Ю. М., Ткаченко В. В. // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Випуск 198. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. – с. 172 – 175.

5. Ткаченко В. М. Використання компактних люмінесцентних ламп для градування монохроматора / Ткаченко В. М., Калимбет А. З. // Зб. наукових праць фізико-математичного факультету СДПУ, Слов'янськ, 2012 р. – С. 115-118.

6. Ткаченко В. М. Аналіз руху тіл у в'язкому середовищі засобами інформаційно-комунікаційних технологій / Ткаченко В. М., Керімова Т. М. // Сб. наукових докладів – Закопане/Zakorpane, 30.12.2016. – С. 41– 44.

7. Ткаченко В. М. Формування компетентнісного досвіду майбутнього вчителя фізики на прикладі вивчення індукційних струмів // Наукові записки ЦДПУ. Серія: Педагогічні науки, — Кропивницький-2018. — Вип. 169. С. 181 – 184.

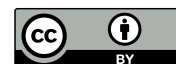
Скирда Т. С.,

УДК 37.01.09:378

канд. пед. наук,

старший викладач кафедри іноземних мов,

Національний авіаційний університет, м. Київ

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ

Важливість та актуальність військово-патріотичного виховання учнівської молоді зумовлена рядом викликів, з якими стикнулися наша держава та суспільство в умовах військової агресії з боку російської федерації проти України.

Зasadничими нормативно-правовими документами у сфері освіти і виховання, у яких визначено цільові орієнтири та механізми реалізації військово-патріотичного виховання учнівської молоді є: укази Президента України "Про Стратегію національно-патріотичного виховання" (2019), "Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді (2014), "Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері" (2016), закони України Про освіту" (2017), "Про повну загальну середню освіту" (2020), "Про позашкільну освіту" (2020), "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності" (2022), "Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху" (2019), "Про основні засади молодіжної політики" (2021), "Про основи національного спротиву" (2021), Постанова Кабінету міністрів України "Про деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання" (2018), Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2020), Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022) та інші.

Фундаментальним документом у царині військово-патріотичного виховання став Закон України "Про основні засади державної політики у сфері утвердження

української національної та громадянської ідентичності", який визначає військово-патріотичне виховання одним із трьох складових державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності наряду з національно-патріотичним вихованням та громадянською освітою.

Законом визначено, що військово-патріотичне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований на формування у громадян України оборонної свідомості, готовності до національного спротиву, підвищення суспільної значущості та поваги до військової служби, мотивації громадян до набуття ними необхідних компетентностей у сфері безпеки і оборони.

Метою військово-патріотичного виховання є формування оборонної свідомості, готовності стати до лав Збройних Сил України та інших формувань сектору безпеки та оборони України, готовності до національного спротиву [1].

В Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України зацентовано увагу, що військово-патріотичне виховання має бути зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту України, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. Робота з військово-патріотичного виховання має проводитися комплексно, спільними зусиллями органів державної влади та місцевого самоврядування, а також закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, Збройних Сил України, інших силових структур.

Можливості для реалізації цих завдань вбачаємо у використанні сучасних форм та методів роботи з елементами гейміфікації, що дозволяє розширити методичний інструментарій, додатково вмотивувати та зацікавити учнівську молодь до вивчення історії України, її культурних надбань, осмислення цінностей, розуміння важливості захисту Вітчизни, значення участі в житті країни кожного громадянина тощо [2].

У процесі військово-патріотичного виховання доцільно використовувати форми та методи роботи з елементами гейміфікації: методи формування свідомості особистості: розширення уявлень учнівської молоді про змістове наповнення таких понять, як "патріотизм", "патріот", "Батьківщина", "характеристики патріота", "захист Вітчизни"; методи формування досвіду суспільної поведінки і діяльності: патріотичні ігри, квести, вікторини, брейн-ринги, ситуації вибору,

кейси, інтелектуальні змагання, які давали можливість проявити кмітливість, знання, здійснити моральний вибір, ствердити власну позицію та переконання, отримати досвід командної роботи, спільної діяльності, навчитися проявляти себе в ситуації групової та індивідуальної відповідальності; методи стимулювання поведінки і діяльності вихованців: самооцінювання своїх дій, аналіз причинно-наслідкових зв'язків між прийняттям рішень та отриманням результату тощо.

Теорія та практика використання таких форм та методів роботи у військово-патріотичному вихованні засвідчує, що даний методичний інструментарій має ряд переваг:

- різноманітність форм та методів роботи, можливість використовувати традиційні форм роботи у новому, осучасненому контексті;

- мобільність та структурність різноманітних елементів дозволяє створювати багатоваріативні форми роботи та використовувати широкий арсенал активностей;

- пізнавальний характер діяльності дозволяє охоплювати велику кількість сфер інтересів учнів, прикладна спрямованість отриманих знань, які можна апробувати тут же у процесі гри;

- спрямованість на формування знань, умінь та навичок, притаманних громадянину-патріоту, емоційна включеність учасників; вмотивованість їх до гармонійного розвитку (фізичних та морально-вольових якостей), виховання гармонійно розвиненої особистості;

- створення умов для отримання нового досвіду, випробування своїх сил, знань, умінь тощо;

- гармонійне поєднання знань з різних предметів з фізичною активністю, адаптивність ігрових елементів залежно від поставлених цілей та завдань [3].

Таким чином, форми гейміфікації (квести, змагання, конкурси, спортивні ігри, естафети тощо), виконують певні функції, які спрямовані на розвиток та формування особистості (соціокультурну, моделювальну, комунікативну, виховну, розвивальну, мотиваційну тощо). Реалізація таких функцій перетворює ігри, спрямовані на військово-патріотичне виховання, на школу поведінки, простір для самовдосконалення та самореалізації, де ігрові елементи органічно поєднуються зі ціннісними та змістовими установками, які закладаються педагогом. Акцентуємо увагу на тому, що використання елементів гейміфікації не передбачає заміщення навчання чи виховання, а виступає ще одним методичним інструментом для роботи з учнівською молоддю у контексті військово-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>.

2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy>.

3. Скирда Т. Виховання патріотизму молодших підлітків засобами гейміфікації. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 2. 2021. С. 138-147. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-2-138-147>.

Шишенко В. О.,

УДК 373.3.013.41:37.011.3

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової і професійної освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Денисенко Є. В.,

здобувачка вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Виховання молодших школярів є важливим етапом їхнього розвитку, оскільки саме на цьому етапі формуються основи особистісного, соціального і когнітивного росту дитини. Індивідуальний підхід у вихованні стає важливим фактором, який сприяє гармонійному розвитку кожного учня.

Індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів є важливим аспектом сучасної освітньої системи, оскільки враховує різноманітність потреб,

темрів розвитку та індивідуальних особливостей кожної дитини. Замість загальних підходів, які можуть не враховувати унікальність кожного учня, індивідуалізація виховання спрямована на створення оптимальних умов для навчання та розвитку кожного школяра. Цей підхід передбачає врахування різних стилів навчання, інтересів та темрів освоєння матеріалу. Вчителі, застосовуючи індивідуальний підхід, можуть адаптувати програму так, щоб вона відповідала конкретним потребам кожного учня. Це сприяє збереженню мотивації до навчання, розвиває в учнів самостійність та віру в свої здібності.

Індивідуальний підхід також враховує соціальні та емоційні аспекти розвитку дитини. Створюючи дружнє та підтримуюче середовище, педагоги сприяють формуванню позитивного ставлення до навчання та сприяють психологічному благополуччю учнів.

Такий підхід є ключовим у розвитку критичного мислення та творчих здібностей, оскільки дозволяє кожній дитині розкривати свій потенціал у власному темпі. Індивідуалізоване виховання також сприяє виробленню у дітей внутрішньої мотивації до самовдосконалення та навчання, що є важливим фактором для подальшого успіху та адаптації в сучасному суспільстві.

Окрім адаптації навчального процесу, індивідуальний підхід також ставить під сумнів традиційний формат оцінювання та визначення успішності. Замість того, щоб оцінювати всіх учнів за однаковими критеріями, цей підхід враховує індивідуальний прогрес, досягнення та унікальний внесок кожного учня.

Індивідуальний підхід у вихованні також акцентує увагу на соціальному та емоційному розвитку дитини. Вчителі стають не лише педагогами, але і наставниками, які сприяють формуванню міцних міжособистісних відносин, розвитку емоційного інтелекту та навичок співпраці.

Індивідуальний підхід враховує не лише когнітивні, але і фізичні, моральні та творчі потреби дитини. Він сприяє розкриттю унікального потенціалу, сприяє самовизначенню та формуванню особистісної ідентичності.

Отже, індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів відзначається глибоким розумінням кожної дитини як унікальної особистості, що вимагає специфічного підходу для максимального розкриття свого потенціалу та успішного виникнення в житті.

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бровченко А. І.,

УДК 37.09:7.012(477)

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дизайну,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка, м. Київ

**ВИМОГИ ДО ДИЗАЙН-ОСВІТИ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН**

Стрімкий розвиток техніки, технологій, економічних, соціальних відносин суттєво впливає на характер зайнятості та затребуваність на нові вміння і навички на ринку праці, що, в свою чергу, спричиняє необхідність зміни в підходах до підготовки фахівців в системі освіти, зокрема, дизайнерів в системі дизайн-освіти України.

Як свідчить статистика, щорічно оновлюється 5 % теоретичних і 20 % професійних знань. Зокрема, у США встановлено відповідну одиницю вимірювання "старіння" знань фахівців – "період напіврозпаду компетентності" – час, коли з моменту закінчення вишу внаслідок появи нової науково-прикладної інформації компетентність фахівця знижується на 50 % [1]. І цей період весь час скорочується.

Зусилля сучасної дизайн-освіти України спрямовані на результати, які все дедалі не відповідають бажаним.

Дизайнерська система освіти повинна враховувати:

- складний характер сучасного дизайну;
- різноманітність галузей в яких працює дизайнер;
- різноманітність артефактів які можуть сприяти задуму дизайнера та реалізації його проєкту;
- швидкість з якою змінюються ролі і можливості дизайнера за останні роки [2].

Змін в системі дизайн-освіти мають стосуватися зміщення акценту з опанування і вдосконалення набору професійних навичок до формування у майбутнього фахівця мислення дослідника з знаннями і навички з сфери економіки, екології, соціології, менеджменту, бізнесу, соціології, комунікацій, філософії, мистецтва, культурології, щоб мати змогу приймати рішення в

швидкозмінних умовах, для вирішення складних задач. Навчання дослідницьким методам має стати елементом набору базових навичок дизайнера. Дизайнер має бути здатний інтегрувати знання отримані в інших областях знань переводячи їх в практичну площину своєї діяльності, інакше він не впорається із вирішенням наростаючих проблем.

Увага з традиційних дизайнерських навичок має бути перенесена на співпрацю з фахівцями різних галузей, в якій дизайнер виконуватиме керівну роль.

В наш час, мало навчити майбутнього дизайнера розробляти високопрофесійні складні дизайн-проекти, він ще має бути навченим ефективно їх просувати, реалізувати на практиці. Сучасні теоретики і практики дизайну розглядають процес реалізації проекту, як його частину, оскільки на цьому складному шляху, сповнених нестандартних рішень, існує багато непередбачених проблем.

Крім цього, в центрі фокусу підготовки дизайнерів мають постати базові життєві навички які дозволять людині адаптуватися до постійних змін, бути гнучкими до різних ситуацій, навчатися протягом життя. Дизайн вийшов за межі попередньої сфери, яку він займав з часів Баухауза. Відбувається перехід від розробки продуктів масового виробництва до дизайну послуг та багатокомпонентних і багаторівневих систем. В цей час, все важливішу роль у діяльності дизайнера відіграють його цінності щодо людиноцентричності та етичних наслідків його діяльності, які мають формуватися в нього з дитячого садочка.

Щоб забезпечити найвищу якість освіти, заклади дизайн-освіти повинні впроваджувати інновації способи взаємодії зі студентами. Однією із найактуальніших проблеми сьогодення – це перетворення традиційних класів і студій у захоплюючі та інклюзивні лабораторії та середовища, що підтримуються найсучаснішими технологіями. Такі заклади повинні надихати, створювати відчуття приналежності до спільноти, на яку працюють та орієнтувати на майбутнє [3].

Весь час оновлювати свої знання, вміти здобувати нові навички, критично й творчо мислити є одними з ключових факторів дизайн-освіти.

Список використаних джерел

1. Олійник В.В. Освіта впродовж життя: як і чого вчити дорослих? *Управління освітою : часоп. для керівників освіт. галузі*. 2010. №. 1. С. 4–7.
2. Jorge Frascara. Design Education, Training, and the Broad Picture: Eight Experts Respond to a Few Questions. URL: https://www.academia.edu/77464072/Design_Education_Training_and_the_Broad_Picture_Eight_Experts_Respond_to_a_Few_Questions (дата звернення: 10.01.2023).

3. Gjoko Muratovski. The Making of an American Design School: Lessons Learned. *She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation*. Volume 6. Issue 1. 2020. S. 67-82. URL: https://www.academia.edu/77464072/Design_Education_Training_and_the_Broad_Picture_Eight_Experts_Respond_to_a_Few_Questions (дата звернення: 18.01.2024).

Golub, T. P.,

UDC 378.147

PhD, Associate Professor at the
Department of English for Engineering №2,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

Nazarenko, O. I.,

Lecturer at the Department
of English for Engineering №2,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

Zhygzhytova, L. M.,

Lecturer at the Department
of English for Engineering №2,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

Kovalenko, O. O.,

Lecturer at the Department
of English for Engineering №2,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

CHALLENGES AND ACHIEVEMENTS IN TEACHING ESP

The rapid evolution of big data, cloud computing and technological breakthroughs, particularly in generative Artificial Intelligence (AI) is reshaping global labour markets influencing the demand for future jobs and skills.

It is noted, that implementation of new and frontier technologies, alongside increased digital access, digitalization of commerce and trade will influence the job

growth. Digital platforms/applications are expected to be leading business setting in the next five years. E-commerce/digital trade will become vital, reflecting tech advancement and digital accessibility impact on jobs [5].

In January this year "6 Innovative Ideas on Reskilling, Upskilling, and Building a Future-Ready Workforce" were discussed at the World Economic Forum in Davos presenting transformative concepts aimed at tackling the challenges of workforce readiness in the era of rapid technological evolution.

The approaches, from personalized learning pathways to collaborative industry-academia partnerships, to empower individuals and organizations to be able to meet the demands of tomorrow's jobs were focused on. Greater emphasis was given to defining actionable solutions for policymakers, businesses and educators to foster an environment conducive to continuous learning and skill development [2].

Considering these strategies as a valuable resource for shaping a future workforce, the tertiary education has to be aware of such transformations to comply with the demands of changing employment markets.

With this regard, academic quality is seen as capability of higher education providers to "manage teaching and learning opportunities to help students progress and succeed, while meeting the legitimate expectations of students, employers, government and society in general" [4]. No doubt, education plays a crucial role in adapting to the ever-changing landscape of the global employment market. As a social subsystem it is directly dependent on the processes taking place both in a particular society and in the world as a whole.

The education system in Ukraine has recently faced significant challenges due to the dual impact, on the one hand, of the COVID-19 pandemic consequences and the ongoing warfare in the country, and, on the other hand, the process of globalization, rapid advancements in technology and constantly evolving jobs in the world.

But despite such negative aftereffects as disruption of learning process; displacement of students and teachers and adverse psychological impact on their ability to focus on the essential matters; infrastructure damage; a shortage of qualified teachers, particularly in conflict-affected areas; resource constraints for educational institutions, and due to transitioning to online learning and exploring new digital resources, educators are able to cope with most of the problems they have encountered. Moreover, much attention is given to incorporating new strategies and effective technologies into higher professional education.

In the context of teaching English for Specific Purposes (ESP) in KPI, tutors apply various approaches to help students meet specific language needs, goals and areas of

interest within their professional areas. Since ESP requires interdisciplinary knowledge, the curriculum offers to experience interdisciplinary opportunities for both specialty and language to meet the diverse needs of the job market. While developing curriculum it is crucial to select authentic materials integrating specialty-related texts, case studies, reports and presentations to expose students to real-world language use in their field of study or profession, and ensure engagement. Implementation of task-based learning allows simulating real-life communication environment in the workplace and encouraging students to collaborate and solve problems. Project-based learning enables creating projects or research tasks, that require students to apply their specific language skills to solve real-world problems or explore topics relevant to their field, encouraging creativity, critical thinking and autonomy. Role-playing technique helps simulate workplace scenarios, job interviews, client interactions or business negotiations, and a diverse array of networking events. All these approaches allow students to master target language in authentic contexts and develop confidence in their communication skills, encourage them to use English as a means of professional communication and networking.

The rise of remote work and digital technologies has also impacted education. Online learning platforms and digital resources allow for greater access to education, enabling individuals to acquire knowledge and gain new skills from anywhere in the world.

Digital learning offers numerous advantages for teaching ESP by providing flexibility, interactivity and an access to a wide range of resources adjusted to students' professional needs. Tutors can design online ESP courses using learning management systems such as Moodle, Canvas or Blackboard. These platforms provide well-structured learning experiences and an easy access to resources allowing instructors to organize course materials, deliver multimedia content, facilitate discussions and integrate quizzes, assignments to assess students' progress in a virtual environment.

Virtual classroom platforms such as Zoom, Google Meet, Google Classroom, Google Workspace are used for creating an online learning environment for real-time interaction allowing tutors to conduct interactive sessions, share screens and facilitate group discussions.

Incorporating audio and video resources such as TED Talks, podcasts, news clips, and documentaries related to students' specific fields of interest to expose them to authentic language use in context.

Using online collaboration tools such as Google Drive, Dropbox or Microsoft OneDrive we are able to facilitate group projects, document sharing and peer feedback. These tools promote collaboration and communication among students, allowing them to work together on meaningful tasks and projects remotely.

Building online communities on platforms like Facebook, WhatsApp or Telegram where students interact with each other and their tutors, ask questions and share resources related to their academic or specific field settings, facilitates networking and professional development.

The learning platforms Kahoot!, Quizizz or Quizlet enable transforming the training materials into a gamified bite-sized format. They provide a group setting to make learning more interactive and increase learners' engagement. The activities created on the platforms include target vocabulary and grammar quizzes, role-playing scenarios tailored to students' professional interests. Digital quizzes and games are effective tools designed specifically to reinforce vocabulary, grammar and content knowledge in a fun and challenging way.

The digital events like webinars, workshops and conferences related to a certain field of study provide opportunities for students to learn from experts, network with peers and stay updated on industry trends and developments.

By leveraging digital learning tools and resources, ESP tutors create dynamic and engaging learning experiences to respond to the students' specific language needs and professional goals. Moreover, digital learning offers flexibility, accessibility and interactivity, allowing students to develop language skills in authentic contexts and prepare for success in their chosen fields.

It is important to note, that digital feedback and assessment tools such as online surveys, quizzes and rubrics are widely used to evaluate students' progress and provide timely and constructive feedback on learners' language performance. These tools assist to evaluate students' performance and instantly enter the data obtained into databases. Certain algorithms analyze the learners' progress and identify areas for improvement. Such tools allow tutors to assess students' learning outcomes more efficiently and provide targeted support where needed. Thus, digital learning has a positive effect on both student achievement and their motivation to learn.

Alongside the aforementioned digital tools, it is worth mentioning AI (Artificial Intelligence) technologies that offer innovative ways to enhance teaching ESP, providing personalized learning experiences, real-time feedback and access to vast amounts of language data. By harnessing the power of AI technologies, ESP tutors can create dynamic, adaptive and effective learning environments that empower students to develop language proficiency and communication skills adapted to their professional needs. AI technologies offer opportunities for personalized learning, real-time feedback and immersive experiences that enhance the teaching and learning of ESP.

Integrating AI platforms for generating assignments into ESP teaching can streamline the process and provide meaningful tasks that align with students' professional needs. AI language models, which support asynchronous communication, provide timely feedback and facilitate remote learning, improve students' collaboration, engagement and accessibility [1].

AI technologies provide a wide range of benefits in education as a whole and, ESP in particular. Personalized learning created by AI allows analyzing students' strengths and weaknesses, creating customized instruction and adapting to their individual learning styles. Intelligent tutoring systems ensure individualized support to students, including feedback and guidance on homework assignments. Automated grading system helps instructors focus on feedback and students' learning outcomes. Predictive analytics can be used to analyze students' performance and identify the learners at risk of falling behind. Concerning curriculum development AI can be used for analyzing vast amounts of educational data to identify the most effective patterns and trends [3].

No doubt, evolving technologies have a great impact on the way we live as well as the job requirements changing its content, specialized skills and needed knowledge. In spite of the challenges, higher education tutors are facing today in Ukraine, it is possible to minimize impact of the negative events on the educational process due to incorporating technology tools and resources to enhance learning opportunities and engage students into interactive and meaningful activities.

Ultimately, education has to be future-oriented and responsive to the changing needs of the global employment market providing learners with effective skills, knowledge and mindset, to empower them to thrive in an increasingly complex and competitive job market.

By implementing cutting-edge educational technologies, ESP tutors can create a supportive and engaging learning environment to empower students to succeed in learning a target language and develop specific language skills needed to excel in their chosen career.

References

1. Ali Zeb, Rafid Ullah & Rehmat Karim. Exploring the role of ChatGPT in higher education: opportunities, challenges and ethical considerations. *International Journal of Information and Learning Technology*. January 2024, 41(1). DOI:10.1108/IJILT-04-2023-0046.
2. Davos 2024: 6 Innovative Ideas on Reskilling, Upskilling, and Building a Future-Ready Workforce. Jan. 18, 2024. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/d>

avos-2024-6-innovative-ideas-for-reskilling-upskilling-and-building-a-future-ready-workforce (date of access: 05.02.2024).

3. Golub, T. P., Zhygzhytova, L. M., Kovalenko, O. O., & Nazarenko, O. I. ChatGPT and its Influence on Modern Higher Education. *Innovate Pedagogy*. 2023, № 58, p. 201-204. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.1.40>.

4. Stott, V. Defining Quality. *Higher Education Policy Institute*. 2022. URL: <https://www.hepi.ac.uk/wp-content/uploads/2022/03/Defining-quality.pdf>.

5. World Economic Forum. Future of Jobs Report. *Insight Report*. 2023. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2023> (date of access: 02.02.2024).

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Гуменна Л. С.,

УДК 377/37.018:061.1

науковий співробітник лабораторії
зарубіжних систем професійної освіти і навчання,
Інститут професійної освіти Національної
академії педагогічних наук України, м. Київ

РОЛЬ ІНСТИТУТУ НАСТАВНИЦТВА В ДУАЛЬНОМУ НАВЧАННІ

У контексті дуальної освіти роль інституту наставництва набуває особливої важливості. Гарет Льюїс (Gareth Lewis)[1] визначає наставництво як систему відносин та низку процесів, спрямованих на допомогу керівництву, та як поради молодим фахівцям на робочому місці. У дуальній системі навчання, де освітній процес поєднується із практичною підготовкою на виробництві, наставник відіграє ключову роль. Це досвідчений працівник-професіонал, який передає свої знання та досвід майбутнім робітникам машинобудівної галузі, знайомить їх зі специфікою роботи та сприяє формуванню професійних взаємовідносин у новому колективі.

Наставництво в дуальній системі навчання передбачає:

- підтримку та заохочення нових працівників;
- передачу знань, норм поведінки та правил, що прийняті в організації;
- розкриття потенціалу нових працівників.

Ефективність наставництва в дуальній системі залежить від чітко визначених інструкцій та положень, мотивації новачків, гнучкості системи введення в посаду та професіоналізму наставника. Система наставництва не тільки сприяє адаптації та навчанню нових працівників, але й забезпечує розвиток командного духу та корпоративних цінностей у колективі.

Застосування наставництва в рамках дуальної освіти сприяє створенню кваліфікованої та професійно підготовленої команди фахівців, які не тільки виконують свої обов'язки, але й можуть передавати свої знання та вміння наступним поколінням робітників. Таким чином, наставництво стає важливим інструментом у процесі підготовки кваліфікованих робітників у машинобудівній галузі, що відповідає як поточним, так і майбутнім потребам ринку праці.

Упровадження ефективного наставництва в контексті партнерської взаємодії між наставником та новим працівником є ключовим чинником для успішної адаптації та професійного розвитку. Зарубіжні учені наголошують на важливості моделей спілкування, які застосовуються в наставництві. Наприклад, модель спілкування-корекції передбачає, що наставник спостерігає за діяльністю здобувача освіти, вказує на помилки та надає конструктивні рекомендації. Це не лише допомагає в корекції його поведінки, але й сприяє усуненню неефективних практик.

Під час складних ситуацій, коли новий працівник відчуває труднощі, наставник використовує спілкування-підтримку, надаючи необхідну допомогу, проявляючи тактовність та уважність. Таке спілкування допомагає здобувачу освіти подолати виклики та адаптуватися в новому середовищі.

Важливою є також здатність наставника до зняття психологічних бар'єрів, що передбачає вміння встановлювати відкриті та довірчі відносини з майбутнім робітником. Це означає, що наставник має володіти високим рівнем комунікативних навичок та здатністю до виявлення емпатії, що сприяє створенню позитивного комунікативного середовища.

Розвиваючи ідею про важливість зняття психологічних бар'єрів, при цьому наставник повинен мати високий рівень комунікативних навичок та емпатії для створення відкритих та довірчих відносин зі здобувачем освіти, переходимо до наступного ключового аспекту наставництва. Модель спілкування, заснована на дружньому ставленні, вважається оптимальною для налагодження продуктивної взаємодії між наставником та підопічним (рис.1). Такий підхід не лише підтримує партнерську взаємодію, але й сприяє успішній адаптації здобувача освіти, даючи можливість досягти оптимальних результатів за короткі терміни.

Таким чином, наставництво, яке охоплює різні моделі спілкування, стає важливим інструментом для успішної адаптації та професійного розвитку здобувачів освіти, сприяючи швидкому й ефективному входженню їх у професійне середовище. Однак для повноцінного втілення цього процесу важливим аспектом є також вміння наставника надавати ефективний зворотний зв'язок. Ця навичка включає не тільки аналіз дій майбутнього робітника, але й обговорення шляхів підвищення його професійної ефективності. Відмова від стереотипного критикування чи оцінювання у стилі "Це неправильно! Так не можна!" і перехід до зворотного зв'язку, що дає змогу здобувачу освіти навчатися та розуміти, як правильно діяти в майбутньому, є ключовим для створення позитивного навчального досвіду.

Дослідження Джона Хатті (John Hattie) та Хелен Тімперлі (Helen Timperley), зокрема в "The Power of Feedback"[2], виокремлюють значення зворотного зв'язку

як безконфліктної критики, що мотивує працівника до зміни поведінки. Їхній аналіз підтверджує, що ефективний зворотний зв'язок у освітньому процесі – це значно більше, ніж просто вказівка на помилки. Він включає в себе три ключові етапи: по-перше, опис ситуації, що потребує зворотного зв'язку; по-друге, висловлення ставлення до цієї ситуації та її наслідків; і по-третє, формулювання побажань щодо подальших дій здобувача освіти в аналогічних ситуаціях. Ці принципи зворотного зв'язку, зокрема збалансованість, конкретність, своєчасність та активність є фундаментальними для забезпечення ефективного навчання.

Рис. 1. Модель спілкування для налагодження продуктивної взаємодії

Наставник має забезпечувати збалансованість між критикою та похвалою, аби його підопічний відчував, що зворотний зв'язок допомагає йому вчитися. Конкретність у зворотному зв'язку означає, що наставник звертається до конкретної дії чи ситуації, уникаючи узагальнень. Це допомагає здобувачу освіти зосередитися на фактах, а не на припущеннях чи особистих оцінках. Засвоєння цих принципів та технік зворотного зв'язку є важливим аспектом саморозвитку та професійного самовдосконалення наставника.

Узагальнюючи обговорення на тему наставництва та його ролі у професійному розвитку, можна підкреслити, що ефективне наставництво, охоплюючи різноманітні моделі спілкування та надання зворотного зв'язку, відіграє ключову роль в успішній адаптації та розвитку майбутніх робітників. Цей інститут є фундаментальним елементом не тільки в дуальній освіті, але й у корпоративному навчанні, оскільки передаючи знання та навички, позитивно впливає на розвиток міжособистісних взаємин, комунікативних навичок та емоційного інтелекту як у наставника, так і в здобувача освіти.

Створюючи середовище, де вони відчують підтримку, довіру та впевненість, наставництво сприяє швидкій адаптації й інтеграції їх у професійне середовище. Зворотний зв'язок як інтегральна частина наставництва допомагає здобувачам освіти ідентифікувати свої сильні сторони та ареали для розвитку, що сприяє їхньому професійному зростанню. Таким чином, інститут наставництва не тільки служить механізмом передачі знань і навичок, але й являє собою ключовий елемент корпоративної культури, сприяючи формуванню міцної, ефективною та адаптивної команди. Успіх будь-якої організації значною мірою залежить від ефективного використання та розвитку інституту наставництва в рамках її діяльності.

Список використаних джерел

1. Lewis G. The Mentoring Manager: Strategies for Fostering Talent and Spreading Knowledge (Smarter Solutions) / G. Lewis. – Prentice Hall, 2000. – 192 p.
2. Hattie J., Timperley H. The Power of Feedback // Review of Educational Research. – 2007. – Vol. 77, No. 1. – P. 81–112.

Калініченко І. О.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри педагогічної
майстерності та інклюзивної освіти,
Полтавська академія неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського, м. Полтава

УДК 376.2/5

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Вступ. Головною метою соціального розвитку сучасного суспільства є повага до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист то повну інтеграцію у соціумі усіх верств населення, в тому

числі осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з основних демократичних ідей: усі діти – цінні й активні члени суспільства. Інклюзивна освіта – це процес, у якому школа намагається визнає і враховує різноманітні відмінності і потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види, темпи навчання, способи навчання; розробляючи відповідні стандарти, навчальні програми і плани, стратегії викладання та інше.

Вітчизняні науковці, зокрема В. Бондар, А. Колупаєва, В. Ляшенко, А. Маллер, В. Синьов, Т. Євтухова, В. Засенко, М. Сварник, П. Таланчук, М. Шеремет присвятили свої праці дослідженням проблем залучення дітей з особливими потребами до навчання в закладах освіти.

Проте, не дивлячись на достатнє вивчення проблеми інклюзивного навчання в науковій літературі, питання розвитку інклюзивної культури в закладі освіти залишається актуальним і відкритим.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивна культура є частиною культури суспільства та конкретного закладу освіти. Вона забезпечує створення довірливих відносин між усіма учасниками освітнього процесу, а також надання постійної підтримки всім хто її потребує. Створення інклюзивної культури найчастіше розуміють як розбудову безпечних, доброзичливих і мотивуючих спільнот, які функціонують на засадах співпраці й у яких приймають і цінують кожного. У таких спільнотах працюють на основі інклюзивних цінностей, які є орієнтиром для вироблення рішень й організації повсякденної діяльності таким чином, щоб забезпечувати послідовний і неперервний процес розвитку.

О. Реброва наголошує на важливості розвитку інклюзивної культури безперервно. Також вона виділяє ключову умову цього розвитку – професійну підготовку педагогів в області інклюзії, створення професійного співтовариства педагогів в інклюзивному середовищі. Розвиток інклюзивної культури уможлиблює підвищення професійної компетенції педагогів в даній сфері, а також формує міждисциплінарний підхід і міждисциплінарні методи роботи в цьому напрямі [1]. Інклюзивна культура разом з інклюзивною політикою та інклюзивною практикою входить у механізм самооцінювання "Індекс інклюзії", розроблений науковцями Великобританії Т. Бут і М. Ейнскоу [2].

Інклюзивна культура несе філософію інклюзивної освіти, будується на інклюзивних цінностях та є загальною для всіх учасників освітнього процесу. У системі підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами важливе місце посідає розвиток їх інклюзивної культури. Так, у Полтавській академії неперервної освіти ім.М.В.Остроградського з 2012

року започатковано діяльність "Школи інклюзивної освіти" та проводяться навчальні тренінги, семінари круглі столи де розглядаються питання формування і розвитку інклюзивної політики, практики та культури.

В умовах військового стану, для самоосвіти педагогів з питань формування інклюзивного, безпечного освітнього середовища розроблено:

– 5 електронних навчально-методичних кейсів, представлених у вигляді електронних книг;

– онлайн-курс "Організація інклюзивного навчання в Полтавській області" для батьків дітей з ООП;

– методичний збірник "Організація індивідуального освітнього маршруту дитини з освітніми труднощами в класі з інклюзивним навчанням";

– функціонує сайт "Спільнота інклюзивно-ресурсних центрів Полтавщини".

Отже, розвиток інклюзивної культури педагогічних працівників закладів освіти трактується, як рівень знань, умінь і сформованих цінностей, які забезпечують повага до особистості, гуманне ставлення до неї, чуйність важливість кожної дитини в освітньому процесі. Вимогою сучасності для кожного вчителя є постійний особистий професійний розвиток у сфері інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Реброва О. Інклюзивне навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку: опитувальник для батьків. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2017. Вип. 13. С. 417–421.

2. Бут Т. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл / пер. з англ. Київ : ТОВ Видавничий дім "Плеяди", 2015. 190 с.

3. Волчелюк Ю. І. Основні напрямки соціально-педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому просторі (зарубіжний досвід). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/so_c_gum/Znpkhist/2011_3/11vyiiop.pdf (дата звернення: 07.02.2024).

4. Teacher Education for Inclusion (TE41) Profile of inclusive teachers European Agency for Development in Special Needs Education 2012. URL: <https://www.unicef.org/albania/reports/teacher-education-inclusion-te41> (дата звернення: 07.02.2024).

5. Калініченко І. О. Індекс інклюзії як засіб оцінки ефективності функціонування інклюзивного освітнього середовища у сучасному закладі освіти. *Освіта дітей з особливими освітніми потребами: від інституалізації до інклюзії* : зб. тез доп. (Вінниця, 27–28 жовтня 2016 р). Вінниця : ТОВ фірма "Планер", 2016. С. 153–155.

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Готич В. О.,

УДК 615-029:7]616-001-021.68-044.55:37.091.212"364"(043.2)

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

**АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ МЕТОДИ
ПРИ РОЗВИТКУ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО
ЗРОСТАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Арт-терапевтичні методи є ефективним інструментом для сприяння розвитку посттравматичного зростання серед студентів в умовах війни, забезпечуючи психологічну підтримку, відновлення самоідентифікації та реабілітацію через виразність мистецтва.

Автори, які працюють в даному напрямку J. Rubin [2] з її робіт, що стосуються арт-терапії, можна виділити підходи до використання мистецтва в терапевтичних цілях. Cathy A. Malchiodi [1] авторка численних досліджень про використання мистецтва в терапії, зокрема в контексті посттравматичного стресу. S. McNiff [3] його роботи досліджують вплив мистецтва на психологічне зцілення та саморозвиток.

Отож, на основі нашої практичної діяльності ми можемо виокремити основні напрямки роботи арт-терапевтичних методів при розвитку посттравматичного зростання студентів в умовах війни:

– психологічне відновлення: арт-терапія дозволяє студентам виразити та обробити емоційні переживання, пов'язані з війною, сприяючи відновленню психічного стану. За допомогою мистецької творчості студенти можуть звернутися до своїх внутрішніх ресурсів для подолання стресу та тривоги;

– сприяння самоідентифікації: участь у художніх процесах допомагає студентам поновити свою ідентичність, яка може бути пошкоджена внаслідок травматичних подій. Шляхом висловлення своїх думок та почуттів через мистецтво, студенти відновлюють свій внутрішній світ та здатність до самовираження;

– реабілітація та соціальна інтеграція: арт-терапія стимулює відновлення функцій, порушених внаслідок стресу та травм, сприяючи фізичному та

психологічному зціленню. Через участь у творчих процесах, студенти розвивають соціальні навички та встановлюють позитивні взаємини з оточуючими;

– стимулювання особистісного розвитку: арт-терапія сприяє самопізнанню та розвитку емоційного інтелекту, що є важливими компонентами посттравматичного зростання. Через мистецьку активність студенти відкривають нові можливості для самовираження та особистісного розвитку;

– інтеграція досвіду війни у життя: мистецтво дозволяє студентам знаходити сенс у власних досвідчених стражданнях та перетворювати їх на джерело росту та мудрості. Арт-терапія сприяє процесу прийняття власного минулого та інтеграції військового досвіду у формування особистості студента.

Використання арт-терапії в контексті війни та посттравматичного зростання серед студентів є актуальною та обґрунтованою стратегією, яка сприяє психологічному відновленню та особистісному розвитку юнаків і дівчат.

Список використаних джерел

1. Cathy A. Malchiodi. Art therapy and health care. New York: The Guilford Press; 1st edition. 2012. 388 p.
2. Judith Rubin. The Art of Art Therapy. What Every Art Therapist Needs to Know. New York. 2011. 304 p.
3. Shaun McNiff. Art as Medicine: Creating a Therapy of the Imagination. 1992. 248 p.

Єрмольєва К. А.,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти, м. Київ

УДК 342.7

ОБОВ'ЯЗКИ ДЕРЖАВИ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННІ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЩЕПЛЕНЬ: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ

Послідовність та передбачуваність державної політики і законодавства неможливі без працюючого механізму реалізації прав та свобод людини. Досвід боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, свідчить, що держава розглядає профілактичні щеплення суто крізь призму обов'язків громадян. Водночас недостатньо розкритим залишається питання

відповідальності держави – позаяк, невиконання обов'язків державою може призводити до невиконання обов'язків громадянами щодо профілактичних щеплень.

Стаття 49 Конституції України вказує, що кожен має право на охорону здоров'я і держава забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя. Відтак, не лише обов'язком, але й одним з прав громадян у сфері охорони здоров'я можна вважати право на обов'язкові профілактичні щеплення та на вакцинацію в цілому [1].

Така позиція відповідає і практиці ЄСПЛ, висловленій у пункті 157 рішення у справі "Корнейкова та Корнейков проти України". Хоч згадана справа стосується не порушення прав у сфері охорони здоров'я, а питання катування, – суд визнав відсутність обов'язкових щеплень неналежним дотриманням норм охорони здоров'я (разом із відсутністю нагляду педіатром за новонародженим, який перебував у СІЗО) [2].

Частина друга статті 55 Закону України "Про систему громадського здоров'я" вказує на можливість відшкодування шкоди (збитків) за незаконні дії посадових осіб, які можуть становити ризик для здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення [3].

Тобто, бездіяльність як підстава для відшкодування шкоди (збитків) законодавцем не згадується. На нашу думку, у згаданій нормі слід передбачити і бездіяльність, адже саме бездіяльність призводить, наприклад, до відсутності вакцин для проведення профілактичних щеплень у закладах охорони здоров'я або окремих регіонах.

Аналогічно додати вказівку щодо відповідальності посадових осіб за незабезпечення громадян імунобіологічними препаратами слід у статтю 36 Закону України "Про систему громадського здоров'я" (як це передбачено щодо роботодавців).

На підтвердження наших міркувань наведемо приклади із судової практики. Відповідно до постанови Якимівського районного суду Запорізької області від 19 січня 2022 року у справі № 330/22/22 притягнуто до відповідальності ФОПа, який здійснював продаж непродовольчої групи товарів без наявності щеплення другою дозою вакцинації, – попри відсутність другої дози вакцини у закладі охорони здоров'я (на підтвердження чого відповідач надав довідку) [4]. Питання поважності такої причини судом не досліджено, як і питання причин відсутності вакцин у закладі охорони здоров'я. Отже, громадянина було притягнуто до відповідальності через неналежне виконання своїх обов'язків посадовими особами, уповноваженими на забезпечення імунобіологічними препаратами відповідного закладу охорони здоров'я.

Натомість право на обов'язкове профілактичне щеплення може успішно захищатись у судовому порядку. У Верховному Суді розглядалась справа № 203/1487/16-ц стосовно відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої батькам новонародженої дитини відсутністю вакцин проти гепатиту В та БЦЖ. Матеріальна шкода виражалась у необхідності звернення до приватного медичного закладу для здійснення платних щеплень, а моральна шкода – переживаннями внаслідок бездіяльності МОЗ України, яка призвела до порушення конституційні права позивача та його новонародженої дитини на отримання безоплатної медичної допомоги, а саме відсутністю щеплень, які повинні проводитись відповідно до законодавства України безоплатно та у відповідні строки [5]. На жаль, такий випадок – єдиний, бо простіше придбати вакцину і вирішити питання, аніж вступати у затяжні судові спори.

Окрім контролю за наявністю імунобіологічних препаратів слід контролювати їх якість і не допускати до застосування ті з них, які не пройшли усіх належних перевірок та випробувань. У зв'язку з викладеним варто зауважити, що існують десятки Окремих думок суддів Верховного Суду щодо передчасності вакцинації проти гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 окремими імунобіологічними препаратами.

Наприклад, по справі № 394/823/21 знаходимо Окрему думку судді А.С. Олійник, відповідно до якої "...на час відсторонення позивачки від роботи відповідні вакцини, які використовували та планували використовувати в Україні, отримали так зване умовне схвалення. На вебпорталі Європейського агентства з лікарських засобів (<https://www.ema.europa.eu>) систематично здійснювалося оновлення даних щодо їх безпеки, проте не було відомостей щодо їх беззаперечної безпеки для життя і здоров'я людини. За таких обставин профілактичне щеплення проти COVID-19 може бути виключно добровільним." [6].

Питання притягнення уповноважених посадових осіб до відповідальності за вакцинацією за таких обставин також ніким не підіймалось. Розцінювати таке рішення щодо використання вакцини як вимушене (з метою захисту суспільного інтересу), на нашу думку, не можна, адже вакцинація має масовий характер і внаслідок допуску до застосування неякісних імунобіологічних препаратів зрештою постраждає саме суспільний інтерес.

Отже, на тлі масових обмежень прав громадян у зв'язку з відсутністю профілактичних щеплень / окремих вакцин можна констатувати відсутність дієвих механізмів впливу на державу з метою виконання її обов'язків у сфері

санітарно-епідемічного благополуччя. Такий дисбаланс може призвести до протиправного притягнення громадян до відповідальності (за відсутності вини) та до погіршення санітарно-епідемічної ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Рішення ЄСПЛ від 24.06.2016 р. у справі "Корнейкова та Корнейков проти України" (заявка № 56660/12). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b56.
3. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20>.
4. Постанова Якимівського районного суду Запорізької області від 19.01.2022 р. у справі № 330/22/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102657766>.
5. Постанова КЦС ВС 14.02.2018 р. у справі № 203/1487/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72269404>.
6. Окрема думка судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Олійник А. С. на постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.04.2023 р. у справі № 394/823/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110692425>.

Нохріна І. С.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка, м. Київ

УДК 378.035.011.3-57.87:316.61-027.233.2(043)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Питання соціальної успішності є дуже актуальним сьогодні. Студентська молодь значно відрізняється від попередніх поколінь, це пов'язано з інноваціями освіти, та активною "диджиталізацією", "цифровою трансформацією". Дуже вплинуло

на соціальну успішність дистанційна форма навчання та криза COVID-19, а також життя в умовах війни. Метою системи освіти є забезпечення сприятливих умов для розвитку та соціальної інтеграції особистості, формування активної життєвої позиції, здатності до творчого вирішення проблем та конструктивної взаємодії, бажання змінювати життя своє і своєї країни на краще.

Соціальна успішність забезпечує у студентів позитивне та творче ставлення до життя, відповідальність до суспільних проблем та соціальних викликів і готовність брати на себе відповідальність за їх розв'язання. Формування соціальної успішності визначається однією з пріоритетних завдань у нормативно-правових документах Законі України "Про освіту" та Указі Президента України "Про Стратегію Національно-патріотичного виховання", де визначено що завдання виховання дітей та молоді вимагає формування у них: соціальних умінь, активної соціальної позиції, соціальної ініціативності, участь у державотворчих процесах [5].

Формування соціальної успішності відбувається під впливом соціального середовища, залученості студентів до процесів прийняття рішень, ефективної та активної участі у закладі освіти, громаді, сім'ї, уміння працювати в команді.

Аспект соціального успіху досліджувався протягом декількох років різними науковцями з різних галузей. Науковці В. Атюніна, М. Бойченко, О. Єршова, Є. Караханян, О. Міщук, досліджували соціально-філософський аспект успіху, що зосереджується на виявленні соціальної реальності. Н. Амінов, І. Боровинська, Ю. Ільїна, Л. Лазаренко, О. Матеюк, Ф. Хайдер, досліджували соціальний успіх у межах психологічних наук, який визначається через результат діяльності у соціальному середовищі. У соціології соціальний успіх розглядає як досягнення, дослідник К. Мангейм.

Н. Котелевець, Т.Лях, досліджували успішність, сконцентровану на зусиллях самої особистості у певній діяльності, а саме на її соціальній активності. Соціально-педагогічну проблематику соціальної успішності вивчала Ж.Петрочко.

Успішність визначається як певний внутрішній стан, який виникає не відразу, а формується поступово, шляхом реалізації поставлених цілей, саморозвитку, докладання зусиль задля досягнення внутрішньо, особистої рівноваги. Питання формування соціальної успішності демонструє спроможність і готовність розуміти повсякденні ситуації, прогнозувати їх розвиток, а також розуміти і прогнозувати реальну поведінку інших людей. Успішність людини в діяльності визначається специфічною структурою інтегрованих і функціональних умінь знаннями, досвідом і діями людини, спрямованими на оволодіння певними

видами діяльності для забезпечення її успішності [1]. Соціально успішна особистість, здатна створити у своїй діяльності духовні та матеріальні цінності, змінити себе та своє життя на краще, оцінюючи наперед наслідки таких змін.

Формування успішної людини передбачає визначення успіху як поєднання зусиль закладу вищої освіти та студента, спрямованих на покращення освітніх та особистих цілей, прогресу та можливостей, з урахуванням різноманітних факторів, на які впливає сприятливе академічне середовище [4, с. 53].

Дослідники підкреслюють важливість ранньої підтримки студентів, які мають труднощі, і зазначають, що додаткові переваги цих заходів з'являються тоді, коли підтримка надається комплексно із залученням усіх зацікавлених сторін: викладачів, студентів, батьків, адміністрації, окремих фахівців, особливо така підтримка дуже потрібна на початку навчального періоду студента.

Студентів важливо заохочувати до активної співпраці як аудиторії та за її межами, надаючи додаткові переваги у розвитку таких якостей, як комунікабельність, відкритість та соціальна активність. Підтримка викладацького та керівного персоналу вищих навчальних закладів має вирішальне значення для формування успішної людини, через систему ефективного викладання та керування з боку всіх членів адміністрації, викладачів та персоналу, шляхом удосконалення якості освітнього процесу та програм підвищення кваліфікації та професійного розвитку викладачів, обмін досвідом, участь у тренінгах, конференціях, семінарах, програмах обміну.

Список використаних джерел

1. Ільїна Ю. Психологічна модель успішності в кризові періоди суспільства. *Актуальні проблеми психології. Т.8. Психологічна теорія і технологія навчання.* 2010., № 7.
2. Лях Т. Організація дозвілля дітей студентами-волонтерами державних та неурядових організацій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія "Соціальна робота.* 2016. № 22. С. 77–82.
3. Михайлишин Г., Довга М. Успішність особистості: філософський та психолого-педагогічний контекст. *Наукове мислення : збірник статей учасників дев'ятої Всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції "Наукова думка сучасності і майбутнього".* Дніпро : Видавництво НМ, 2017. С. 50–56.
4. Про Стратегію національно-патріотичного виховання : Указ Президента України від 18.05.2019 р. № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019> (дата звернення: 05.02.2024).

5. PetrochkoZh., KyrychenkoV., NecherdaV. Formation of Social Success and Life Optimism in Pupils in Crisis Conditions. *Innovations for achieving the sustainable development goals: Science, Education and Economics: Collective Monograph*. Ljubljana School of Business, c. Ljubljana, Slovenia. 2022. P. 185–204

Панченко С. А.,
канд. культурології, доцентка, докторантка,
Інститут журналістики Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

УДК 316.77.2:291.37

КОНФЕСІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАЛОМНИЦТВА НА ЗАКАРПАТТІ: СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Сучасний релігійний склад України виглядає наступним чином: більшість опитаних ідентифікують себе з православ'ям (у 2023р. – 61%); значним є число послідовників греко-католицизму (11%), а також тих, хто назвав себе "просто християнами" (тобто вважають себе християнами, але не відносять себе до певної християнської конфесії – 11%). Інші конфесії і релігійні напрями (протестантизм, римо-католицизм, іслам, іудаїзм та ін.) представлені меншим числом прихильників. У 2021р. була зафіксована найвища за весь період досліджень Центру Разумкова частка тих, хто не відносить себе до жодного з віросповідань, (19%), однак після початку повномасштабної війни (у 2022р.) їх частка знизилася до 12%, у 2023р. вона становила 13% [3].

Конфесійне самовизначення має виразну регіональну специфіку. Найбільше число православних є характерним для Центрального регіону (72%). На Півдні вони становлять 66%, на Сході – 56%. На Заході країни частка православних становить 45%, тоді як 40% жителів цього регіону віднесли себе до греко-католиків. Порівняно з іншими регіонами на Заході країни істотно менше тих, хто відносить себе до "просто християн" (3,5%, тоді як в інших регіонах – 14%). У Західному та Центральному регіонах (відповідно 8% і 10%) менше, ніж у Південному та Східному (відповідно 18% і 24%), тих, хто не відносить себе до жодної релігії [4].

Туризм в Україні перебуває в критичному стані під час війни і потребує максимальної підтримки, щоб вкрай не занепасти. Нові виклики часу, пандемія Covid-19 та війна вносять свої корективи і релігійний туризм зараз перебуває у

скрутному становищі тому вважаю за необхідне позиціонувати туристичну галузь в Україні на прикладі певних областей, наприклад, Закарпаття як поліконфесійну область із великою кількістю об'єктів релігійної спадщини і об'єктів паломництва [2].

Необхідно проаналізувати ці місця і подивитися, чи відбуваються паломництва до святинь Західної України, а саме Закарпаття: місто Хуст, місто Тячів, села Вишково, Усть Чорна, Німецька Мокра, найбільшим паломницьким центром Закарпаття є Джублик (розташоване між селами Нижнє Болотне і Вільхівка, Іршавського району Закарпатської області). На початку 2000-х років селище стало центром масового паломництва греко-католиків і всіх тих, хто вважає його, як місце явлення Божої Матері. Кожного місяця 26-27 числа в Джублику відпустові дні, є проща, а в серпні, в річницю об'явлення, до Джублика з'їжджаються тисячі паломників з України і світу. Перед річницею Появи Божої Матері, у Джублику проводиться з'їзд християнської молоді, який триває з 24 по 27 серпня. У чоловічому монастирі зберігається копія чудотворної ікони Матері Божої Єрусалимської. Єрусалимська ікона Божої Матері за переказами написана святим апостолом Лукою через 15 років після Вознесіння Господнього в Гефсиманії [6].

Рис. 1. В чоловічому монастирі зберігається копія чудотворної ікони Матері Божої Єрусалимської. Фото із власного архіву

Наразі в урочищі "Джублик Монастир" засновано:

– Греко-католицький монастир Собору Пресвятої Богородиці,

- Літню відпустову церкву Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії,
- Два монастирі (чоловічий із каплицею Серця Христового, а також жіночий із каплицею Пресвятої Родини).

Також зведено будинок для паломників, у якому розміщено каплицю Івана Хрестителя. Над джерелом, де з'явилася Богородиця, стоїть дерев'яна каплиця Матері Божої, а довкола всієї святині встановлено хресну дорогу зі стаціями [5].

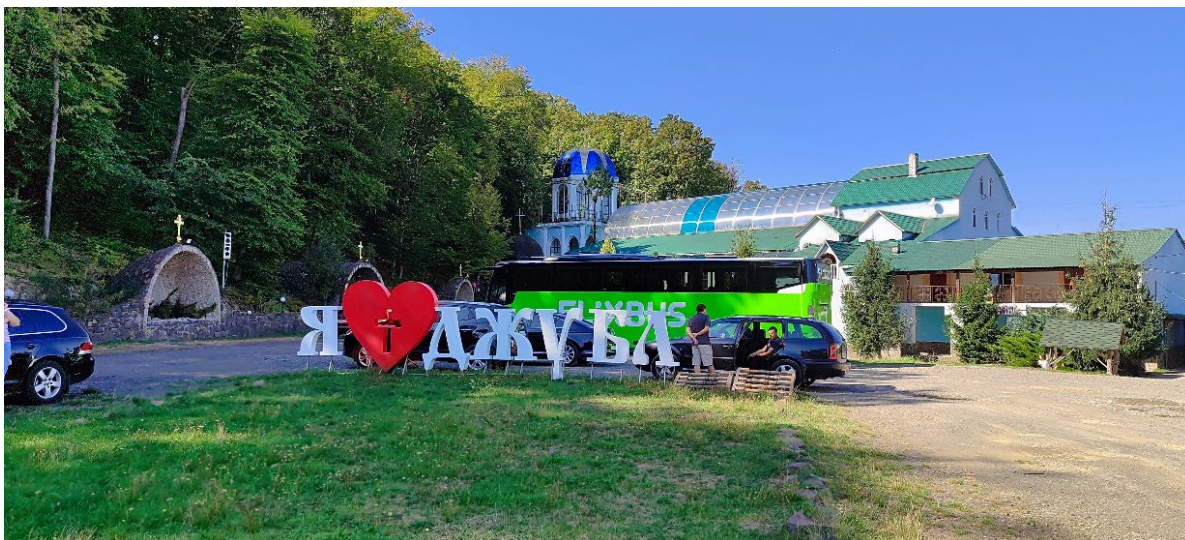

Рис. 2. Паломницький центр Закарпаття "Джублик"

У цих містах та селах зосереджені наступні церкви: реформатські, римокатолицькі, греко-католицькі, православні, синагоги. Необхідно розробити маршрути до паломницьких місць і показати, як у таких українських містечках та селах зберігається поліконфесійність і наскільки важливо зберігати міжконфесійну толерантність між різними конфесіями. Україна є багатоконфесійною державою тому необхідно поважати поліконфесійний світ і зберігати релігійну спадщину, розробляючи "дорожні карти паломника", паломницькі інформаційні сайти, проводити фото та відео-репортажі, фіксуючи сучасні релігійні об'єкти.

Для динамічного розвитку паломництва та релігійного туризму в Україні необхідно створити сайт, який акумулював інформацію із інших сайтів про існуючі форми релігійного туризму та паломництва, про маршрути та святі місця, які пропонують туристичні агенції, туроператори та паломницькі центри.

Це дало б змогу надавати людям актуальну та вичерпну інформацію, відстежуючи та аналізуючи ринок туристичних послуг у кризових умовах із урахуванням специфіки цієї сфери, а також рекламуючи і приваблюючи міжнародних туристів до місць сакральної атракції (*sacred attraction*). Автором пропонується після здійснення польових досліджень та відвідання паломницьких місць Закарпаття особисто розробити дорожні карти паломників із фото та відео фіксацією дестинацій (лат. *destino* – "призначення", "місцезнаходження"), геолокацій (англ. *geolocation*),

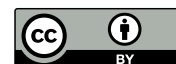
історичного опису сакральних об'єктів із зазначенням конфесійної приналежності із метою збереження сакральної спадщини та внесення до каталогу паломницьких об'єктів України "Sacred Ukraine" [1].

Список використаних джерел

1. Панченко С. А. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи. Монографія. Київ: Автограф, 2019. 163 с.
2. Daniel H. Olsen, Dallen J. Timothy. The Routledge Handbook of Religious and Spiritual Tourism. Routledge. 2021. 490 p. <https://www.amazon.com/Routledge-Handbook-Religious-Spiritual-Tourism/dp/0367191954>.
3. Війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2022 р. (Інформаційні матеріали). URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf (дата звернення 05.02.2024).
4. Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (листопад 2023 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religiinosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2023r> (дата звернення: 06.02.2024).
5. Монастир Джублик. URL: <https://karpaty3d.com/listing/dzhublyk-monastyr/> (дата звернення: 06.02.2024).
6. Orthodox icon of the Most Holy Theotokos of Jerusalem. URL: <https://orthodoxmonasteryicons.com/products/theotokos-of-jerusalem-icon> (дата звернення: 06.02.2024).

Радкевич Г. Ю.,
молодший науковий співробітник,
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні
Національної академії наук України, м. Київ

УДК 811.161.2'373.72

ДУХОВНА СИНЕРГЕТИКА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФРАЗЕМИКИ З ТЕОНІМНИМ КОМПОНЕНТОМ КРИЗЬ ПРИЗМУ САКРАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК МАРКЕР НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ УКРАЇНЦІВ

Духовність – душа народу, його образ, у них акумульовано характер та ідеали, збережені і примножені впродовж історичного розвитку народної культури, звичаїв, традицій. Шлях до пізнання світогляду етносу лежить через

реконструкцію його духовних цінностей, особливостей його менталітету, релігії, етносвідомості, що закодовано минулим і є пріоритетом у дослідженнях Ш. Баллі, О. Потебні, М. Сумцова, М. Костомарова, М. Номиса, П. Чубинського, Л. Юрчук, О. Горбача, Ю. Шевельова, С. Бевзенка, Л. Скрипник, О. Юрченко, Ю. Прадіда, А. Івченка, М. Алефіренка, О. Левченко, В. Ковалю, В. Ужченка, О. Селіванової, та ін.

У сучасній лінгвістиці є актуальним та ефективним вивченням специфіки фразем з теонімним компонентом на тлі мовних одиниць, що відрізняються сакральністю, міфологемністю, підвищеною соціальністю, зв'язком із життям суспільства. Існування фразеологізмів в мові свідчить про величезний духовний потенціал народу, його творчість, культуру. Фразеологізми є своєрідною імплементацією народної мудрості. Процес дослідження ідіом або фразеологічних одиниць дозволяє більш яскраво виявити етнокультурний аспект мовної картини світу українців. Наукові розвідки свідчать про невпинний інтерес до сфери омоністичної фразеології споріднених та неспоріднених мов, досліджуючи не лише форму та зміст ФО, а і головні джерела їх походження, зіставлення на різних рівнях. Етнокультурний аспект функціонування онімів у складі фразеологічних одиниць з онімним компонентом досліджували Г. Бачинська, О. Вербоовецька (на матеріалі української та польської мов), Т. Вільчинська, А.М. Куза (на матеріалі української мови), Н. Венжинович (на матеріалі української, англійської та російської мов), В. Дроботенко (на матеріалі української, англійської та іспанської мов), Г. Доброльожа (на матеріалі фразеології Середнього Полісся та суміжних територій), О. Куцик, В. Русецька (на матеріалі російської та української мов), В. Гаманюк, Т. Мішеніна (на матеріалі німецької та української мов) [2, с. 112].

На думку В. Дроботенко, в українській теофраземіці найбільш повно представлені взаємини Бога і людини. Не знаючи Бога в обличчя, беручи знання з Біблії та духовних книг, людина малює собі образ Бога. І на питання, ким є Бог для людини і яке місце він посідає в її житті, відповідає теофраземіка як невід'ємний складник соціофразеології [1, с. 37].

Фразеологічні одиниці – це найвиразніша частина словникового складу мови не лише окремої людини, а різних етносів. У кожного суспільства в різні віки були і є вирази, які характерні саме їм, які відображають їхні звичаї, культуру народу.

В українській етнокультурі "Бог" – це найвища сила, яка створила світ і все в ньому, божество долі, щастя, блага, багатства, уособлення справедливості тощо. Концепт "Бог" – найважливіший для віруючих людей. У слові "Бог" можна виділити таку кількість синонімів: Ісус, Христос, Господь, Дух Святий, а також заст. Біг, дит. Бозя; рідше – батько, батінко та назв, поширених у дохристиянській

період, написаних відповідно з малої літери, як-от боги чи господар. Наприклад: *За потерпіння дасть Бог спасіння* [4, с. 141]; *Хай вас Господь піддержить на сім світі* [4, с. 225]; *Я піду Богу молицьця, Христу поклоницьця* [4, с. 53]; *Господи Исусе, я к тобі несуся* [4, с. 44]; *Бог усе дає, як сам знає* [4, с. 44]; *Бозя сварицця (гримаєцця)* [4, с. 65]; *По Святім Дусі та все в кожусі* [4, с. 60]; *Дух Святий при хаті* [4, с. 375]; *Бог – батько: як буде нас тримати, то й буде годувати* [4, с. 42]; *Не минай мене, батінку!* [4, с. 125]; *Який Бог зв'язав, то нехай и розв'яже* [4, с. 249]; *Бог старий господар, має більше, ніж роздасть* [4, с. 41] та ін.

Вивчення різних класифікацій фразеологічного складу мови допомагає не лише з'ясувати природу фразеологічних одиниць, а також визначити їхнє місце й особливості функціонування в мовній системі та зіставному аспекті споріднених і неспоріднених мов. Характерні риси віддзеркалюють яскраве стилістичне забарвлення фразеологічних одиниць з компонентом-онімом Бог залежно від умов людини в соціумі, її проблем та настрою, цим пояснюється відхід від звичайного нейтрального стилю у структурному відношенні.

Фразеологічні одиниці з ключовою лексемою Бог в українській мові можна виокремити у такі підгрупи:

1. Мудрий покровитель: *Крути не крути, а буде так, як Бог дасть; Чоловік мислить, а Бог радить; Чоловік крутить, а Бог розкручує; Бог нам розтрощить і довгою місто заслонить горою; Бог створив всіх людей козаками, але деякі про це забули; Живе, мов у Бога за дверима* [5].

2. Лінощі та трудолюбство: *Богу не молись, а до берега гребись; Боже помози, а сам не лежи!; З Богом починай, а руками кінчай; На бога покладайся, а розуму тримайся; Тоді бог дасть, як сам заробиш; Хто ледащо, тому Божа ласка нінащо; Хто рано встає, тому Бог подає* [5].

3. Жадібність, користолюбство: *Богові поклони, а панам мільйони; В кого гроші, за того й бог; Богу молиться, а в чорта вірує; В кого гроші, за того й бог; Піп з богом говорить, а на чорта дивиться* [5].

4. Нахабність, брехливість, лицемірство: *Ні Бога не боїться, ні людей не соромиться; Піп з богом говорить, а на чорта дивиться; У владики два язика: одним бога хвалить, другим людей дурить; Щодень бога хвалить і щодень людей дурить. Бога не здуриш; Не мати Бога в животі* [3].

5. Покарання: *Судити лише Богу; Бог прибрав; Не гніви Бога; Від Бога не втечеш; Суда Бога не уникнеш; Бог шельму мітить; Бійся Бога; Страшна кара божа* [3]. Маркери національної специфіки біблійної фразеології відіграють

особливу роль у формуванні мовнонаціональної картини світу. Фразеологічна система уявляє тривалий процес культурного розвитку лінгвоспільноти, фіксує моральнодидактичні настанови й універсалії та формує особливе світосприймання етносу. Маніфестують загальнолюдські універсалії, притаманні різним культурам християнського світу, саме біблійна фразеологія є засобом збереження і трансляції давніх універсальних змістів, сформованих ще в давньоєврейській мовній картині світу й актуалізованих у сучасному соціумі. Дослідження порушеної проблеми окреслено біблійно-теонімним та релігійно-артефактним симбіозом, що репрезентує важливу ментальну рису українців – християнські традиції. Бог у біблійному значенні – творець усього сущого, що керує світом і вчинками людей, в образному вживанні – носій найвищих людських чеснот, моральної довершеності, втілення ідей людського щастя, справедливості. Символічне значення слова сягає корінням у давньослов'янську міфотворчість, де божество – це і доля, і щастя.

Отже, в українській фразеології повною мірою відображено народні уявлення про Бога, які демонструють еволюцію релігійних поглядів українців. Проведені спостереження засвідчують, що теологічні фраземи, за своєю домінантою імпліковані сакральністю у номінативну функцію концепта Бог, мають яскравий конотативний сегмент і виконують образні функції. Перспективою подальших наукових студій є вивчення національних духовно-культурних концептів мовного маркеру українців, задекларованих в індивідуально-авторських смислах видатних майстрів слова, у проекції на українську культуру, ментальність, специфіку національного характеру.

Християнська традиція, "кордоцентрична" філософія світогляду українства, національна сутність і духовне життя християн є домінантою сакральної літератури і глибоко віруючої людини. Висловлення з теологічної літератури стали крилатими фразами в дослідженні сакрального як лінгвально об'єктивованого ментального феномена і несуть морально-філософський зміст людського буття: Не ос@ждайте да не ос@ждени б@дете имь; Имь же бо с@dúmь с@dите• с@dитьс# вам и ві ню же мhr@ мhrите візмhrитьс# вамú; Чьто же видиши с@чьць иже ~стú ві очеси брата тво~го•а брьвьна ~же ~сть ві очеси тво~мь (А̅в̅л̅ѣ ^ Matdea. Глава̅ѣ. Зачало̅ѣ.). Не судіть – і судимі не будете, якщо не хочеш, щоб тебе засуджували, не засуджуй і сам інших, не висловлюйся різко і категорично про чийсь недоліки, провини, слабкості, чомусь у чужому оці легко побачити смітинку, а в своєму оці колоди не помітити [1, с. 341]. Засуджувати

людину за її вчинки, поведінку не має права ніхто, суддею може бути тільки Бог, це Його преференція. Судити людину – це виконувати функцію Бога, такими вчинками, помислами ми оскверняємо Всевишнього. Потрібно розуміти, що всі ми від Бога і під Богом ходимо, які ми є, такими нас створив Господь.

Итакú отдавайте кесарево кесарю, а Божие Богу (Євангеліє от Матфея, гл. 19, с. 48); трудно богатому войти вú Царство Небесное: удобнѣе верблюду пройти сквозь игольные уши, нежели богатому войти вú Царство Небесное 29 (Євангеліє от Матфея, гл. 19, с. 41); ни помятайте бисьрú вашихú прѣдú свини"ми•да не попер@тú ихú ногами своими (Àñл̃ѣ ^ Matdea. Главаџ. Зачалоѣ.). ни помятайте бисьрú вашихú прѣдú свини"ми•да не попер@тú ихú ногами своими (Àñл̃ѣ ^ Matdea. Главаџ. Зачалоѣ.). Не кидайте перли свиням не говоріть марно, не доводьте щось тому, хто не може збагнути, не здатний або не хоче зрозуміти того, що йому кажуть [2, с. 386]. Свині затопчуть перли ногами, а пси, поглумившись над святим, обернуться і розірвуть вас. А перли для тих, хто відрізнить їх від простого каміння. Побачити ж, що перли – не каміння, може тільки той, у кого душа – не камінна [1, с. 341–342].

Любите враги ваш#, бл̃гословите клениты# вы, добро творите ненавид#тымú васú, и молитес# за твор#тихú вамú напасть (^ Matdea с̃тагв. Àñл̃ѣ чтен̃ѣ. Главаџ. Ст̃хú̃мв.). Благословляйте ворогів, недругів, ненависників своїх: закарбовано у Святому Письмі. Полюбити ненависника і благословляти того, хто проклинає тебе, та молитись за того, хто кривдить і паплюжить твою гідність – це мати найвищі моральні якості Людини, а це є "жертвність – ознака Вищості, дана не кожному – Вибраному", це значить дотримуватися десять заповідей Господніх. Немає більшої любові, як любити один одного в світі, що ненавидить нас. А любов буде берегти і рятувати світ, сповнений злоби до кожного, хто має любов і не має ненависті [1, с. 373].

Просите и дасть с# вамú: им̃те и вбр#мете, тлúцѣте и штúврьзеть с# вамú. вьс#кú бо прос#и прииметú•и им# и вбрhta~тú•и тлúк@тоуоумоу штúврьзеть с#.(Àñл̃ѣ ^ Matdea. Главаџ. Зачалоѣ.). Філософія сакрального у контексті духовного і морального у мові і свідомості людського буття українського народу, який живе міцно з Богом і в серці, і в устах, і в повсякденному житті, що складає тріаду морального богословія – як по-Божому жити, має ще багато загадкового від антропоморфізму і до сучасного теoантропоцентризму: На Бога оуповахú, не оубоюса, что сотворитú мнѣ человекú (Àñл̃ѣ ^ Matdea. Главаџ.).

Отже, фразеологічні одиниці є компонентом культури слов'янського етносу, одночасно виступають "як дзеркало народної культури, народної психології та

філософії", зберігаючи інформацію про ментальність, у закодованій формі міцять відомості про матеріальне життя й духовні орієнтири слов'янства.

Список використаних джерел

1. Багнюк А. Символи українства. Художньо-інформаційний довідник / Анатолій Багнюк. Тернопіль: Новий колір, 2008. 826 с.
2. Дроботенко В. Ю. Фразеологічні утворення в різноструктурних мовах (на матеріалі української, англійської та іспанської мов). *Studia philologica*. 2017. Вип. 8. С. 36–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stfil_2017_8_8.
3. Покровська І.С. Плешкун Комунікативно-прагматична роль релігійних етикетних зворотів у сучасному турецькомовному дискурсі. Південний архів. Філологічні науки. 2018. Вип. 74. С. 112–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pafn_2018_74_24.
4. Словник фразеологізмів української мови / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови, Укр. мовноінформ. фонд. Київ: Наукова думка, 2003. 1104 с.
5. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклад М. Номис. Київ: Либідь, 1993. 768 с.
6. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 1999. Т. 1 – 2. 984 с.

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Калабін В. Г.,

УДК 336.64

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Національний аерокосмічний університет

ім. М. Є. Жуковського "Харківський

авіаційний інститут", м. Харків

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ
РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

В умовах військового стану забезпечення фінансової безпеки на підприємстві має ключове значення задля його функціонування та подальшого розвитку. При цьому особливу увагу необхідно приділити методикам оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання, оскільки від цього залежить формування подальшої стратегії його зростання. Але, враховуючі той факт, що методики різних авторів мають відмінності, то й результати розрахунків можуть бути розбіжними. Тому їх аналіз, особливо в сучасних умовах, набуває особливої актуальності.

Проведемо порівняльний аналіз методик оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання дослідників Швець Ю. О., Цикало К. С., Квасницької Р. С., Доценко І. О. та Матвійчука Л. О. та Пластуна О. Л. (табл. 1). Як свідчать дані таблиці 1 найбільша кількість показників спостерігалась в методиці Швець Ю. О., Цикало К.С, їх число становило 16. В методиці Квасницької Р. С., Доценко І. О. та Матвійчука Л. О. наведено 11 показників, а у методиці Пластуна О. Л., найменша кількість – 7 коефіцієнтів.

При цьому коефіцієнти покриття, рентабельність активів, фінансової стійкості представлені в усіх 3 методиках, коефіцієнти швидкої та абсолютної ліквідності, рентабельності власного капіталу, рентабельності продажу, оборотності активів, автономії, фондівіддача, використовуються в 2 методиках.

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз методик оцінювання
рівня фінансової безпеки підприємства [1-3]**

Автор методики	Кількість показників	Наявність вагових значень	Кількість рівнів фінансової безпеки
Швець Ю. О., Цикало К. С.	Фондовіддача Коефіцієнт придатності основних засобів Коефіцієнт покриття Коефіцієнт швидкої ліквідності Коефіцієнт абсолютної ліквідності Коефіцієнт автономії Коефіцієнт фінансової стійкості Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності Коефіцієнт маневреності власного капіталу Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості Коефіцієнт зміни оборотності оборотних коштів Коефіцієнт зміни валюти балансу Коефіцієнт зміни чистого прибутку Рентабельність власного капіталу Рентабельність активів Рентабельність продажу	так	Відмінний Задовільний Незадовільний Критичний
Квасницька Р. С., Доценко І. О., Матвійчук Л. О.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності Коефіцієнт швидкої ліквідності Коефіцієнт поточної ліквідності Коефіцієнт автономії Коефіцієнт фінансування Коефіцієнт фінансової стійкості Коефіцієнт оборотності активів Коефіцієнт оборотності власного капіталу Рентабельність активів Рентабельність власного капіталу Рентабельність продажу	так	Високий Середній Низький Критичний
Пластун О. Л.	Коефіцієнт зносу основних засобів Фондовіддача основних засобів Рентабельність активів Коефіцієнт оборотності активів Коефіцієнт покриття Коефіцієнт фінансової стійкості Коефіцієнт втрати	ні (має поправочні коефіцієнти)	Критичний Недостатній Достатній

На прикладі ДП "ВО" "ПМЗ" ім О. М. Макарова було проведено діагностику рівня його фінансової безпеки у 2018-2022 рр. за 3 методиками (табл. 2).

Отримані результати свідчать про однакові результати рівня фінансової безпеки за методиками Швець Ю.О., Цикало К.С. та Пластуна О. Л. за весь аналізований період, та за 3 методиками у період з 2020 р. по 2022 р. Тобто незважаючи на відмінності в кількості показників, це не вплинуло на кінцевий результат.

Таблиця 2

Оцінка рівня фінансової безпеки ДП "ВО" "ПМЗ" ім. О.М. Макарова [1-4]

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Методика Швець Ю. О., Цикало К. С.					
Інтегральний показник	0,47	0,48	0,26	0,20	0,35
Рівень фінансової безпеки	критичний	критичний	критичний	критичний	критичний
Методика Квасницької Р. С., Доценко І. О., Матвійчука Л. О.					
Інтегральний показник	0,31	0,27	0,25	0,23	0,07
Рівень фінансової безпеки	Низький	Низький	Критичний	Критичний	Критичний
Методика Пластуна О. Л.					
Інтегральний показник, у балах	20	20	30	30	30
Рівень фінансової безпеки	критичний	критичний	критичний	критичний	критичний

Висновки. Таким чином, отримані результати дозволяють зробити висновки про те, що кінцевий результат при розрахунку рівня фінансової безпеки підприємства не обов'язково залежить від кількості показників. Тому керівництво підприємства може користуватись експрес-методиками для діагностики рівня фінансової безпеки та формування свої стратегії розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Швець Ю.О., Цикало К.С. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки промислових підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. №25. С. 162-168.

2. Квасницька Р. С., Доценко І. О., Матвійчук Л. О. Оцінювання фінансової безпеки підприємства в системі забезпечення реалізації його фінансової стратегії. *Фінанси і кредит: проблеми теорії та практики*. 2019. Вип. 3. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/8276>. (дата звернення 04.02.2024).

3. Пластун О. Л. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2007. № 1. С. 100-107.

4. Фінансова звітність. Офіційний сайт Державного підприємства "Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод імені О.М. Макарова". URL: <https://yuzhmarsh.com/ua/pro-kompaniyu/publicna-informatsiya/zviti> (дата звернення 04.02.2024).

Калинка А. К.,

УДК 636.033:658

завідувач відділом тваринництва,
доктор філософії в галузі сільськогосподарських наук,
канд. с.-г. наук, старш. наук. співроб.,
Буковинська державна сільськогосподарська
дослідна станція ІСГ КР НААН, м. Чернівці

Лесик О. Б.,

заступник директора з наукової роботи,
канд. с.-г. наук, старш. наук. співроб.,
Буковинська державна сільськогосподарська
дослідна станція ІСГ КР НААН, м. Чернівці

ВПЛИВ СОБІВАРТОСТІ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ДЕШЕВОЇ ЯЛОВИЧИНИ В УМОВАХ ПЕРЕДГІРСЬКОЇ ЗОНИ РЕГІОНУ БУКОВИНИ

В даний час в реаліях війни де головною проблемою в світовій економічній кризі є формування ринкової соціально орієнтованої економіки з підвищенням ефективності господарювання, посилення рівня мотивації до праці та створення сприятливих умов функціонування підприємства, що є найбільш актуальним в умовах передгірної зони Карпатського регіону Буковини [1, с. 275; 2, с. 351; 3, с. 147; 4, с. 51; 5, с. 375; 6, с. 131; 7; 8]. Оскільки одним із важливих елементів виробничої діяльності в прогресивній галузі м'ясного скотарства є показник собівартості продукції.

В зв'язку з цим не відкладним нині, є пошук шляхів зниження рівня собівартості продукції був і залишається завжди важливою проблемою у виробництві рентабельної та якісної яловичини в передгір'ї зони Карпат.

Метою даної роботи – проведення економічного аналізу з впливу собівартості в м'ясному скотарстві з вивчення факторів, які впливають на рівень динаміки продукції, структуру витрат на виробництво яловичини в передгірній зоні Карпатського регіону Буковини.

Пропонована стаття присвячена економічному обґрунтуванню зниження рівня собівартості яловичини та його вплив на результати господарської діяльності підприємства з виробництва яловичини при впровадженні технології м'ясного скотарства в ДП "ДГ "Чернівецьке" Буковинської ДСГДС ІСГ КР НААН. В статті використані різноманітні економіко-статистичні методи збору й обробки даної інформації. Як аналітичний матеріал використовувались, дані річних звітів та аналітичного обліку в даному підконтрольному господарстві.

В ДП ДГ "Чернівецьке" на протязі 25 років під методичним керівництвом науковців Буковинської ДСГДС ІСГ КР НААН ведеться робота по вдосконаленню технології м'ясного скотарства та формуванню нової популяції м'ясного комолого сименталу худоби з високою енергією росту для виробництва дешевої та якісної яловичини для передгір'я зони Карпат.

Тому виробництво та реалізація скотарської продукції потребують трудових, матеріальних і грошових витрат. Витрати підприємства на спожиті засоби виробництва, предмети праці й оплату праці працівників, виражені в грошовій формі, утворюють собівартість продукції. Тому саме собівартість продукції – це основний якісний показник роботи даного підприємства. Її рівень відбиває досягнення та недоліки роботи як підприємства в цілому, так і кожного структурного підрозділу. Систематичне зниження собівартості продукції має важливе народногосподарське значення, бо дає змогу за стабільних ринкових цін збільшувати прибуток на кожну гривню витрат, підвищує ефективність продукції.

Нами зроблено аналіз обсягів реалізації яловичини, наведений в табл. 1, яка показує, що лише в період з 2015 року по 2016 рік було збільшено обсяг реалізації яловичини на 20 тон (на 64,52 %). В інші ж періоди спостерігається стійка тенденція до зниження обсягів реалізації цієї продукції: 2015-2014 рр. – на 8 тон (на 20,51 %), 2016-2015 рр. – на 2 тони (3,92 %), 2018-2017 рр. – на 15 тон (на 30,61 %).

Таблиця 1

Аналіз обсягу виробництва і реалізації валової продукції, тисяч гривень

Показники	Рік					2021р. в % до 2014 р.
	2014	2015	2016	2017	2021	
Валова продукція в порівняльних цінах	754	593	436	661	598	79,31
у т. ч. :						
рослинництва	582	383	215	304	320	55,0
тваринництва	172	210	221	357	278	161,63
Виробничі витрати всього	702	939	635	810	957	136,32
у т. ч. :						
матеріальні витрати	284	473	301	439	526	185,21
оплата праці	180	185	237	269	338	187,78
Вартість реалізованої продукції	382	381	532	729	522	136,65
Повна собівартість	313	351	579	700	417	133,23
Прибуток	69	30	-47	29	105	15,17
Рівень рентабельності, %	22	8	-8	4	25	113,64

Очевидним є те, що найбільший розрив між обсягом виробництва та обсягом реалізації спостерігався в 2015 році, що є негативним явищем для підприємства. Проте, в ДП ДГ "Чернівецьке" виготовляється не лише яловичина, а й ряд інших видів продукції.

Порівнюючи 2021 і 2014 рік можна сказати, що валова продукція у співставних цінах знизилась на 20,69% (100-79,31), відповідно знизилась і валова продукція рослинництва на 45,0%. Продукція скотарства збільшилась на 61,63%. До 2016 року відбулося скорочення та повної собівартості.

Встановлено, що в 2016 року підприємство отримувало все меншу виручку, і в цьому ж році навіть було збитковим, але у 2017 та 2018 роках спостерігається значний приріст прибутку. Так ДП ДГ "Чернівецьке" має досить вигідні географічні умови розміщення. Клімат і температурний режим цілком сприяють вирощуванню зернових культур та худоби. Позитивним є той факт, що у 2021 році у підприємства спостерігається найвищий прибуток 105 тис. грн. і рівень рентабельності 25 %. Господарство має досить непоганий ресурсний потенціал.

Як відомо, у сільському виробництві земля виступає і засобом праці та предметом праці. Тому увагу слід приділити також і земельним угіддям цього підприємства. Пере залуженні культурно пасовищно – сінокісних земель бобово-злаковими травосумішками та закладка насінників багаторічних трав проводиться під овес та зелений корм, урожай зеленої маси для виробництва сінажу.

Сформовані на них травосумішки з бобових (конюшина повзуча і лядвенець рогатий) та злакових компонентів (райграс пасовищний, костриця лучна, тимофіївка лучна і грястиця збірна) дозволяють проводити їх комбіноване використання: 35-40% в перших двох циклах скошується на сіно та сінаж, 65-60% в цих циклах та вся площа залуження в наступних циклах – на регульований випас.

Отже такий рівень годівлі забезпечується при підвищенні продуктивності сінокосів і пасовищ по господарству до 28-35 ц. З кожного гектара посівів кормових культур необхідно збирати по 360-380 ц зеленої маси і 60-65 ц сіна, 320-350 ц си-лосної кукурудзи в фазі воскової стиглості зерна.

Тому інтенсифікація пасовищного господарства, в першу чергу в передгірній зоні регіону, у якій знаходиться господарство, де пасовища та сінокоси являються основою кормо виробництва, дає можливість збільшити кормові ресурси, відмовитися від економічно не вигідного завозу навіть таких малоцінних у кормовому відношенні кормів, як соломи.

В сьогоденні при особливому важливому значенні в створенні достатку повноцінних кормів для м'ясної худоби має правильна організація випасання худоби на культурних пасовищах.

Враховуючи те, що господарство одержує до 65-70% тваринницької продукції в літній період, а також найменшу вартість зелених кормів на культурних пасовищах, необхідно максимально використовувати літній період для зниження собівартості скотарської продукції.

З відси вирощування зелених кормів повинно йти по шляху інтенсифікації, тому, що в господарстві майже немає можливості розширювати посівні площі для цієї мети. Значним резервом збільшення виробництва кормів і забезпечення ними м'ясної худоби в перехідний осінній період є пожнивні посіви. Для цієї мети в умовах господарства використовують гірчиця біла, редька олійна та ріпак.

При створенні сіяних сінокісних угідь культурних пасовищ у господарстві є можливість підібрати правильне співвідношення культур в травосумішках із власного насіння.

Динаміка та структура земельних угідь по роках в ДП ДГ " Чернівецьке" приведено в табл. 2.

Як видно, що динаміка земельних угідь в даному ведучому та діючому господарстві за період 2014 – 2021 рр. практично не змінилися. Загальна земельна площа зменшилася на 3 гектари за рахунок зменшення на цю ж величину площі ріллі.

Таблиця 2

Динаміка і структура земельних угідь по роках

Види угідь	2014		2015		2016		2017		2021		Відхилення (+, -)	
	площа, га	структура, %	площа, га	структура, %	площа, га	структура, %	площа, га	структура, %	площа, га	структура, %	площі, га	структури, %
Загальна земельна площа	1113	100	1113	100	1112	100	1110	100	1110	100	-3	x
Всього с/г угідь	1049	94,25	1049	94,25	1048	94,24	1046	94,23	1046	94,23	-3	-0,02
в т. ч.:												
рілля	928	83,38	928	83,38	927	83,35	925	83,33	925	83,33	-3	-0,05
сіножаті	67	6,02	67	6,02	67	6,03	67	6,04	67	6,04	0	-0,02
пасовища	54	4,85	54	4,85	54	4,86	54	4,86	54	4,86	0	0,01
Площа лісу	46	4,14	46	4,14	46	4,14	46	4,14	46	4,14	0	0
Ставки і водойми	18	1,61	18	1,61	18	1,62	18	1,63	18	1,63	0	0,02

Таким чином структура земельних угідь за цей період змінилися лише на соті відсотка.

Список використаних джерел

1. Андрійчук А. Г. Економіка аграрних підприємств. К.: Вища школа, 2002.– 336с.
2. Бандар І.Ю., Пахомов В.І. Управління витратами виробництва та собівартістю продукції: навч. посіб. К.: 2000. 604 с.
3. Белебеха И. А. Учет и калькуляция себестоимости сельско-хозяйственной продукции. - Львов: Высшая школа, Львов. ун-т, 1999. 176 с.
4. Білоусова І. А., Чумаченко М. Г. Управління собівартістю продукції в промисловості (управлінський облік). - Донецьк: ГЕП НАН України, 2000. 68 с.
5. Бойчик І. М. Економіка підприємства: навч. пос. - К.: Атіка, 2002. – 480 с.
6. Гаврилюк Л. І. Економіка підприємства: навч. пос. для самот. Вивч. дисц. - Житомир: ЖІТІ, 2000. 152 с.
7. Манів З.О., Луцький І. М. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: Знання, 2004. 487 с.
8. Петрович І. М. Економіка виробничого підприємництва: навч. пос. - Львів: Оскарт, 2000. 416 с.

Огданський К. М.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки
та соціально-трудова відноси,
Університет митної справи та
фінансів, м. Дніпро

УДК 339.9

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ВЕКТОР ПРОГРЕСИВНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Концептуальна парадигма основоположних векторів глобалізаційних перетворень зумовила нагальність та неупередженість аналізу означеного питання в контексті наукового дослідження. Забезпечення прогресивних аспектів становлення та розвитку національної економічної системи в умовах повномасштабного воєнного вторгнення на територію держави формують інноваційні складові трансформаційних перетворень. Необхідним є нагальний пошук дієвих механізмів забезпечення становлення та відновлення національної економіки, враховуючи сучасні аспекти глобалізаційних перетворень та

необхідність швидкої реакції на макроекономічному рівні на зміну факторів оточуючого економічного середовища.

В сучасних умовах постійних економічних коливань необхідним є пошук дієвих аспектів потенційних перетворень з метою формування високого рівня інвестиційної привабливості національної економічної системи, високого рівня її конкурентоспроможності на світовій арені.

На сьогоднішній день, глобалізація є загальносвітовою тенденцією формування єдиного глобального суспільства на основі посилення взаємопов'язаності та взаємозалежності національних економік. Єдиного загальновизнаного наукового визначення глобалізації поки так і не склалося. Проте за всіх наявних відмінностей у підходах є більш-менш загальне розуміння того, що глобалізація – це розширення, поглиблення і прискорення загальносвітових зв'язків [2]. Глобалізація не зводиться до одного процесу, а являє собою складне поєднання цілої низки процесів [3, с. 450].

Таким чином, глобалізаційні процеси є невід'ємною складовою економічних зрушень на державному рівні, особливо враховуючи трансформаційний характер сучасних економічних перетворень. Як і будь-якого явища, – у глобалізації є певний комплекс основоположних складових елементів, що ґрунтуються на принципах інноваційності та всеохоплюючого характеру прогресивних зрушень.

Відтак, глобалізація, у широкому розумінні, має комплекс певних особливостей, врахування яких є обов'язковим для забезпечення всеохоплюючого інноваційного характеру трансформаційних економічних зрушень (рис. 1).

Рис. 1. Комплексний аналіз позитивних та негативних сторін глобалізації у контексті повоєнного відновлення

В умовах глобалізації національна економіка намагається запровадити нові "правила гри" щодо створення сприятливих бізнесових умов, які можливі за ефективної економічної політики. Головним її завданням є створення конкурентоспроможної "ділової моделі" [1, с. 301].

Таким чином, для України досвід інших країн є корисним із погляду можливостей його застосування у процесі подальшого вдосконалення національної економічної системи, пристосування їх до глобальних умов функціонування, що й зумовлює необхідність подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Завербний А. С. Особливості впливу діджиталізування на розвиток репутаційного менеджменту у трансформаційному періоді. Розділ у кол. монографії. Трансформація суспільних відносин в умовах цивілізаційних змін. 2023. 498 с. (с. 301).

2. Хелд Д. Глобальна трансформації: політика, економіка, культура; пер. з англ. мови. М.: Праксис, 2019.

3. Костилева А.В., Бичкова Л.В. Роль ТНК у світовій економіці. Молодий вчений. 2021. № 2. С. 450–453.

Подаков Є. С.,

УДК 336.22

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та
готельно-ресторанного бізнесу,
Мелітопольський державний
педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Мелітополь

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах військового стану послуги з тимчасового розміщення громадян України набувають надзвичайної актуальності. Адже мова йде і про переміщених осіб та їх родичів, і про військових, і про волонтерів і т.д. Для реалізації цих цілей використовують в тому числі і готелі, хостели. Готельні

послуги в Україні можуть надавати готелі та інші заклади, що надають послуги з тимчасового розміщення – фізичними або юридичними особами. На законодавчому рівні усім суб'єктам готельного бізнесу надається право вибору системи оподаткування. Готелі, як і будь-які інші підприємства, можуть на власний розсуд обрати систему оподаткування в межах запропонованих чинним законодавством. Обрана система оподаткування підприємством визначає необхідний штат бухгалтерів та їх кваліфікацію, порядок ведення звітності на підприємстві, ступінь ризику допущення помилок при веденні документації, податкове навантаження на підприємство, тобто безпосередньо впливає на організацію роботи підприємства.

Згідно зі статтею 1 Закону № 324 та Правилами № 19 готельною послугою є дії чи операції підприємства з розміщення споживача шляхом надання номера (місця) для тимчасового проживання в готелі, а також інша діяльність, пов'язана з розміщенням та тимчасовим проживанням. Відповідно до п.1.3. Правил № 19 готель може надавати основні послуги (обсяг послуг готелю (проживання, харчування тощо), що включається до ціни номера (місця) і надається споживачу згідно з укладеним договором) та додаткові послуги (обсяг послуг, що не належать до основних послуг готелю, замовляються та сплачуються споживачем додатково за окремим договором) [1].

Власником готелю може бути юридична або фізична особа – підприємець.

Відповідно до Класифікатора ДК 009:2010 готельні послуги відносяться до групи 55 – 55.10 "Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування". Безпосередньо надання послуг з проживання постояльців ліцензуванню не підлягає. Однак готелі можуть проводити деякі види діяльності, на які потрібно придбавати ліцензію. Зокрема, це відноситься до операцій продажу алкоголю і тютюнових виробів, на які необхідно отримати ліцензію на роздрібну торгівлю.

Якщо послуги готелю входять до складу туристичного продукту (комплекс туристичних послуг), тобто їх надають туристам, то готель повинен мати як ліцензію на здійснення туристичної діяльності, так і сертифікат відповідності готельних послуг і послуг харчування. Також може бути проведена і добровільна сертифікація готельних послуг (для одержання "зірки"), що здійснюють на відповідність вимогам, невіднесеним актами законодавства і нормативних документів до обов'язкових.

Готель як юридична особа має право обирати одну з систем оподаткування: загальну або спрощену системи. При застосуванні загальної системи

оподаткування сплачується податок на прибуток в розмірі 18% з суми чистого доходу як різниці між нарахованими доходами і понесеними витратами. У разі обрання спрощеної системи оподаткування третьої групи ставка єдиного податку складає 3 % доходу для платників ПДВ та 5 % доходу для неплатників ПДВ.

Перевагами спрощеної системи оподаткування є, по-перше, спрощений облік, тобто зменшення кількості та складності необхідної документації. Зменшується кількість податків, які має сплатити підприємство, і податковий тягар на підприємство. Відповідно, зникає необхідність стежити за усіма змінами податкового законодавства, які відбуваються досить часто. По-друге, підприємство само вирішує, чи реєструвати себе платником ПДВ. До того ж, для фізичних осіб-підприємців необов'язковим є використання РРО (якщо дохід не перевищує 1 млн грн).

Проте, спрощена система накладає на підприємства певні обмеження (кількість працівників, річний обсяг доходу, способи сплати податку). Єдиний податок сплачується підприємством авансом, тобто не маючи гарантії отримання доходу у наступному періоді. Більш того, підприємство має сплачувати 50 % розміру Єдиного податку за кожного зареєстрованого найманого працівника.

Якщо готель зареєстровано як ФОП і обрано загальну систему оподаткування, в цьому випадку необхідно сплачувати ПДФО за ставкою 18 % та військовий збір за ставкою 1,5% із суми чистого оподаткованого доходу, як вираховується як різниця між загальним оподатковуваним доходом (тобто виручкою в грошовій та негрошовій формі) та витратами, які пов'язані з господарською діяльністю і підтверджені документально.

Для надання готельних послуг ФОП може застосовувати 2 групу та 3 групу спрощеної системи оподаткування. Слід відзначити, що ФОП на 2 групі спрощеної системи можуть надавати послуги лише населенню та суб'єктам господарювання, що також сплачують єдиний податок. При наданні послуг готелем – ФОП другої і третьої групи єдиного податку дохід (сума отриманої винагороди) визначається за датою надходження коштів.

Якщо підприємство є платником податків на загальній системі, то воно сплачує, в першу чергу, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, єдиний соціальний внесок, а також військовий збір, податок на землю, туристичний збір (якщо останній встановлений органами місцевої влади). Юридичні особи та фізичні особи-підприємці на загальній системі оподаткування є платниками ПДВ на загальних підставах. Тобто їхня обов'язкова реєстрація платником ПДВ проводиться згідно з п. 181.1 ПКУ, якщо загальна сума від

здійснення операцій з постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню ПДВ, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх 12 календарних місяців, сукупно перевищує 1000000,00 грн (без урахування ПДВ). Платниками ПДВ можуть бути фізичні та юридичні особи платники єдиного податку третьої групи, які обрали ставку єдиного податку у розмірі 3 відсотки доходу.

Перевагою загальної системи оподаткування перед спрощеною є визначення бази оподаткування – чистого доходу за вирахуванням витрат. Тобто, якщо підприємство не має прибутку або є збитковим, воно не буде сплачувати податок на прибуток. Платники Єдиного податку мають його сплатити незалежно від результатів діяльності підприємства. До того ж, немає обмежень щодо обсягу річного доходу, кількості найманих працівників, видів діяльності, форми розрахунків та суб'єктів, яким продаються товари або надаються послуги. Головним недоліком є те, що за умови вибору загальної системи оподаткування, підприємству доводиться вести складну, іноді суперечливу, звітність.

Із 1 січня 2021 року запрацювали зміни до ПКУ, привнесені Законом № 962 щодо податкових пільг ПДВ для готелів. Зокрема, запроваджено знижену ставку ПДВ у розмірі 7% для готельних операцій. Державна податкова служба України інформує про особливості застосування ставки ПДВ у розмірі 7 відсотків до операцій з постачання послуг з тимчасового розміщування (проживання), що надаються готелями і подібними засобами тимчасового розміщування.

Відповідно до абзацу сьомого підпункту "в" пункту 193.1 статті 193 розділу V Податкового кодексу України (далі – ПКУ) застосовується знижена ставка ПДВ у розмірі 7 відсотків до операцій з постачання послуг з тимчасового розміщування (проживання), що надаються готелями і подібними засобами тимчасового розміщування (клас 55.10 група 55 КВЕД ДК 009:2010). Така ставка ПДВ визначена і в пункті 74 підрозділу 2 розділу XX ПКУ.

При цьому пункт 74 підрозділу 2 розділу XX ПКУ застосовується до операцій, здійснених починаючи з 1 січня 2021 року, та є нормою тимчасової дії. Враховуючи викладене, в 2024 році та в подальшому до операцій з постачання послуг з тимчасового розміщування (проживання), що надаються готелями і подібними засобами тимчасового розміщування (клас 55.10 група 55 КВЕД ДК 009:2010) продовжує застосовуватися ставка ПДВ у розмірі 7 відсотків відповідно до підпункту "в" пункту 193.1 статті 193 розділу V ПКУ.

Зауважимо, що цей клас включає надання місць для переважно короткострокового проживання гостей і відвідувачів зазвичай на добовій або

тижневій основі. Ця діяльність включає надання упорядженого житла в гостьових кімнатах або номерах люкс.

Послуги включають щоденне прибирання та заміну постільної білизни. Також можливе надання широкого переліку додаткових послуг, таких як забезпечення харчуванням і напоями, паркування, послуги пралень, басейнів і тренажерних залів, місць для відпочинку та розваг, а також конференц-залів і місці для проведення нарад. Такий клас включає діяльність з розміщування у готелях; курортних готелях; готелях класу люкс; мотелях. Такий клас не включає надання в оренду будинків, упоряджених або не упоряджених квартир чи апартаментів для постійного проживання зазвичай на місячний або річний термін. Отже, інші операції суб'єктів готельного бізнесу підлягають оподаткуванню ПДВ за ставкою 20%.

Для фізичних осіб-підприємців ставка ПДВ 7% згідно роз'яснень Державної податкової служби не застосовується. Застосування такої ставки ПДВ можливе лише для підприємств готельного бізнесу.

Таким чином, підприємствам надається право вибору системи оподаткування. Кожен з варіантів – загальна або спрощена система оподаткування – мають свої переваги та недоліки. Готельне підприємство самостійно робить вибір, який є найвигіднішим саме для нього, виходячи з масштабів функціонування, кількості працівників, статусу клієнтів, річного доходу тощо. Отже, подальших науково-практичних досліджень потребують інструменти вдосконалення податкової політики на підприємствах готельного бізнесу націлені на оптимізацію податкових платежів, спрощення обліку та звітності.

В сучасних умовах військового стану в Україні надання послуг з тимчасового розміщення громадян набуло надзвичайної актуальності – розміщення внутрішньо переміщених осіб, тимчасового розміщення військових їх родичів. Вважаємо, що доцільним було б введення певних пільг, в тому числі податкових, для таких категорій громадян і підприємств готельного бізнесу, що їх обслуговує. Зменшення ставки ПДВ або тимчасового звільнення від оподаткування ПДВ готельних послуг зменшило б вартість таких послуг для зазначених категорій громадян. В цьому випадку податки будуть виконувати не лише фіскальну функцію, а й регулюючу.

В подальшому, після закінчення бойових дій в нашій країні, при наявності туристичної активності можна повернутися до оподаткування готельних послуг на загальних підставах.

Список використаних джерел

1. Карпова В. Готельний бізнес: організаційні моменти. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ008211 (дата звернення: 01.02.2024).
2. Пільгова ставка ПДВ для готелів, культури і туризму з 1 січня 2021 року. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-ezhednevnyj-buxgalterskij-obzor-39-lgotnaya-stavka-ndsdlja-gostinic-kultury-i-turizma-s-1-yanvary-a-2021-goda> (дата звернення: 01.02.2024).

Риб'як В. В.,

УДК 658.6+336

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний університет "Львівська політехніка", м. Львів

ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВаних СТРУКТУР БІЗНЕСУ

Інновації, як правило, це значні капітало- та наукомісткі нововведення у розвиток основної продуктивної сили (людини), техніки, технології, науки, інформатики, предметів праці. Інновації можуть мати міжгалузевий характер, потребують значних ризикованих інвестицій, розвитку інфраструктури, а також всебічної підтримки зі сторони держави.

Підтримуємо думку авторів [1], інновації інтегрованих структур бізнесу (ІГС) – це не тільки технічні та технологічні розробки, але й нові товари, нові послуги фінансово-кредитного, страхового, інвестиційного, довірчого, лізингового характеру, нові сприятливі умови для клієнтів, включаючи ціни та інше, які дозволяють покращити діяльність таких інтегрованих об'єднань.

У цьому контексті варто зауважити, що в ІГС створюються сприятливі умови для розроблення і впровадження різноманітних нововведень, оскільки у ІГС простіше, чим в окремого учасника об'єднання вирішуються питання фінансування, матеріального забезпечення пошукових робіт, прискореного впровадження нових розробок. У зв'язку з цим, інновації виступають базою стратегічного планування в ІГС, тобто однієї з функцій контролінгу, який використовується при антикризовому управлінні. До етапів реалізації інноваційних перетворень в ІГС пропонуємо віднести такі: формування

інноваційної ідеї та дослідження можливостей її практичної реалізації; державне регулювання інноваційного розвитку ІГС; економіко-математичне моделювання оцінки фінансово-господарської діяльності ІГС в період інноваційних перетворень; реалізація (впровадження) інновації у ІГС; формування кадрового потенціалу для інноваційного розвитку ІГС; забезпечення фінансовими і матеріальними ресурсами учасників інноваційного процесу у ІГС; забезпечення інформацією учасників інноваційного процесу у ІГС; управління інноваційними ризиками у ІГС; антикризове дослідження інноваційних трансформацій ІГС; факторний аналіз відхилень фінансових потреб для досягнення цілей стратегічного планування інноваційної діяльності угруповання; внутрішній аудит і консалтинг інноваційної діяльності ІГС.

Джерела фінансування інноваційної діяльності за формою власності поділять на приватні та державні [2].

До державних джерел належать бюджетні кошти, майно, що перебуває в державній власності, державні позики, кошти позабюджетних фондів тощо. Відповідно, приватні джерела формують кошти приватних суб'єктів господарювання, інноваційних банків, інвестиційних фондів, страхових компаній та пенсійних фондів, банківські позики, венчурне фінансування, кошти фізичних осіб і громадських організацій.

У вітчизняній практиці поширено декілька класифікацій джерел фінансування інноваційної діяльності. В залежності від походження джерела фінансування поділяються на власні, позикові та залучені. Власні фінансові кошти підприємства використовуються найчастіше для фінансування невеликих за обсягами робіт інноваційних проектів чи програм (наприклад, модернізація устаткування, модифікація продукції тощо. Кошти фонду розвитку можуть використовуватися на відновлення і розширення виробництва, здійснення науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних проектів, а також програм освоєння коштів.

Розмір накопичень, отриманих внаслідок господарської діяльності, насамперед залежить від того, наскільки ефективним є управління ІГС. Однак на це істотно впливають і чинники зовнішнього оточення – економічного, політичного, інституційного тощо.

Встановлено, що за недосконалості механізмів зовнішнього фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності у більшості компаній внутрішні джерела інвестицій та механізм самофінансування виступають провідними ланками системи інвестиційного забезпечення розвитку на мікрорівні.

Оскільки інтегровані структури бізнесу, певним чином, носять інноваційний характер для розвитку економіки України, і тим самим вимагають для себе

ефективних способів перспективного інноваційного розвитку та мінімізації кризових ситуацій всередині ІГС, то метою перспективного дослідження є обґрунтування основних понять, які стосуються напрямів інноваційної діяльності ІГС в системі антикризового управління.

Список використаних джерел

1. Бондарчук М. К., Червінська О. С., Скоропад І. С., Корягін В. М. Особливості управління кризами в інтегрованих структурах бізнесу // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". – 2023. – № 9 (77), т. 2. – С. 121–126.
2. Skrynkovskyy, R., Podolchak, N., Levytska, Y., Konovalyuk, I. (2021). Trends in the Development of Innovation Infrastructure of the Regions of Ukraine for the Introduction of Smart Specialization "Creative Industries". *Traektoriâ Nauki*, Vol. 7, № 11, pp. 4046–4056.

Степасюк Л. М.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

Старомінський В. Б.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

УДК 338.439-049.5:355.01(477)

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ В УКРАЇНІ

Поняття "продовольча безпека" характеризується, як стан економіки, за якого забезпечується продовольча незалежність країни, а для населення гарантована економічна, фізична і соціальна доступність до достатньої кількості поживної і безпечної їжі, у відповідності із рекомендованим раціоном та нормами харчування.

Світова практика доводить, що лише та держава, здатна проводити незалежну політику, яка може гарантувати населенню своєї країни своєчасне та безперебійне забезпечення продуктами харчування в будь-яких умовах.

Зважаючи на те, що продовольча безпека є складовою національної безпеки та державної аграрної політики, а продовольство є основним показником життєдіяльності людини питання щодо її розгляду завжди були і будуть актуальними. Особливої уваги дане питання набуває сьогодні, у зв'язку із повномасштабним вторгненням росії до України, глобальні наслідки якого відчуває як наша країна, так і увесь світ, адже до початку війни Україна забезпечувала продовольством окрім 38 мільйонів українців, ще близько 500 мільйонів населення світу, тому досить тривалий час вважалася гарантом продовольчої безпеки в багатьох країнах [1].

Проте, війна внесла свої корективи, тому з її початком стан продовольчої безпеки України значно погіршився. В щорічному звіті про Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI) розробленому за підтримки міжнародної сільськогосподарської компанії Corteva Agriscience зазначається, що стан продовольчої безпеки в Україні суттєво погіршився, так в 2022 році серед 113 країн вона зайняла 71-шу сходинку Індексу, для прикладу в 2021 році – 58-му. Україна в європейському рейтингу посіла останнє місце та на глобальній мапі серед 113 країн світу зайняла 65-ту сходинку. В країні на тимчасово окупованих територіях та в тих регіонах, де внаслідок бойових дій припинилися регулярні поставки продуктів харчування порушене продовольче забезпечення. До того ж, погіршилися як номенклатура харчових продуктів, так і їх якість [2].

Війна рф проти України продемонструвала також вразливість національних та глобальних продовольчих систем від економічних (зростання світових цін на продовольство), антропогенних (вплив збройних конфліктів) та природних чинників (порушення глобальних поставок продовольства зумовило збільшення впливу неврожаїв). В світі на Україну та рф припадає близько 30% експорту пшениці і 15% кукурудзи та близько 80% торгівлі соняшниковою продукцією. Як зазначає Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) війна мала безпосередній вплив на зростання світових цін на продовольство. Так, перебої із постачаннями у Чорноморському регіоні вплинули на зростання Індексу зернових та олійних культур (IGC), що свідчить про зміни експортних цін на зернові та олійні культури, які дійшли до свого історичного максимуму [3].

Крім того, на скорочення продовольчого забезпечення у багатьох країнах Північної Африки та Близького Сходу війна має також безпосередній вплив. Адже, ці країни імпортують понад 90% усього свого продовольства, а

найближчими постачальниками для них є росія та Україна. На думку експертів Світового банку та ЄБРР "жертвами" російської агресії проти України також можуть стати такі країни як Туреччина, Єгипет, Таїланд, Вірменія, ПАР, Грузія, Індія, Ліван та Шрі-Ланка.

Продовження війни рф проти України зумовлює глибокі економічні потрясіння, які впливають на ліквідність виробників аграрної продукції, адже через бойові дії значна частина сільськогосподарських угідь пошкоджена та замінована, тому близько третини вітчизняних полів залишаються непридатними для обробітку [3]. Зруйновані також складські приміщення, сільськогосподарська інфраструктура, порушені логістичні та економічні зв'язки. Виробники аграрної продукції відчують нестачу в насінні, добривах, засобах захисту рослин, запчастинах тощо. Вітчизняні аграрні підприємства відчують нестачу в кадрах, адже значна їх частина залучається до Збройних Сил України, волонтерства та територіальної оборони. Усі ці фактори безпосередньо впливають на зменшення виробництва продукції як для самої країни, так і для світу зокрема [4].

Отже, завдяки тому, що Україна має значний вплив на глобальну продовольчу політику, який вона отримала завдяки досягненню лідируючих позицій на світових ринках окремих видів аграрної продукції, а також активній співпраці із міжнародними та міжурядовими організаціями щодо трансформації продовольчих систем потрібно прикласти всі зусилля для підтримки вітчизняних виробників аграрної продукції та недопустити продовольчу кризу в умовах війни. За останні 30 років незалежності Україна перетворилася з індустріально-аграрної країни на аграрну, тому ці позиції варто зберегти та наростити [5].

Список використаних джерел

1. Земко А.М. Продовольча безпека в умовах війни: правовий аспект. Тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції: Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2022. 299 с.

2. Павло Кулинич. Продовольча безпека України і світу в умовах війни: як посилити можливості права для її забезпечення? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/prodovolcha-bezpeka-ukrayiny-i-svitu-v-umovah-vijny-yak-posylyty-mozhlyvosti-prava-dlya-yiyi-zabezpechennya>.

3. Вплив війни рф проти України на стан глобальної продовольчої безпеки. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/19-04-22>.

4. Висоцький Тарас. Напад РФ на Україну вплине на продовольчу безпеку світу. URL: <https://landlord.ua/news/iak-napad-rf-na-ukrainu-vplyne-na-prodovolchu-bezpeku-svitu-tarsvysotskyi>.

5. Олійник Т.Г. Вплив війни в Україні на продовольчу безпеку. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13517/1/45-Oleynik-2022.pdf>.

Сук П. Л.,

УДК 657

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України "Ніжинський
агротехнічний інститут", м. Ніжин

РОЗРАХУНОК АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД ПРОДАЖУ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ

Діяльність підприємства здійснюють за допомогою необоротних активів. Вони мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року або операційного циклу, якщо він довший за рік, а тому переносять свою вартість у витрати частинами за допомогою амортизації.

Згідно НП(С)БО 7 "Основні засоби" амортизація – систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [1].

Розрахунок амортизації здійснюють за різними методами. Одним із методів, який можна використовувати для нарахування амортизації необоротних активів є метод на основі доходу від продажу іноземної валюти.

Якщо підприємство здійснює продаж іноземної валюти, то дохід від суми її надходження відображається на субрахунку 711 "Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти" рахунку 71 "Інший операційний дохід".

На субрахунку 711 "Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти" узагальнюється інформація про доходи від купівлі-продажу іноземної валюти, зокрема додатна різниця між ціною купівлі-продажу іноземної валюти та її балансовою вартістю [2; 3].

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземних валютах та відображення показників статей фінансової звітності господарських одиниць за межами України в грошовій одиниці України визначає НП(С)БО 21 "Вплив змін валютних курсів" [4].

Обчислення річної суми амортизації за методом на основі доходу від продажу іноземної валюти здійснюється шляхом множення вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю) на коефіцієнт амортизації, який обчислюється діленням фактичного або планового обсягу доходу від продажу іноземної валюти за окремі періоди на плановий обсяг доходу від продажу іноземної валюти за увесь період.

Розрахунок методу амортизації на основі доходу від продажу іноземної валюти здійснюють за формулами:

$$CA = (PB - LB) \times KA, \quad (1)$$

де CA – сума амортизації; PB – первісна вартість об'єкта; LB – ліквідаційна вартість об'єкта; KA – коефіцієнт амортизації.

$$KA = DPB : PODPB, \quad (2)$$

де DPB – плановий або фактичний обсяг доходу від продажу іноземної валюти; PODPB – плановий обсяг доходу від продажу іноземної валюти за увесь період.

Можна застосовувати інший варіант вирахування методу амортизації необоротних активів на основі доходу від продажу іноземної валюти:

$$CA = DPB \times KA, \quad (3)$$

$$KA = (PB - LB) : PODPB. \quad (4)$$

Обраховувати амортизацію необоротних активів за методом на основі доходу від продажу іноземної валюти можна за двома способами: 1) із початкової вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Послідовність розрахунку методу амортизації необоротних активів на основі доходу від продажу іноземної валюти розглянемо на прикладі.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів становить – 68000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 10 років, ліквідаційна вартість – 3000 грн. Отже, вартість, яка підлягає амортизації, дорівнює 65000 грн (68000 – 3000 = 65000).

Протягом цього часу заплановано отримати дохід від продажу іноземної валюти на суму 324000 грн, у т.ч.: у 1-му році – 57000 грн, у 2-му році – 48000 грн, у 3-му році – 43000 грн, у 4-му році – 34000 грн, у 5-му році – 30000 грн, у 6-му

році – 28000 грн, у 7-му році – 26000 грн, у 8-му році – 23000 грн, у 9-му році – 20000 грн, у 10-му році – 15000 грн.

Показники коефіцієнтів амортизації дорівнюють: за 1-й рік – 0,1760 ($57000 : 324000 = 0,1760$), за 2-й рік – 0,1481 ($48000 : 324000 = 0,1481$), за 3-й рік – 0,1328 ($43000 : 324000 = 0,1328$), за 4-й рік – 0,1049 ($34000 : 324000 = 0,1049$), за 5-й рік – 0,0926 ($30000 : 324000 = 0,0926$), за 6-й рік – 0,0864 ($28000 : 324000 = 0,0864$), за 7-й рік – 0,0802 ($26000 : 324000 = 0,0802$), за 8-й рік – 0,0710 ($23000 : 324000 = 0,0710$), за 9-й рік – 0,0617 ($20000 : 324000 = 0,0617$), за 10-й рік – 0,0463 ($15000 : 324000 = 0,0463$).

Обчислення методу амортизації на основі доходу від продажу іноземної валюти за 1-м способом (від початкової вартості необоротних активів) відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Визначення амортизації необоротних активів за методом
на основі доходу від продажу іноземної валюти (1-й спосіб –
від початкової вартості необоротних активів)**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від продажу іноземної валюти, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	65000	57000	0,1760	11440
2	65000	48000	0,1481	9627
3	65000	43000	0,1328	8632
4	65000	34000	0,1049	6819
5	65000	30000	0,0926	6019
6	65000	28000	0,0864	5616
7	65000	26000	0,0802	5213
8	65000	23000	0,0710	4615
9	65000	20000	0,0617	4010
10	65000	15000	0,0463	3009
x	Разом	324000	1	65000

З даних таблиці 1 видно, що застосування 1-го способу (від початкової вартості необоротних активів) методу амортизації на основі доходу від продажу іноземної валюти дає можливість повністю розподілити первісну вартість необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Прорахунок 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу амортизації на основі доходу від продажу іноземної валюти наведено в таблиці 2.

Визначення амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від продажу іноземної валюти (2-й спосіб – від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Дохід від продажу іноземної валюти, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	65000	57000	0,1760	11440
2	53560	48000	0,1481	7932
3	45628	43000	0,1328	6059
4	39569	34000	0,1049	4151
5	35418	30000	0,0926	3280
6	32138	28000	0,0864	2777
7	29361	26000	0,0802	2355
8	27006	23000	0,0710	1917
9	25089	20000	0,0617	1548
10	23541	15000	0,0463	23541
x	Разом	324000	1	65000

З таблиці 2 можна побачити, що при застосуванні 2-го способу (із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) до останнього періоду вартість необоротних активів розподілилась не повністю, а залишок у 10-му році не був амортизований, а списаний у витрати періоду. На це вказує однакова сума вартості, що амортизується і річної суми амортизації (23541 грн).

Висновки. Нарахування амортизації необоротних активів можна здійснювати за методом на основі доходу від продажу іноземної валюти.

Дохід від продажу іноземної валюти – це дохід, що відображається у вигляді надходження грошових коштів у національній валюті від продажу іноземної валюти, перерахованої за валютним курсом грошової одиниці України до іноземної валюти на дату здійснення господарської операції чи на дату складання балансу.

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі доходу від продажу іноземної валюти можна здійснювати за двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" (Наказ Міністерства фінансів України). № 92. (2000). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 "Вплив змін валютних курсів" (Наказ Міністерства фінансів України). № 193. (2000). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>.

Сухорукова А. І.,

УДК 658.5:640.45(077)

здобувач другого

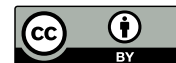
(магістерського) рівня вищої освіти,

Відокремлений структурний підрозділ закладу

вищої освіти "Відкритий міжнародний університет

розвитку людини "Україна" Миколаївський

інститут розвитку людини, м. Миколаїв

ВІДМІННІ РИСИ МЕРЕЖЕВОГО РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Мережеві ресторани, як підприємства ресторанного бізнесу, мають низку своїх особливостей. Мережеві ресторани орієнтуються на забезпечення постійного трафіку. У зв'язку з цим вони є недорогими. Можливість залишати ціни на низькому рівні у ресторанах з'являється за рахунок економії витрат. Економія витратах є основним принципом існування мережевих ресторанів.

Економія на витратах стає можливою за рахунок єдиної підтримки маркетингу, логістики, кадрової політики та інших сфер. Централізована закупівля продуктів для приготування страв та напоїв суттєво знижує витрати на нього. Оптова закупівля продуктів дає можливість знизити закупівельні ціни.

Єдині вимоги до співробітників для ресторанів мережі дозволяють мінімізувати час та витрати на їхнє навчання. Відділ маркетингу в мережевих ресторанах працює не тільки на велику рекламу закладу для знайомства споживачів із нею, але й в підтримку іміджу і залучення додаткового потоку клієнтів.

Життєвий цикл мережевого ресторану набагато більший, ніж авторські концептуальні ресторани. Це можливо за рахунок витриманого стилю у всіх закладах: оформлення інтер'єру, назви, меню та загальної концепції. Основний орієнтир мережевих ресторанів – клієнти, для котрим відвідування закладів є звичайним і повсякденним заняттям.

У кризові періоди мережевий бізнес має велику стійкість у порівнянні з одиничними ресторанами. Складність створення мережевого бізнесу – це стандартизація всіх процесів. У всіх закладах однієї мережі всі ресторани мають бути однакової якості продукції, що випускається, єдині стандарти обслуговування. Стандартна якість приготування страв і чіткий контроль якості забезпечує наявність заготівельного цеху чи фабрики кухні. Ще одна функція цеху – забезпечення економії для всієї мережі ресторанів.

Мережеві ресторани для своїх закладів обирають місця з високим міським трафіком: поблизу торгових центрів, поруч із зупинками громадського транспорту, з міськими парковками в центрі міста.

Реакція на зовнішні зміни у мережі ресторанів повільніша, ніж у одиночних ресторанів, оскільки всі зміни необхідно вводити централізовано. Це займає більше часу, виникає ризик фінансових втрат.

Можливість розвиватися у системі франчайзингу є додатковою перевагою мережі ресторанів. Поодиноким рестораном практично неможливо розвиватися у цьому напрямі. Цей напрямок приносить додатковий дохід мережі ресторанів, а також дозволяє швидко розвиватися, в тому числі і в інших країнах.

Розмір запланованого доходу та прибутку для кожного ресторану індивідуальний. При цьому сума доходу всіх ресторанів повинна дорівнювати загальній запланованій сумі доходу. Прибуток мережі ресторанів планується за таким же принципом, як і дохід.

У ресторанному бізнесі є короткий фінансовий цикл. Кошти проходять цикл від відтоку, в рамках поточної виробничої діяльності, до притоку, як результат виробничої діяльності, незначний час.

Високий рівень ризику при плануванні потоку клієнтів у ресторанному бізнесі визначається залежністю кількості відвідувачів від сезону, розташування ресторану, пішохідного трафіку, відкриття нових закладів, наявності розважальної програми та рекламних компаній.

Запланований виторг ресторану може розраховуватися по-різному. У більшості випадків при плануванні доходів ґрунтуються на добутку суми середнього чека та кількості чеків у ресторані. Відповідно, що вища сума середнього чека і що більше кількість чеків, то вищий дохід ресторану. При

ефективному плануванні доходу підприємство виходить на потрібні показники прибутку від продажів. Середній чек насамперед є індикатором закладу для відвідувача. У ресторанному бізнесі під середнім чеком розуміється кількість грошей, які залишає відвідувач ресторану за одне відвідування. Значить, середній чек – це сума грошей, яку сплачує середній клієнт, здійснюючи середню покупку у ресторані.

Сума середнього чека безпосередньо залежить від наповнюваності чека, а отже, від уміння офіціантів пропонувати вигідні ресторану позиції, від грамотності складання меню та від ціноутворення на пропоновані страви. Середній чек розраховується або на одного відвідувача або на один стіл у ресторані.

Багато великих мереж ресторанів нині визначають середній чек на одного гостя, оскільки з цим показником працювати набагато ефективніше. У багатьох закладах програма, в якій ведеться облік усіх проданих позицій ресторану, прирівнює середній чек на відвідувача до середнього чеку на стіл у ресторані.

В управлінні середнім чеком визначальна роль належить кількості страв, замовлених конкретним відвідувачем, які розраховуються за такою формулою:

$$nc = Nв * m, \quad (1)$$

де nc – кількість страв, що реалізуються за день, шт.; $Nв$ – кількість відвідувачів, що обслуговуються за день, осіб.; m – коефіцієнт споживання.

Коефіцієнт споживання певних видів продукції визначений у збірнику технологічних нормативів підприємств комунального харчування.

Управління мережею ресторанів має певні складнощі. Удосконалення процесів управління здійснюється шляхом впровадження автоматизованих систем.

Список використаних джерел

1. Бердинець М. Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі / Навч. посіб. / М. Д. Бердинець, А. В. Сурженко. – К. : "Центр учбової літератури", 2016. – 352 с.
2. Виноградська А. М. Технологія комерційного підприємництва: Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 778 с.
3. ДСТУ 4281:2004. Заклади ресторанного господарства. Класифікація. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 12 с.
4. Кнейслер О. В., Налукова Н. І. Фінансове адміністрування і менеджмент у системі управління фінансами суб'єктів господарювання // Наукові записки Національного університету "Острозька академія", серія "Економіка", вип. 24, 2013 р. – С. 169-173.

СЕКЦІЯ 9. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 9. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Бабаліч В. А.,

УДК 796.011.1

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри торії та методики
олімпійського і професійного спорту,
Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира
Винниченка, м. Кропивницький

**ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Враховуючи, те, що спеціальність 017 фізична культура і спорт має стандарт вищої освіти на всіх рівнях підготовки, у закладах вищої освіти повинна функціонувати система забезпечення якості освітньої діяльності. Тобто побудова навчального процесу для забезпечення якісної підготовки фахівця за всіма компетентностями для досягнення програмних результатів навчання має бути гнучкою та варіативно і відповідати стандарту. Саме пошук напрямків модернізації змісту освіти у формах, що відповідають вимогам становлення компетентності фахівців у сучасних умовах потребують визначення проблематики та шляхів реалізації можливих перетворень.

З урахуванням усіх змін у вищій освіті, що не є тимчасовими і мають вплив на формат поточного та подальшого навчання формують освітні тенденції, які супроводжують навчальний процес на різних рівнях. Саме тому, актуальним залишається питання покращення підготовки майбутніх фахівців галузі фізичного виховання і спорту не лише відносно форматів навчання, які застосовуються у закладах освіти залежно від умов організації навчання, але й з урахуванням змін змістовного компоненту, який визначається сутністю професійної компетентності майбутніх фахівців, що зазнає динамічних змін у процесі професійного вдосконалення.

Для покращення підготовки майбутніх фахівців галузі фізичного виховання і спорту в умовах воєнного стану науковцями були розв'язані деякі питання щодо: якісної підготовки (Бондаренко І., Андрющенко М., Маєр В., Кураса Г.,

Бондаренко О. [3]); шляхів оптимізація роботи системи дистанційної навчання (Ольховський Є., Губа А. [7]); впровадження новітніх методик викладання фізичного виховання в закладах вищої освіти (Бойко Ю., Соколенко Л., Танасійчук Ю. [2]); можливостей самостійного застосування інноваційних підходів під час викладання спортивних дисциплін (Кондрацька Г. [6]); впливу занять фізичною культурою на особисті та фізичні якості студентів у підготовці фахівців в галузі фізичної культури і спорту в умовах дистанційної освіти (Джерелій В.[4]).

Мета статті визначити шляхи покращення підготовки майбутніх фахівців галузі фізичного виховання і спорту в умовах воєнного стану.

У ході аналізу літературних джерел вдалося підтвердити той фак, що формування практичних навичок є найважливішою проблемою у підготовці фахівця галузі фізичного виховання в умовах воєнного стану, адже у більшості закладів забезпечується у дистанційному форматі. Відтак, саме розвиток практичних навичок набуває першочергового значення при формуванні професійної компетентності фахівців з ФВС. В той же час, компетентнісний підхід у навчанні майбутніх спеціалістів дозволяє створювати гнучкі програми підготовки та формувати індивідуальні траєкторії навчання з урахуванням умов освітнього середовища та динаміки вимог до сучасної підготовки фахівців сфери ФВС.

Відповідно до цього визначено позитивні та негативні тенденції, що склалися сьогодні у підготовці фахівців з ФВС (залишено поза аналізом компонент прямої взаємодії здобувачів освіти та викладача):

- послаблення або відсутність взаємодії під час навчання практичним навичкам;
- зміни формату практик з фаху у період навчання;
- ускладнення зворотного зв'язку у навчанні;
- посилення індивідуальної складової навчання;
- збільшення значення дистанційного компонента навчання;
- переформування структури компетенцій, які будуть розвинені у здобувача у процесі навчання [1].

На поточному етапі розвитку освіти у сфері ФВС саме компетентнісний підхід та індивідуалізація процесу освіти набувають критично важливого значення для формування ефективної підготовки майбутніх фахівців. Поточне дослідження зосереджене на пошуку шляхів оптимізації професійного компоненту компетентності майбутніх спеціалістів. Вирішення цієї проблеми можливе за допомогою таких кроків:

- визначення структури професійної компетентності відповідно до спеціалізації;
- встановлення змісту обов'язкового та варіативного (в процесі індивідуальної роботи) блоків навчального контенту;

– обрання доступних форм та методів навчання з урахуванням можливостей їх дистанційної реалізації;

– уточнення відповідності навчального контенту вимогам розвитку актуальних теоретичних знань та практичних навичок сучасних фахівців з ФВС відповідно до спеціалізації;

– розробка програм навчальних дисциплін, робочих програм та силабусів з урахуванням навчального навантаження конкретних дисциплін;

– аналіз сумісності робочих програм та їх ієрархічного взаємозв'язку в контексті забезпечення послідовності у становленні професійної компетентності майбутнього фахівця;

– розробка та систематизація конкретизованого навчального контенту та практична реалізація його змісту у основних та доступних обраних формах [1].

При реалізації цього алгоритму мають бути задіяні насамперед безпосередні виконавці, спеціалісти відділу якості освіти, гаранті освітніх програм, стекхолдери, тренери та спеціалісти спортивних шкіл, клубів, фітнес центрів. При чому, важливо враховувати можливості освітнього середовища та вимоги до діяльності здобувачів у період практики.

Даний алгоритм сприятиме формуванню гнучких та затребуваних програм навчання, у процесі опанування яких має бути забезпечено набуття здобувачами ключових професійних компетенцій та практичного досвіду, достатніх для вступу майбутнього спеціаліста у професію.

Безперечно сучасний стан та тенденції у освітньому середовищі формують запити на вдосконалення навчання здобувачів освіти – майбутніх фахівців сфери ФВС. Сучасна проблематика має вирішуватися не шляхом пристосувань існуючих підходів до навчання з урахуванням змін форм та змісту або їх ігнорування як короткотривалих, а через системні перетворення системи освіти. Це узгоджується з думками провідних науковців [4, 5, 8].

Основною проблемою у становленні фахової компетентності майбутніх фахівців залишається брак практичної діяльності, що не може бути нівельований в умовах відсутності кваліфікованого керівництва руховою діяльністю та належного матеріально-технічного забезпечення. Це стосується також різних форм практик відповідно до навчального плану, в тому числі практики з фаху. Зміст навчання в такому випадку мусить бути доповнений залученням тренерського складу певної організації (за умов якщо здобувач займається спортом) на договірних умовах або організації навчання з фахових практичних дисциплін інтенсивно та компактно з урахуванням безпекової ситуації сьогодення.

Таким чином, аудиторна форма має бути вдосконалена із застосуванням засобів фіксації виконання рухових дій та засобів зворотного зв'язку, а також концентрованого навчання, що потребує розробки програм інтенсивного засвоєння рухових навичок, необхідних для формування рухової компетентності.

Відтак, перспективою є збереження загального керівництва викладачами руховою діяльністю здобувачів у період навчання на тлі активного впровадження методології побудови індивідуальних освітніх траєкторій з урахуванням умов середовища конкретного здобувача та можливостей залучення дійсних фахівців.

Список використаних джерел

1. Бігун В., Буренко М., Бабаліч В. До питання оновлення змісту форм та методів підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання та спорту України до умов сьогодення: тренди, інноваційні технології. *Вісник науки та освіти* № 9 (15) 23 С. 310-324 URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/6639>.

2. Бойко Ю. С., Соколенко Л. С., Танасійчук Ю. М. Інтеграція новітніх методик викладання фізичного виховання в закладах вищої освіти України з використанням технологій для дистанційного навчання. *Академічні візії*. 2023. № 20. С. 1-9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8011003>.

3. Бондаренко І., Андрющенко М., Маєр В., Кураса Г., Бондаренко О. Оцінка ефективності організації дистанційного навчання майбутніх фахівців з фізичної культури. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2020. № 35. С. 9-17. DOI: <https://doi.org/10.15330/fcult.35.9-17>.

4. Джерелій В. Дистанційна освіта при підготовці фахівців в галузі фізичної культури і спорту. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*. 2023. № 7. С. 48-55. URL: <https://journals.uran.ua/itfcs/article/download/285814/279887>.

5. Дубовой О. В., Бабич В. І., Дубовой В. В., Зайцев В. О., Галюза С. С., Гордієнко П. Ю., Малькова Я. П. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах дистанційного навчання в університетах. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. № 6(344). Ч. 2. С. 40-48. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-6\(344\)-2-40-48](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-6(344)-2-40-48).

6. Кондрацька Г. Інноваційні підходи у підготовці фахівців з фізичної культури і спорту до викладання спортивних дисциплін. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 7(12). С. 13-184. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7\(12\)-173-184](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7(12)-173-184).

7. Ольховський Є., Губа А. Оптимізація роботи системи дистанційної навчання харківської державної академії фізичної культури. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*. 2023. № 7. С. 96-107. URL: <https://journals.uran.ua/itfcs/article/download/285821/279893>.

8. Палагнюк Т. В., Ківерник О. В., Головачук В. В. Сучасні проблеми процесу підготовки фахівців галузі фізичного виховання та спорту. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Т. 3. № 44. С.110–113. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/3.24>.

Корягін В. М.,

УДК 796.015

д-р пед. наук, д-р наук з фіз. виховання і спорту,
професор, Заслужений тренер України,
завідувач кафедри фізичного виховання,
Національний університет
"Львівська політехніка", м. Львів

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СПОРТСМЕНІВ (НА ПРИКЛАДІ БАСКЕТБОЛУ)

Анотація. Важливим аспектом підготовки баскетболістів є контроль за станом тренуваності спортсменів, що розглядається як важливий елементом управління тренувальним процесом [1], [2], [3].

Ключові слова: баскетбол, стрибучість, нанотехнології.

Мета дослідження. Розробити спосіб моніторингу стрибучості і стрибкової витривалості спортсменів на прикладі баскетболу за допомогою створення автоматизованої системи моніторингу.

Результати дослідження та їх обговорення. Стрибучість і стрибкова витривалість – найбільш важливі якості, які забезпечують ефективні дії баскетболістів під час змагань [4].

Для створення автоматизованої системи визначення стрибучості і стрибкової витривалості враховувались ті обставини, що вибір методу, за допомогою якого проводиться дослідження, в значній мірі забезпечує успіх наукової роботи та практичної діяльності тренерів.

Для вирішення цієї проблеми нами використовувались ємнісні сенсорні пристрої моніторингу, які базуються на сполученні сучасних нанотехнологій і мікропроцесорних систем, зокрема, смартфонів, планшетних комп'ютерів і т.п.

Основою ємнісних сенсорних пристроїв моніторингу є електронні вимірювальні системи просторового положення об'єктів [5].

В системі вимірювання параметрів стрибку матриця ємнісних електродів формує набір сигналів, за якими можна провести моніторинг найвищої і найнижчої точок тіла суб'єкта моніторингу, положення частин тіла і динаміку рухів ємнісні електроди у вигляді гнучких тонко провідних стрічок, які клеяться на індикаційну стіну, висота якої становить до 4 м. Ширина стрічок і відстань між ними складають 5 мм, що й визначає вимірювання просторового положення.

Розроблений метод оцінки висоти стрибку та стрибкової витривалості дозволяє з високою точністю вимірювати у спортсменів ці параметри. Особливо це важливо для учнів ДЮСШ, спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю та спортсменів високого класу.

Використання досягнень науково-технічного прогресу у фізичному вихованні та спорті – реальність, з якою необхідно рахуватись.

Висновки. 1. Розроблений пристрій для оцінки стрибучості і стрибкової витривалості дозволяє ефективно і з високою точністю визначати ці якості.

2. Встановлення критеріїв щодо визначення окремих функцій фізичної підготовленості є дуже важливим для того, щоб ефективно управляти тренувальним процесом спортсменів.

3. Використання сучасних нанотехнологій та мікропроцесорних систем, а саме ємнісних сенсорних пристроїв, персональних комп'ютерів, за допомогою методів графічного аналізу та математичної статистики дозволяють підняти на більш якісний рівень наукові дослідження при оцінці різних сторін підготовленості спортсменів з використанням цих даних у практичній діяльності тренерів.

Список використаних джерел

1. Поплавський Л. Ю. Баскетбол : підр. для студ. вищих навч. закладів фіз. вих. і спорту. Київ : Олімпійська література, 2004. 446 с.

2. Koryahin V., Hrebinka H. Content and Structure of Competitive Activities of Young Basketball Players Aged 13-14. *Physical Education Theory and Methodology*. 2023. Vol. 23 (1). P. 143–147.

3. Мітова О. О., Івченко О. М. Сучасний стан контролю рівня інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2024. № 3. С. 72–76.

4. Koryahin V. Assessment of Training Loads of Highly Qualified Basketball Players. *Physical Education Theory and Methodology*. 2022. Vol. 22 (3s). P. 137–141.

5. Голяк Р. Л., Мельник О. М., Гельжинський І. І. Компенсація паразитного впливу лінії передачі сигналу в мікроелектронних сенсорах ємнісного типу. *Вісник НУ "Львівська політехніка": Елементи теорії та прилади твердотільної електроніки*. 2004. № 512. С. 71–79.

Собко Н. Г.,

УДК 796.8.012.11(045)

канд. наук з фіз. виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
олімпійського і професійного спорту,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький

РОЛЬ ШВИДКІСНОЇ СИЛИ У ПІДГОТОВЦІ ЄДИНОБОРЦЯ

Вступ. Сучасні єдиноборства вимагають високого рівня змагальної підготовки, якого може досягти лише талановитий спортсмен [4, с. 98].

Можливість спортсмена досягти високих результатів на змаганнях залежить від низки факторів. Одним із таких факторів є достатній рівень розвитку фізичної підготовленості єдиноборця [4, с. 99].

Розвиток основних рухових якостей як сила, швидкість, витривалість, гнучкість та координаційні здібності є ключовим процесом у фізичній підготовці єдиноборця (Бойченко Н. В., Голубничій Р. В., 2016; Тропін Ю. М., Романенко В. В., Мирошніченко Є. С., Джерелій В. В., Володченко О. А., 2023).

Одним із пріоритетних напрямів підготовки спортсменів, які спеціалізуються в єдиноборствах, фахівці (Тронь Р., Ільїн В., 2013; Санжарова Н. М., Огарь Г. О., Гунько Є. О., 2018; Подгурський С. Е., 2022) називають поліпшення їх швидкісно-силових якостей, оскільки умови змагальної діяльності в цих дисциплінах пов'язані з постійно мінливими ситуаціями, що вимагають якнайшвидшого оновлення структури дій.

Результати дослідження. Саєнко В. Г. і Мішельман С. В. [2] розглядають швидкісно-силову підготовку єдиноборця як самостійну складову тренувального процесу. Також автори відзначають тісний зв'язок рівня розвитку швидкісно-силових якостей зі спортивним результатом в контактних видах єдиноборств.

Як зазначає Нікітенко А. О. із співавторами [1, с. 49], "питання розвитку швидкісно-силових якостей спортсменів-єдиноборців завдяки підбору ефективних засобів і методів на кожному етапі багаторічної підготовки залишається актуальним. Чималу роль в цьому можуть відігравати саме засоби загальної фізичної підготовки, які створюватимуть позитивний перенос фізичних якостей на спеціальні дії спортсмена".

Ми погоджуємось з думкою Шамардіної Г. М. з однодумцями [5, с. 433], що "важливість швидкісно-силової підготовки для юних спортсменів безсумнівна, оскільки подальше вдосконалення техніко-тактичного рівня ґрунтується на високому потенціалі їх фізичної підготовленості".

На думку фахівців з карате, як і в інших ударних видах єдиноборств, поряд з іншими фізичними якостями тренерам слід приділяти значну увагу розвитку швидкісно-силових якостей, які є вирішальними в силі, точності та ефективності виконання ударів в атаці та побудові захисних дій [3, с. 33].

Напрямок фізичної підготовки швидкісно-силового спрямування у єдиноборствах вивчали у своїх дослідженнях низка дослідників: Кусовська О. С. (2017), Подгурський С. (2022), Гринчук С. С. і Кувалдіна О. В. (2021), Якименко О. і Лапицький В. (2021).

Питання швидкісно-силової підготовки спортсменів шинкіокушінкай карате різних вікових категорій та рівня підготовленості стало предметом наукового пошуку Саєнко В. Г. і Мельниченко О. В. (2009), Ступець І. О. (2016), Айкін Д. В. (2020).

Дослідниками запропоновані методики розвитку та вдосконалення швидкісної сили у різних видах єдиноборств:

- Белоус С. Л. (2009), Шиленко Д. і Санжарова Н. (2010) – у самбо;
- Петрушин Д. (2014) – у боксі; Коломієць Ю. В. (2021) – у карате-до;
- Туряниця І. С. і Соболенко А. І. (2017), Марандян К. Н. і Бойченко Н. В. (2019), Вольченко О. і Максименко Л. (2022), Рибалко П. Ф. (2023), Філіна В. А. і Кафтанова Т. В. (2023) – у дзюдо;
- Демченко В. В. (2021) – у змішаних єдиноборствах;
- Гончаренко В. І., Гончаренко О. М., Чередніченко С. В., Прийменко Л. О., Затилкін В. В. (2020), Санжарова Н. М., Огарь Г. О., Гунько Є. О. (2018), Кравченко А. П. (2022) – у вільній боротьбі;
- Височіна Н. Л., Дяченко А. А., Шевченко Т. Г., Райтаровська І. В., Кравченко О. С. (2021) – у бойовому самбо;
- Шамардіна Г. М., Власюк О. О., Будій І. О. (2023) [] – у рукопашному бої.

Висновки. Аналіз спеціальної, навчально-методичної літератури підтвердив провідну роль швидкісно-силової підготовленості єдиноборця, оскільки високий рівень вказаної якості дозволяє більш активно вести поєдинок і відповідно підвищити його видовищність. У наукових працях підтверджено, що високий рівень розвитку спеціальних швидкісно-силових якостей спортсменів у єдиноборствах є також основним чинником успішної реалізації техніко-тактичних дій у змагальних умовах.

Список використаних джерел

1. Нікітенко А. О., Нікітенко С. А., Бусол В. А., Нікітенко А. А., Величкович М. Р., Марців В. П. Взаємозв'язки показників швидкісних і силових якостей спортсменів-одноборців на етапі спеціалізованої базової підготовки. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. №1. 2013. С. 49–55. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2013-01/13naosbp.pdf>
2. Саєнко В. Г., Мішельман С. В. Швидкісно-силова підготовка в контактних видах східних єдиноборств. *Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств* : Зб. тез V Міжнар. (Інтернет) наук.-практ. метод. конф. Харків: Акад. ВВ МВС України, 2011. С. 53–58. URL: https://www.researchgate.net/publication/308349409_Svidkisno-silova_pidgotovka_v_kontaktних_vidah_shidnih_edinoborstv.
3. Стрикаленко Є. А., Шалар О. Г., Гузар В. М., Пітин М. П. Ефективність програми швидкісно-силової підготовки спортсменів-каратистів. Збірник статей XVII наукової конференції "*Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у закладах вищої освіти*". 05 лютого 2021 р., Харків. С. 33-36.
4. Тропін Ю. М., Романенко В. В., Мирошніченко Є. С., Джерелій В. В., Володченко О. А. Особливості фізичної підготовки в різних видах єдиноборств (систематичний огляд). *Єдиноборства*. №3 (29). 2023. С. 98-113.
5. Шамардіна Г. М., Власюк О. О., Будій І. О. Розвиток швидкісно-силових якостей спортсменів рукопашного стилю 13-14 років. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 3К (162) 2023. С. 432-437. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40836/Shamardina-432-437.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

СЕКЦІЯ 10. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 10. CULTURE AND ART

Овчаренко С. В.,

УДК 398(47+57):008-025(=161.2)

асистент кафедри музичного мистецтва,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ

**УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ ТА ХОРОВЕ
ВИКОНАВСТВО У ХРОНОТОПІ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕАЛІЗМУ**

Народна художня творчість українців у хронотопі соціалістичного реалізму означена гострими суперечностями та трагічними подіями. Культура означеного часу зазнала величезних втрат, загинули сотні талановитих її майстрів, в галузі літератури та мистецтва значно занижувався естетичний запит, відповідно до "запрограмованого рівня" мас. Радянська влада накладала тяжкий прес також на наукову думку, примітизувала її. Під фальшивими гаслами "нової історичної спільності" та "єдиної інтернаціональної радянської культури" посилювалися процеси денаціоналізації українського народу.

До прикладу, традиційне виконання пісень в побуті, чи то обрядових дійств, зазнало деструктивних змін, і, навіть, у деяких випадках, обряди припиняли своє існування як жива функціональна природно-традиційна складова у звичаєво-обрядовій системі українців. Хорове аматорське мистецтво у 40-х роках ХХ століття стало провідним напрямком радянської культури, для якої характерна соціальна значимість, "цензурний демократизм", щільний зв'язок з масовими формами музикування та художнє відображення того, що відбувалося навколо та власне у суспільстві. В умовах функціонування аматорського хорового мистецтва (40-50-ті роки ХХ століття) було запущено механізм розмивання традиційного мело-географічного районування України. Таким чином, пісню з Наддніпрянщини "Туман яром", з поліфонічним розспівом, вже знали і співали по всій географічній території України, незалежно від етнокультурного районування.

Аранжування народних пісень, їх нотна фіксація, заміна тексту (підтекстовка) слугувало фактором деструктивізації традиційного музичного твору, а стрімке поширення цього "продукту" через засоби масової інформації в масову культуру формувало музичні смаки радянської людини, ідеологічні переконання, тобто виконувало пропагандистську функцію. Варто зауважити, що

і до творчої музично-артистичної діяльності, і до слухацької аудиторії залучався значний контингент людей, що помітно посилювало зазначені впливи.

Під впливом факторів соціально-політичного змісту радянського періоду, опинилися твори і авторського походження, в тому числі ті, які підтекстовані на мелодичну матрицю обрядових пісень. "Основними принципами формування музичних колективних зразків радянського тематизму були ідеали, завдані згори представниками радянсько-ЦКовських інституцій, які втілювалися у творчості непрофесіоналів – народу і визначалися як "одиниця жанру", незалежно від того, чи набули ці твори яке небудь розповсюдження в масах" [4, с. 274].

Проте все це не змогло поставити українську інтелігенцію на позиції споглядального, примиренського характеру. Краща її частина боролась за демократичні права й свободи, в тому числі й свободу творчості, за сприятливі умови розвитку національної культури.

Факт виникнення масової культури та залучення до аматорської хорової та вокально-інструментальної творчості мав також і позитивні сторони. Відбувалася активізація масового хорового руху, який ширився по всій країні завдяки самовідданій праці, як музикантів-професіоналів так і аматорів. Окрім того, що хорова музика вже стала в народі улюбленим видом масового й загальнодоступного музикування, була й інша причина масового розвитку хорової творчості та виконавства в цей період. З кожним роком зростала кількість позбавлених роботи в закритих більшовиками церквах і монастирях хористів, дяків, регентів, композиторів. Роботу вони знаходили в чисельних міських капелах і хорах. Таким чином, в умовах тоталітаризму ХХ століття відбувалась повномасштабна боротьба за національне та соціальне визволення українського народу. У результаті зміни соціального устрою суспільства, хорове виконавство набуло тих ознак значущості, яких до недавніх часів не могло мати. Розпочався тривалий процес відродження хорової пісні, у контексті сценічного виконавства, із залученням до репертуару обробок таких композиторів як: М. Лисенко, М. Леонтович, Л. Ревуцький, К. Стеценко та інші.

В цьому контексті значний внесок у розвиток українського хорового мистецтва здійснив видатний хоровий диригент, педагог, та музично-громадський діяч, інтерпретатор української традиційної пісні Григорій Гурійович Верьовка. Оцінку діяльності і творчості Г. Верьовки та очолюваного ним Державного народного хору (нині Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г.Г. Верьовки), зокрема, концерти хору за кордоном та на теренах України, зафіксовано в наукових статтях, журналах, газетах тощо. Багатогранність його діяльності не раз відзначена у працях таких діячів науки і мистецтва як: Гринишин М., Іваницький А., Клименко Я., Козак С., В. Дженков в статті "Гордість радянської культури" [2] вказує на особливості

Державного українського хору, розкриває методи роботи Г. Верьовки з хором, розглядає творчість цієї особистості як талановитого диригента. В репертуарі хору переважають фольклорні пісні їх обробки, але поруч з цим у 1960-х роках з'являється твори з яскраво вираженою радянською тематикою, до прикладу, "Я славлю партію" – муз. В. Верменича, сл. О. Новицького.

В часи "хрущовської відлиги", у 50-60-ті роки, піку розвитку набула українська професійна народно-хорова музика. Характерними рисами цього періоду був певний відхід від жорстокої Сталінської тоталітарної системи, спроби її реформування в напрямку лібералізації, відносна демократизація, гуманізація політичного та громадського життя. Особливо цей період дав імпульс розвитку художньої самодіяльності, кількість колективів на початку 60-х років сягнула 200 тисяч, а число учасників перевищило 3,5 млн. осіб.

Популярними стали пісні "Впали роси на покоси" Д. Павличка, "Марічка" М. Ткача, "Чорнобривці" М. Сингаївського, мелодії П. Майбороди, О. Білаша, І. Шамо. Паралельно цьому, деякими поетами-піснями, з метою власного самозбереження, на досить примітивному рівні оспівувалися нові прогресивні явища радянської дійсності, героїчна тематика громадянської та Вітчизняної воєн – все, що вважалося тоді основою для новаторства в творчості, в тому числі колективній, до прикладу, тим же самим, М. Сингаївським (рис. 1).

В Україні, в умовах тоталітаризму, дискримінації нації, яка була на межі фізичного знищення, з часів поетів-оспіувачів радянської системи та сучасників, трансформації зазнала первинна синкретична поліфункціональна (комунікативна, утилітарна, естетична та інші), народна художня творчість, мається на увазі, виключно автентичний фольклор, який відображає в собі генезу українського народу.

Розглядаючи період з 30 –х років до 80-х ХХ ст., прослідковується яскраво виражена тенденція до спрощення та монофункціональності – задоволення суто естетичних потреб та утворення "загальнонаціональної манери співу", та явища "фольклоризму". В цьому контексті, цікавою є думка А. Іваницького. У статті, опублікованій в журналі "Музика" 1993 р., дослідник спростовує вислів "загальнонаціональна манера співу", а керуючись досвідом ансамблю "Древо" (керівник Є. Єфремов) та Кубанського народного хору (керівник В. Захарченко), натомість стверджує, що: "Жоден хор не в змозі опанувати регіональну специфіку всієї України, де близько (достеменно не відомо й досі) 16-20 регіональних стилів (гуцульський; бойківський; лемківський; галицький – і не один, буковинський; бессарабський; степовий, поліський з різновидами: західний, центральний, східний, покутський; подільський: східний та західний; кубанський). Чотири стилі, демонстровані ансамблем "Древо", на мій погляд, – межа опанування. Це можливо ще й тому, що ансамбль малочисельний, отже рухливий" [3, с. 10].

Для визначення наближення фольклоризму до традиції у сучасний обіг наукової термінології введено поняття "вторинний", "третинний", та навіть "четвертинний" фольклоризм (за С. Грицою, І. Сінельниковим). Означені поняття

характеризують наближеність діяльності професійних колективів, а точніше, їх сценічної репрезентації музичного фольклору відповідно регіональним манерам традиційного автентичного виконання.

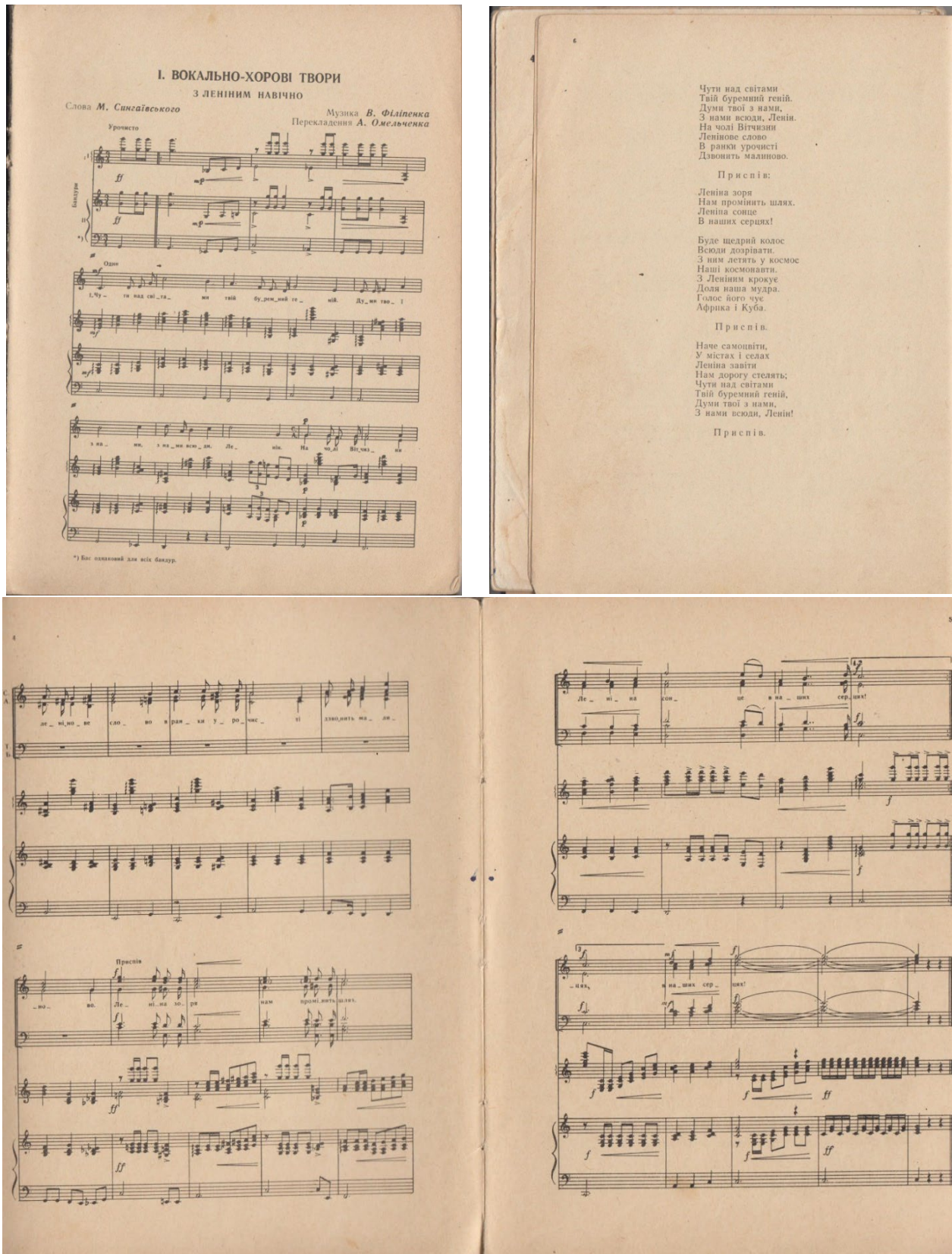

Рис. 1. Приклад твору з нотної збірки "Бандуристам-аматорам: репертуарний збірник" / упор. А.Ф. Омельченко. Київ: "Мистецтво". 1966 [1, с. 3-6]

Так, народна художня творчість у хронотопі соцреалізму повністю опинилася під контролем комуністичної партії. Радянська влада постійно вдавалася до впливу на масову свідомість за допомогою культурних соціально-психологічних механізмів. Фольклор активно використовувався структурами влади, при цьому зміна державного ладу і соціокультурної системи однозначно спричиняла трансформацію фольклорних традицій. Провідні політичні діячі, а також діячі культури і мистецтва, спираючись на традиції, додавали їм нові значеннєві відтінки, створюючи нові звичаї та традиції, спираючись на ідеологічно прийнятні для тогочасного державного ладу події, формували власну систему традицій. Осмислення внутрішньої структури, динаміки, закономірностей розвитку та виявлення функцій радянської обрядовості, яка за законами суспільно-культурної спадкоємності традицій у хронотопі радянської культури постала якісно новим явищем, дозволяє констатувати, що формування традицій народної художньої культури було обумовлено зміною суспільно-економічних формацій і соціокультурних систем [5]. Виникнення нових традицій, як правило, відбивало події, що характеризували фундаментальні цільові настанови конкретного суспільно-політичного ладу, при цьому народні традиційні обрядово-ритуальні форми фольклору відігравали роль стримуючого фактора, своєрідного "гальма" для укорінення нових традицій.

Висновки. Українська художня творчість під час соціалістичного реалізму відзначена суперечностями та трагічними подіями. Вплив радянської влади призводив до втрат в культурі, зниження естетичних стандартів і денаціоналізації українського народу. Традиційне виконання пісень та обрядових дій зазнало деструктивних змін, що вплинуло на традиційні елементи української культури. Аранжування та заміна тексту народних пісень слугували засобами деструктивізації традиційного музичного твору та пропагандистської функції. Розвиток українського хорового мистецтва в умовах тоталітаризму супроводжувався боротьбою за національне та соціальне визволення. Вплив радянського періоду також відзначався спробами реформування та лібералізації, що призвело до підняття масової пісенної творчості та розвитку художньої самодіяльності. Переважною частиною інтелігенції продовжувалася боротьба за демократичні права й свободи, включаючи свободу творчості та розвиток національної культури. Сприйняття "нової" народної творчості підтримувала радянська влада, але це змінювало традиції під диктат ідеології. Формування радянських традицій відбувалося під впливом суспільно-економічних та культурних змін, що відображали цільові настанови суспільства. Хорове аматорське мистецтво стало ключовим напрямком радянської культури, зберігаючи соціальну значимість та зв'язок із масовим музикуванням.

Список використаних джерел

1. Бандуристам-аматорам: репертуарний збірник. / упор. А.Ф. Омельченко. Київ: "Мистецтво". 1966. 112 с.
2. Дженков В.А. Гордість радянської культури. Музика. 1975. № 6 . С. 24 -25
3. Іваницький А.І. Про хор Г. Верьовки і не лише. "Музика". 1993. №3. Київ. 10 с.
4. Овчаренко С.В. Жанр "радянський фольклор" як метод гомогенізації української культури ХХ століття. Культурологічний альманах. 2023. Вип. 2. С. 269-275. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.37>
5. Овчаренко С.В. Проблематика дослідження фольклору українців у контексті радянської історіографії. Збірка матеріалів наукової конференції КНУКіМ "Музика в діалозі з сучасністю: мистецькі, педагогічні, комунікаційні аспекти музичної культури України ХХІ століття". Київ : КНУКіМ. 2020. С. 88-89.

Шкарбан Д. П.,

здобувачка вищої освіти,
Фаховий коледж "Універсум"
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Онойченко П. В.,

здобувачка вищої освіти,
Фаховий коледж "Універсум"
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Науковий керівник:

Кифенко А. М.,

викладач,
Фаховий коледж "Універсум"
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка, м. Київ

УДК 37.091.33:783.8]:781.62

ХОРЕОГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ТЕРАПЕВТИЧНИЙ ФАКТОР ВПЛИВУ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Розвиток танцювально-рухової терапії, поява різноманітних напрямків, стилів та шкіл у хореографічному мистецтві пов'язано з видатними представниками хореографічного мистецтва М. Вігман, М. Грехем, А. Дункан, М. Канингем, Р. Лабан, М. Чейс та ін.

Танцювальне мистецтво завжди займало і займає важливе місце серед інших видів мистецтва у всебічному та гармонійному розвитку особистості. Напочатку XX століття важливу роль у розумінні та інтерпретації танцю відіграли А.Дункан, Р. СенДені, М. Вігман, М.Грем. Перебуваючи в авангарді танцювального мистецтва, багато в чому випереджали свій час. Відмовившись від класичного розуміння танцю, підпорядкованого суворій техніці, вони наполягали на вираженні індивідуальності й творчої свободи особистості за допомогою танцю.

На розвиток танцювально-рухової терапії вплинули психоаналітична теорія В. Райха, Г. Салліван; аналітична психологія К. Юнга. Однією із головних переваг танцювально-рухової терапії є її наступність у традиціях найдавніших культур щодо розуміння будови тіла і ролі руху в житті людини, а також цілісного підходу до тілесного і психічного здоров'я. Із середини минулого століття почали використовувати танець як терапевтичний захід для лікування емоційних розладів. Загальними терапевтичними цілями є: інтеграція тіла, що сприяє відчуттю цілісності, розподіл на групове та індивідуальне вираження почуттів, вираження емоційних станів, що включають у себе конфлікти, спогади та фантазії через символічну дію [2, 14].

Танець – чудові ліки, що допомагають позбавитись від багатьох захворювань та покращити здоров'я. Людський організм розрахований на рух. Танець із музикою має великий психотерапевтичний потенціал і діє на танцівника через усі органи чуття, а особливо через нервову систему. Основні завдання танцювальної терапії – спочатку виплеснути емоції на поверхню через танець, пережити знову деякі моменти, які залишили неприємні спогади, згадати забуті емоції і почуття і висловити це вголос. Навантаження впродовж тривалого періоду часу змушує твій мозок вивільняти нейромедіатори: серотонін і норадреналін, які підвищують настрій.

Сила танцю має власний ритм, нормалізує енергетику людини. Тільки в середині XX століття терапевтична дія танцю дістала наукове підтвердження. Одним із перших танцювальних терапевтів була Маріан Чейз, яка у 1940-х роках виявила, що її пацієнти, які страждали посттравматичними стресовими розладами, могли використовувати танцювальну терапію як форму спілкування, котра допомагала зменшити напруження, що утримувалося в організмі, та мінімізувати соціальну ізоляцію. Вона помітила, що танці допомагають стабілізувати симпатичну нервову систему і покращити психологічний дискомфорт у тих, хто страждав від депресії.

У танцюючих виділяються "гормони радості" – ендорфіни, які виганяють смуток і тугу. Такі вчені, як О. Грішон, К. Вітакер, В. Бамберрі, вважають, що танець покращує роботу нервової системи, покращує мозкову діяльність обох півкуль (одна регулює

роботу за образним мисленням, яке активізується під час імпровізації, друга відповідає за логіку танцюючої людини координації руху і спритності [3, 25].

За М. Уайтхаус та Т. Шупом терапевтичний процес танцю окреслюється тріадою компонентів: усвідомлення (частин тіла, дихання, почуттів, образів, невербальних подвійних повідомлень, коли спостерігається дисонанс між вербальним та невербальним повідомленнями людини); збільшення виразних засобів (розвиток гнучкості, спонтанності, різноманітності елементів руху, включаючи фактори часу, простору і сили руху, визначення меж свого руху та їх розширення); аутентичний рух (спонтанна, танцювально-рухова імпровізація, коли тіло рухається від внутрішнього відчуття, включаючи досвід переживань і почуттів, що веде до інтеграції особистості) [3, 25].

Отже, танцювально-рухова терапія виконує важливу функцію в функціонуванні організму в цілому: послаблює м'язове напруження, забезпечує пластичність тіла, гармонізує внутрішній простір, формує позитивний настрій, покращує загальну фізичну форму. Танцювально-рухова терапія допомагає у вирішенні психологічних проблем. Танець дає змогу знайти нестандартний підхід до життєвих ситуацій, дозволяє оцінити їх під іншим кутом зору і розширює світогляд.

Список використаних джерел

1. Будзяк В. М., Будзяк О. С. Сучасна вища освіта в умовах війни. Національний університет "Одеська юридична академія". Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні. Видавничий дім Гельветика, 2022. С. 45–50.
2. Петько Л. В. Дистанційне навчання. Військовий стан. Викладач-студент. Національний університет "Одеська юридична академія". Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні. Видавничий дім Гельветика, 2022. С. 345–349.
3. Рева Я.Г. Структура уроку класичного танцю та його основні поняття. Методичні рекомендації для студентів хореографів. – Полтава: ПДПУ, 2008. – 68 с.
4. Рехліцька А., Білоусенко І. Рухи класичного танцю у схемах : навч.-метод. посібн. для студ. вищ. навч. закл. спец-ті "Хореографія" / А.Рехліцька, І.Білоусенко. – Херсон: ХДУ, 2014. – 72 с.
5. Червонська Л. Електронний підручник "Теорія і методика викладання класичного танцю. Перший рік навчання" Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2015.
6. Шалапа С.В., Корисько Н.М. Методика роботи з хореографічним колективом: підручник / С.В.Шалапа, Н.М.Корисько. – Ч. 1 – К.: НАККіМ, 2015. – 252 с.

**Research
Europe.org**